

VÁRAD

IRODALOM
MŰVÉSZET
TÁRSADALOM
TUDOMÁNY

2022
11

VÁRAD

2022/11.

IRODALMI, MŰVÉSZETI, TÁRSADALMI,
TUDOMÁNYOS FOLYÓIRAT

Nagyvárad, 2022. november • XXI. évfolyam 11. (212.) szám

Kiadja

a Gheorghe Șincai Bihar Megyei Könyvtár

Intézményfenntartó:

Bihar Megye Tanácsa

Szerkesztőség és kiadó:

Nagyvárad, Armatei Române utca 1/A, C épület, II. em. 7. ajtó

Telefon: 0259/431–257; 0771/269–647

Postacím: 410087 Oradea, str. Armatei Române nr. 1/A, corp C

E-mail: *biharmegye@gmail.com; bibliobihor@yahoo.com*

Internet: *www.bibliobihor.ro; www.varad.ro;*

https://varadbiblioteca.blogspot.com

Szerkesztőség:

Dénes László (főmunkatárs)

Fried Noémi Lujza

Máté Zsófia

Tóth Hajnal

Tördelőszerkesztő:

Darabont Éva

Lektor:

Megyesi Antónia

Készült

a nagyváradai Metropolis nyomdában

ISSN 1583-0616

CSÁKY ZOLTÁN <i>Esti kérdések 2022-ben</i>	3	TÓTH GÁBOR <i>A csillagász-zeneszerző, William Herschel</i>	73
IRODALOM		HISTÓRIA	
OLÁH JÓZSEF <i>Versek</i>	5	KERESZTES ISTVÁN <i>Pásztor az Aranyos partján</i>	27
KÖTTER TAMÁS <i>Mesék, legendák, mítoszok; Ikarosz a Yellow-ban</i>	10	FARKAS LÁSZLÓ <i>Iványi Ödön síremléke</i>	69
FÁBIÁN JUDIT <i>Bicsérdista 2022</i>	28	KÖNYVESPOLC	
TÓTH ÁGNES <i>Élni fogsz</i>	30	SZOMBATI-GILLE TAMÁS <i>Amiért az unokáink hálásak lesznek (David Attenborough: Egy élet a bolygónkon)</i>	79
CSÁVOSSY GYÖRGY ISTVÁN <i>Szeptember</i>	34	TÁRSADALOM	
MÁTÉ ZSÓFIA <i>Terítéken a lélek</i>	57	LENCAR PÉTER <i>Mágneses rezonancia – Képzalkotás a közép-európai néplélekről (Cristian Mungiu R.M.N. c. filmjéről)</i>	83
CZILLI ARANKA <i>Versek</i>	60	FRIED NOÉMI LUJZA <i>Ne legyen áldozat!</i>	85
MÁTÉ ZSÓFIA <i>A címzett: Arany</i>	63	KOCSIS CSABA <i>Látogatóban a Csicsóka tájházaiban</i>	89
TUDOMÁNY		KERESZTREJT VÉNY	
ZUH DEODÁTH <i>Problémás újtások – Nagyvárad modernista épületei és értékelésük nehézségei</i>	36	BARABÁS ZSUZSA <i>Jules Renard mondta</i>	94
GALÉRIA		Lapszámunk szerzői	96
TÓTH HAJNAL <i>Introspekció – az önvizsgálat katarzisa (P. Emődi Etelka váradai tárlata)</i>	47	-----	
MŰVÉSZET		A szám képzőművésze P. Emődi Etelka festő, grafikus, keramikus. A címlapon és a laptestben a nagyváradai római katolikus püspöki palotában megnyílt, Introspekció c. tárlatán bemutatott festményei láthatók.	
TÓTH HAJNAL <i>Papp Magda, a primadonnaság és a mosolygós szeretet</i>	52		

Esti kérdések 2022-ben

Harminc éve történt. Igen, pontosan harminc esztendeje, hogy II. János Pál pápa áldó szavaival, a kék szárnyú sirályok logójával a Duna Televízió az éterben megkezdte adását. Az első magyar műholdas tévécsatorna születése médiatörténeti és kultúrtörténeti tett. Szellemi kapocs lett, híd a világban szétszórta élő magyarság között. Egy lelkes nemzeti elkötelezettségű csapat vállalkozása a filmgyártásból jött szakemberekkel karöltve, heroikus kísérlet volt a magyar médiatörténelemben.

A Duna Televízió fennállásának legsikeresebb éveiben több volt, mint tájékoztatást nyújtó, kulturált szórakozást sugárzó tévécsatorna. Nemzeti intézmény volt: a Nemzet Televíziója. Létét már születésének pillanatában megkérdőjelezték. Ifjúkorába lépve megkezdődött feje felett a politikai osztozkodás. Kapta és állta a pofonokat a médiaháborúban, de éveken át hű maradt alapításakor megfogalmazott küldetéséhez, nézőihez.

Az alapító atyák: Sára Sándor főigazgató, Hanák Gábor és Lugossy László főigazgató-helyettes 1994 tavaszán bíztak meg a vasárnapi *Heti Hírmondó*, valamint a hétköznaponként az esti híradó előtt jelentkező, elsősorban nem aktuális kérdésekkel foglalkozó, *A nap interjúja* című 15 perces műsor szerkesztésével, vezetésével. Mi legyen a lét, a létezés értelméről szóló interjúsorozat mottója? Talán Hanák Gábornak ugrott be elsőként a babitsi vers címe: *Esti kérdés*. Remekművében a költő két tűz alá veszi a létezés abszo-

lút értelmetlenségét. Kétkedésének a természetre vonatkozó része egyértelműen megválaszolható. Azért szárad le a fű este, hogy helyet adjon a friss, az új fűnek másnap reggel, azért, mert élet-halál körforgásában a létezésnek a feltétele a megújulás.

De ne fogadjuk el axiómaként a babitsi választ. A riporter dolga, hogy tovább kérdezzen.

Mi a magunk dolga? Mi a teendők itt, ezen a maradéknyi kilencvenháromezer négyzetkilométeren, a történelmi szélverésektől huzatos Kárpát-medencében és széles e nagyvilágban, hol magyar él? Mi értelme az egész kultúrának, ha a legfényesebb elmék sem menthetik meg az embert a biztos süllyedéstől? (Vörösmarty)

Mi legyen az összetartó erő, mely ezt a civódó magyarságot (Ady), a kettéosztott társadalmat összefogja a harmadik évezredben? Sorjázta a riporter kérdések 1994 nyara óta minden este a vendégeinkhez, akik közül a teljesség igénye nélkül hadd idézzem most fel Ormos Mária professzor asszony történelmi példázatát: „Mi, magyarok itt vagyunk a török ellenére, korlátozott szabadság ellenére, nácik ellenére, orosz uralom ellenére. Megtanultuk a túlélés technikáját, győztesek lettünk a túlélésért vívott harcban.” Vagy emlékeztessenek a Stockholmban élő Sulyok Balázs figyelmeztető üzenetére: „...akkor az összeomlott ország roncsain szellemi birodalmat tudtak építeni, és tudtak Kodályok és Bartókok kinőni, tudtak Szent-Györgyi Albertek vagy Neumann

Jánosok felnőni akkor... Éppen ezért a jelenben is szellemi birodalmat kell építeni.” S mintha a messzi északon dolgozó tudós hazánkfia mondataira rímelnének Csoóri Sándor megszívlelendő szavai: noha Trianonban a legtöbb természeti kincsünket elveszítettük, egyetlen természeti kincsünket nem veszítettük el, az agyunkat, az értelmünket. A tudás hatalom. A XXI. században ezt kell nagyon komolyan vennünk, ami számunkra csakugyan az egyetlen hatalom maradt. „A tudás megszerzésének, az életben való sikeres helytállásnak első titka a szigorú iskolák, a korszerű oktatás” – véli a Zürichben kutatóként dolgozó Gyarmathy György professzor. Nemeskürty István pedig Berzsenyi Dániel gondolataival figyelmeztetett: „Minden ország támasza, talpköve a tiszta erkölcs”.

Öt esztendő ezerkétszáz *Esti kérdés*e a Duna Televízióban. Írók, tudósok, művészek, vallási felekezetek előljárói válaszoltak a szerkesztőnek: Banner Gézának, Baráth Edinának, Csáky Zoltánnak, Domonkos Lászlónak, Gózon Ákosnak, Kállai Katalinnak, Krassó Lászlónak, Mátay Lászlónak, Mucsányi Jánosnak, Nagy T. Katalinnak, Németh Árpádnak, Sípos Árpádnak, Szulyovszky Csabának, Tótfalusi Andrásnak. Köszönet, kedves kollégák!

Az 1992 decemberében indult Duna Televízió életében, működési rendjében 2000-ben jelentős változás történt. Sára Sándort és vezető csapatát leváltották, a képernyőről eltűnt a csatorna jól ismert, nézők által is kedvelt logója, a kék szárnyú sirály. A „cseppnyi változás” következtében műsorok alakultak át, szüntek meg, új műsorok születtek. Az *Esti kérdés* is eltűnt a képernyőről 2000 nyarán. Utolsó

interjújában Romsics Ignác történész figyelmeztetett Teleki Pál mondataira, aki szerint az, ami az Osztrák–Magyar Monarchia idején létrejött, nem más, mint egy nagy kérdőjel. A megoldást, a megnyugtató választ a térség népei és a világ azóta is keresik.

Huszonkét esztendő telt el azóta. A világban tektonikus változások történtek. Természeti katasztrófák pusztítanak, soha nem látott migránsáradat indult el Európa felé, éhínség tombol Afrikában, a Covid-19 koronavírus-világjárvány áldozatainak száma a földön meghaladta a hat és fél millió főt. Magyarországon 46 ezer elhunytat tartanak számon. A patrióta nacionalizmus mezében kisdédiktátorok játszmái ugrasztanak össze népeket, nemzeteket. S ha mindez nem volna elég, az év eleje óta a fegyveres agresszió jegyében feltámadt ordas birodalmi gondolat pusztít el lakott területeket, szed ártatlan civil áldozatokat Ukrajnában a II. világháború végén kialakult globális világrend megváltoztatására törekedve.

Mi dolga ilyenkor a világ történéseit figyelemmel kísérő, azon töprengő újságírónak?

Kérdezni, kérdezni, kérdezni!

Miről szólna az *Esti kérdés* a mai, sarkából kifordított világban? Mit írna a lét, a létezés értelméről a poeta doctus, Babits Mihály, ha ma élne? Kedves egykori és mai kollégák, kinek és miről tennétek ma fel *Esti kérdést*?

Jómagam Balla D. Károly Ungváron élő magyar írot faggatnám a kárpátjai magyar létről, új könyvének témájáról.

Ugye, ti is eljátszottatok a gondolattal?!

Csáky Zoltán

Oláh József

Hiányzásom

*Eleinte fogta kezem,
óriás útvesztők helyes ösvényéről
letérni nem engedett.
Mikor falak fölé nyílt szemem,
látni tanított a helyes irányt.
S mikor elment anyám, én másutt voltam,
csak apám fogta kezét.*

*Kérges tenyerén hordott,
hogy – gyengécske inú – le ne rogyjak.
Szava s kézfogása hajlani hajlandó
gerincem edzette szálegyenessé.
Ha voltam istáp, csak mint mi
támogatott nélkül mit sem ér,
s mikor elment apám, én másutt voltam,
csak fiam fogta kezét.*

*Hattyú kutyát, ki évekig
osztott jó- s rosszkedvükben,
s ki magára maradva
engem emelt helyükbe,
kórtól meg nem menthettem.
Egyedül oldalgott utánuk,
s mikor aszott testét földeltem
kertünkben, gombóc akadt a torkomon.
Miért mindig másutt?*

Ragaszkodásom

*az elmenőkkel nem megyek
meghalókkal sem halok
ha majd egyszer mégis visznek
ittmaradva búcsúzóik*

„Szép új...”

*bezárt szülőszobák
fényezett temető
népes család helyett
magtalan szerető*

*meghitt templomokból
kifogyott az ének
örjöngve hódolnak
a pénz istenének*

Mi bennünk

*szárnyalás mi bennünk
csak madárfiókányi
távlatkereső táv
végpontjai egymásba kapaszkodva
mint ki nem mondott szavak
helyén burjánzó bizonyosságigény-
telenül teljes beteljesedés-
vágy
vagy
teljes beteljesedésben
igénytelen bizonyosság helyén
kimondott szavak
nem egymásba kapaszkodva
távlattalan táv végpontjai
de mint madárfiókában
bennünk a szárnyalás*

Vezess!

*Görcsösen kapaszkodom,
hogy elrugaszkodhassak.
Közelitől vakulok,
hogy messze láthassak.*

*Itt tán semmit nem hagyok,
de mindent le kell tennem,
mert világ foglya vagyok,
világ fogoly bennem.*

*Tanulom, mi csúf, mi rossz,
csak szépre, jóra vágyom,
lépnék jó ösvényre.*

*Köt, marasztal a gonosz,
zord sötétség alá nyom.
Vezess ki a fényre!*

Rólunk

*minden
szóban
rosszban
jóban
rólad
rólam*

Ráolvasó

*ki nem szereti
csak magát
azt a nyavalya
járja át
háromnapos
hidegtelelés
ha kiveri
az is kevés
friss kútvíze
legyen méreg
eledele
fűzfakéreg
tollpárnája
kővé váljon
mindig hideg
földön háljon
völgyön-hegyen
hogyha megyen
szerencséje
sose legyen
de ha egyszer
mást is szeret
a nagy Isten
úgy áldja meg*

Kötter Tamás

Mesék, legendák, mítoszok

– Nem mindig válik be, igaz?! – szegezi nekem a kérdést a pszichológusom, alighogy helyet foglalok vele szemben a fotelben.

Dr. Novák középmagas, jóképű, ötvenes éveiben járó férfi; bézs színű kordbársony öltöny alatt barna kaszmírgarbót visel, csak úgy feszül izmos testén; szoláriumbarna arca egyszerre tükröz magabiztosságot és nyugalmat.

Én ötvenöt éves vagyok, foglalkozásomat tekintve ügyvéd. Kétszer nősültem és váltam el; két házasságomból két gyermekem született, mindketten felnőttek, kapcsolatunk felhőtlen, bár kissé felszínes. Anyagi körülményeim kielégítőek; a rendszeres testedzésnek köszönhetően, hasonlóan a terapeutámhoz, koromhoz képest jó formában vagyok, az egészségi problémák – egyelőre, kopogom le – elkerülnek. Második válásom óta egyedül élek, sokat járok szórakozni, és gyakran váltogatom a kapcsolataimat. Röviden: egy vénülő kujon vagyok, aki megpróbálja élvezni az életet, legalábbis azt a részét, amely még hátravan. Sajnos a kitűnő fizikai és egészségi állapotom nem óvott meg mindazoktól a mentális problémáktól, amelyek miatt immár második alkalommal ülök dr. Novák rendelőjében.

Néhány hete váratlanul, alattomos módon, az éjszaka közepén törtek

rám bizonyos gondolatok. Hova tart az életem? Mi lesz velem öt, tíz, tizenöt év múlva? És a legfontosabb: meddig folytathatom még ezt az életmódot? Ilyen és ehhez hasonló kérdések zavarták meg a nyugalmam, s a következő napokban sem hagytak nyugton, hiába reménykedtem az ellenkezőjében, mindig vissza-visszatértek elűzhetetlenül, éjszakánként beleszótték magukat az álmaimba, nappal súlyos, szinte fojtogató ködként telepedtek rám, megmérgezve a legszebbnek ígérkező óráimat is.

Szorult helyzetemben dr. Novák és az általa vezetett, *Öregedjünk szépen* címmel futó műsor sietett a segítségemre. A pszichológusom műsora azt ígéri a nézőknek, hogy „segítségükre lesz az öregedés, valamint az azzal járó státusz és életmód elfogadásában, miközben szakít a társadalom kollektív tudatát fogva tartó sztereotípiákkal, amelyek idős honfitársainkat sújtják”. Hamarosan a műsor rendszeres nézője lettem, és adásról adásra álmélkodással vegyes tisztelettel figyeltem, hogy a benne szereplő, nálam alig pár évvel idősebb emberek milyen bátran szállnak szembe a sztereotípiákkal, és, mint a műsor beharangozója ígérte, „az előző nemzedékek életminőségéhez képest magasabb szellemi, lelki nívón élik meg életük alkonyát”.

„Új realitás”, így emlegette dr. Novák ezt az állapotot, amikor az adott egyén az életvitelén keresztül cáfolja meg az idősorhoz tapadó olyan összetársadalmi előítéleteket, mint az inkompetencia, az aszexualitás, a szenilitás vagy éppen a fizikai kiszolgáltatottság. Egyes szereplők belevetették magukat a sportba – az egyik hatvan körüli fickó száz kilóval nyomott fekve, ami azonnal kiváltotta az elismerésemet –, mások a túrázásban vagy a horgászatban lelték örömeiket, voltak, akik nyelveket tanulnak, és még hosszasan sorolhatnám a különféle elfoglaltságokat, amelyek dr. Novák szerint „azzal, hogy új irányt szabnak az életünknek, segítenek túllendülni az öregedés okozta traumán is”. Másokat, akik még nem ismerték fel ezeket a realitásokat, szigorú feddésben részesített, és a műsor jellegéhez képest kemény szavakkal figyelmeztette őket, hogy rossz vége lesz, ha nem fogadják el a korral sajnos elkerülhetetlenül együtt járó változásokat. „Egy ember akkor él harmóniában, ha az érzései, vágyai és a cselekedetei összhangban állnak a realitásokkal, vagyis arra vágyik és azt cselekszi, amit a fizikai lehetőségei, állapota lehetővé tesznek számára” – magyarázta dr. Novák egy hatvan körüli férfi esetét elemezve, aki sírva vallotta be, képtelen megbarátkozni a gondolattal, hogy bármit mond vagy tesz, a fiatal nők észre sem veszik. „Ha ezek a síkok megbomlanak, akkor szétesik a személyiség összhangja: mást mondanak a vágyak, mást a test, és megint másként viszonyul, jelez vissza a külvilág” – magyarázta az érvek súlya alatt lelki és fizikai értelemben is összetöpreődő férfinak.

Ebből és más esetekből azt a tapasztalatot szűrtem le, hogy a valóság és a

vágyak harmonizálása inkább nekünk, férfiaknak okoz kognitív diszsonanciát. Ellentétben velünk a nők többsége különösebb lelki megrázkódtatás nélkül képes elfogadni a dr. Novák-féle „új realitásokat”, ami tovább fokozta a szorongásomat. Természetesen a szexualitás és a párkapcsolat kiemelt szerepet kapott a műsorban. Dr. Novák rendületlenül arra biztatta mindkét nem képviselőit, hogy ne az életkoruk, hanem a vele járó stigmatizáció ellen küzdjenek, „és ebben a küzdelemben az győz majd, aki el tudja fogadni a saját és mások időskori énjét és testét”. Nagy hatást tettek rám dr. Novák szavai, bár amikor elnéztem a műsorban szereplő vén szatyrokat, és belegondoltam, hogy „az új realitás” részeseként hamarosan nekem is hasonló nőekkel kell majd szexuális életet élnem, kissé elkedvetlenedtem. Csakhogy a társamul szegődött rossz gondolatok továbbra is velem maradtak, és úgy éreztem, vészesen fogy az időm. Racionális ember lévén végül arra jutottam, hogy egy olyan szaktekintély, mint amilyen dr. Novák, segítségemre lehet, hogy megbarátkozzam nemcsak ezzel az „új realitásként” elkeresztelt szép ideával, de az alapjául szolgáló valósággal is.

„Gerontofóbia”, diagnosztizálta a problémámat dr. Novák első találkozásunk során, rögtön azután, hogy röviden beavattam életem részleteibe, és beszámoltam mindazokról a félelmekről, amelyek végül hozzá vezettek.

– Izzadás?

– Remegés?

– Száraz száj?

– Mellkasi fájdalom vagy szorító érzés? – szegezte nekem, mint egy kihallgatótízt, a kérdéseit, időt sem hagyva, hogy legalább megbarátkozzam ennek

a horrorfilmbe illő nevű mentális problémának a mibenlétével.

Dr. Novák legnagyobb meglepetésére, amit fintorgással adott a tudtomra, valamennyi kérdésére nemmel válaszoltam, mivel sem izzadást, sem remegést, sem más, a gerontofóbiára jellemző tünetet nem észleltem magamon sem éjszaka, sem pedig nappal.

– Hm – ráncolta a homlokát erre a nem várt eredményre, majd rövid gondolkodás után, mialatt a jegyzeteibe mélyedt, arra kért, hogy térjek vissza a péntek és szombat estéimhez.

Kérésének eleget téve újra elmeséltem, hogy azokat rendszeresen a korábban Bad Girls névre hallgató, majd néhány éve Yellow-ra átkeresztelt bárban töltöm. Ez szemmel láthatóan felkeltette a pszichológusom érdeklődését; feszült tekintettel hallgatta, amit a bárról és közönségéről mesélek.

– Próbálok ismerkedni – feleltem dr. Nováknak arra a logikusan hangzó, vallomásomat megszakító közbevetett kérdésére, hogy jócskán túl az ötvenen mit is keresek egy olyan helyen, amelyen csupa fiatal és szép lány látogat.

– És az önt ott ért kudarcok készítették arra, hogy elgondolkodjon az életén – vágott ismét közbe.

Feltételezem, úgy ítélte meg a helyzetet, hogy beszámolómban eljutottunk arra a pontra, amikor eleget hallott a helyről és a közönségéről, valamint az engem oda hajtó vágyakról, hogy levonja belőlük a tanulságot.

– És öntudatlanul is számot vetett az életében hamarosan teret nyerő új realitásokkal – tette még hozzá mintegy magyarázatképpen az előbbiekre, aztán jegyzeteit az ölébe ejtve annak az embernek az elégedett arckifejezésével dőlt hátra a fotelben, akinek

sikerült megfejtenie egy rejtvényt, vagy helyére tenni a kirakós utolsó darabját.

Egyáltalán nincsenek kudarcélményeim, sőt az esetek többségében kifejezetten kellemesen érzem magam ezeken az estéken, gyakran ismerkedem meg fiatal nőkkel, meséltem szinte már gyermeki lelkesedéssel a kalandjaimat, amit a pszichológusom részéről zavart csend követett.

– Izzadás, remegés, száraz száj – sorolta fel aznap már másodszor a gerontofóbia tüneteit dr. Novák, megtörve ezzel a kínos hallgatást, amire én minden esetben gondolkodás nélkül megint csak határozott „nem”-mel válaszoltam. – Igazán nem szükséges – próbálta dr. Novák visszautasítani az ajánlatomat, mivel némi kétkedést véltem felfedezni a hangjában, hogy előbbi állításomat bizonyítandó, megmutassak néhány hódításomról készült fényképet a telefonomon, ám végül rövid huzavona után mégis a kezébe vette a készüléket.

– Nem lenne szabad hazudnom, ugye? – fordítottam néhány perc múlva komolyra a szót, miután dr. Novák egyre feszültebb figyelemmel tanulmányozta a fotókat, és ezalatt én kissé szégyenkezve, ugyanakkor cinkos mosollyal az arcomon bevallottam, hogy a képeken látható lányok előtt időnként kiszínezem az irodám ügyeit, és szerény személyemet gengszterek ügyvédjeként állítom be. Hiába veszik át szép lassan a tévé és a mozi helyét a Netflix, az HBO és más csatornák, a bírósági történetek továbbra is nagy hatással vannak az emberekre, magyaráztam a nem túl etikus, ellenben nagyon is eredményes füllentésem mozgatórugóit.

Dr. Novákot szemmel láthatóan meglepték a fotók és a hozzájuk tartozó vallomásom. Újabb, talán még a korábbiaknál és mélyebb, szinte már dermesztő csend telepedett közénk. Mialatt a válaszára vártam, ő az ölébe ejtett ökleit bámulta.

– Dr. Novák! – szólítottam a nevéen, megunva a hosszas hallgatást.

– Igen? – emelte fel a fejét, mint aki egy álomból ébred.

– Nem lenne szabad hazudnom, ugye? – ismételtem meg válasz híján az előbbi kérdésemet.

– Nos – tette össze a két tenyerét és támasztotta meg vele az állát –, az ember alapvetően történetmesélő lény, mesék, legendák és mítoszok... – kezdett bele, ám rögtön el is akadt, és hosszú másodpercekig nem folytatta. Szemmel láthatóan máshol jártak a gondolatai. Újabb hosszú másodperceknek kellett eltelniük ebben a furcsa, mély, átható csendben, amíg képessé vált megint rám figyelni és folytatni. – Mindannyian szeretünk a munkánkról beszélni, hiszen életünk jelentős részét ez tölti ki, ezért arról tudunk talán a legtöbbit a világon – folytatta most már a korábbiakhoz képest élénkebben, mint aki megtalálta az elveszett fonalat. – Talán a gyermek-szülő viszonytal tudnám leginkább érzékeltetni a munkánkhoz fűződő érzelmi kapcsolatunkat – váltott át szinte már előadásba illő hangnembe dr. Novák. Szemmel láthatóan kezdett formába lendülni, elemében volt, hevesen gesztikulált, az arca kipirult. – Ahogy egy szülő számára, sokszor a realitások ellenére is, a saját gyermeke a legszebb, legokosabb, úgy az olyan dolgozó, alkotó ember, mint amilyen ön – itt egy pillanatra megállt és elmosolyodott –

vagy éppen én – hunyta le a szemét, és még bólintott is hozzá –, ugyanezt érzi a munkájával kapcsolatban. Mivel az életünk része – folytatta most már teljes átéléssel –, úgy érezzük, hogy mesélnünk kell róla, és éppen a mese szó a lényeg – emelte fel mindkét kezét, mint egy karmester –, mert tág teret ad a képzeletnek. De nincsen ezzel semmi gond, hiszen, mint mondtam volt, az ember történetmesélő lény. Természetesen – emelte fel jobb kezének mutatóujját – van egy határ, amelynek átlépése már komoly aggodalomra adhat okot, ugyanakkor – mosolyodott el – amit eddig hallottam, abból azt veszem ki, hogy az ön esetében erről a határátlépésről korántsem beszélhetünk.

Annak ellenére, hogy dr. Novák ügyemben tartott, kisebb védőbeszédnek is beillő előadását követően mély megnyugvással távoztam a rendelőből, azzal is tisztában voltam, hogy egyetlen alkalom biztosan nem lesz elég ahhoz, hogy azokkal a bizonyos „új realitásokkal” szembenézzek. Ezért aztán egyáltalán nem lepődtem meg azon, hogy azok a bizonyos léttel kapcsolatos gondolatok, kérdések és szorongások, amelyek a pszichológus rendelőjébe elvezettek, tovább gyötörnek, és azon sem, hogy még ugyanannak a hétnek a péntek estéje a Yellow-ban talál.

Éjfél felé járt az idő, a hely tömve volt, ennek ellenére egyetlen ismerőssel sem találkoztam. Rövid hezitálás után úgy döntöttem, hogy az egyik sarokba húzódva várom ki, amíg felbukkan valaki. Két whisky-kólától ellazulva figyeltem a lézerefényekben fürdő termet, amikor tekintetem a bárpult egyik részére tévedt, és bár nem voltam meggyőződve róla, hogy nem hallucinálok-e, dr. Novákot véltem felfedezni két hús

év körüli lány társaságában. Mindkettő szőke, magas, szoláriumbarna volt, az arcuk szabályos és tökéletesen kifejezéstelen. A pszichológusom ugyanazt az elegáns kordöltönyt viselte, mint az első és addig egyetlen találkozásunk alkalmával. A sűrű kasmírgarbó és a gojzerverarott cipő professzoros, ám a helyhez nem illő külsőt kölcsönzött neki. A férfiak többsége, ahogy én is, korunktól és foglalkozásunktól függetlenül igyekszünk az ilyen és hasonló helyeken fiatalosan megjelenni: a sötét zakót vagy bőrdzsekit divatosan, de ízlésesen koptatott farmerrel, inggel és valamelyik nagy világmárka visszafogott kialakítású tornacipőjével kombináljuk.

Átverekedtem magam a köztem és dr. Novák közt húzódó emberfalon, és a bárpultnál kötöttem ki, a kis társaság közelében. A pulzáló, hol felerősödő, hol elhalkuló zene miatt nem mindig hallottam, miről beszél a két lánynak hevesen gesztikulálva pszichológusom, de néhány szót a hangzavar ellenére is ki tudtam szűrni: elkövető, előre kitervelt gyilkosság, adatgyűjtés, profil és más hasonló szavak, a bűnügyi nyomozás félreismerhetetlen kifejezései hagyták el dr. Novák száját, amit a két szőke számomra is meglepő módon több mint figyelmes türelemmel, szinte már vallásos áhítattal hallgatott.

Nem maradt időm elgondolkodni a dolgon, mert időközben dr. Novák felfedezte a jelenlétemet, amit először kissé bosszús arckifejezéssel vett tudomásul, ám rövidesen, mint akinek remek ötlete támad, megenyhültek a vonásai, felragyogott az arca; barátságos mosollyal intett magához.

– Felügyelő! – köszöntött dr. Novák. Meglepődni sem volt időm, mert mint

gyilkossági nyomozót azonnal be is mutatott a Petra és Ildi névre hallgató két lánynak.

Felbukkanásom nemcsak megtörte dr. Novák ki tudja, mióta tartó monológját, hanem ki is rántotta a két lányt a kábulatból, egyben új irányt szabott az addig szemmel láthatóan egyoldalú beszélgetésnek.

– Nem úgy nézel ki, mint egy rendőr – jegyezte meg dr. Nováknak a Petra névre hallgató szőke. Mint aki most látja először, úgy mérte végig a lány tetőtől talpig a pszichológusomat.

– Nem, mert én elsősorban pszichozsaru vagyok, afféle profilozó – reagált a helyzethez képest meglepően gyorsan dr. Novák.

Ellentétben a terapeutámmal, az én öltözködésemmel elégedettnek tűnt mindkét lány, legalábbis a tekintetükből és abból, hogy nem tettek rá megjegyzést, erre következtettem. Ebből erőt merítettem, és mialatt a pszichológusom megjelenésével voltak elfoglalva, sikerült némiképp a gondolataimat is rendeznem; eszembe ötlött, hogy segítek dr. Novákon, és elmesélem a két lánynak *A mentalista* legutóbbi epizódját remélve, hogy nem látták, vagy ha látták is, már nem emlékeznek rá, ám mielőtt szóra nyithattam volna a számat, az Ildi névre hallgató szőke megelőzött: arra kért, hogy mutassam meg nekik a rendőrigazolványomat.

– Mindig nálatok kellene hogy legyen – mondta csalódott hangon Ildi, miután bevallottam nekik, hogy nincs nálam, majd hozzátette, hogy ezt az egyik ismerősétől hallotta, aki több rendőrt is ismer.

Nagyon is el tudtam képzelni, hogy miféle ismerős lehet az ilyen, viszont nem maradt sok időm ezen töpren-

geni, mert a válaszomat követően Ildi előbb sokatmondó pillantást vetett a barátnőjére, majd közölte velünk, hogy elmegy a mosdóba.

– Jössz? – fordult Ildi a barátnőjéhez.

– Igen – felelte Petra.

– Majd visszajövünk – vetette oda nekünk búcsúzásként Ildi.

Felesleges volt minden további szó; mintha összebeszéltük volna, csendben ittuk az italunkat.

– Szóval, nem mindig válik be, igaz?! – ismétli meg az előbbi kérdését dr. Novák, egyúttal kiragad a péntek este emlékeiből.

– Nem – felelem, és közben, mintegy jelezve a tehetetlenségemet, széttárom a karomat.

– Ezt múltkor elfelejtette megemlíteni – mondja vádlón, aztán még az előbbinél is szigorúbb hangon hozzáteszi: – Az együttműködésünk alapja a kölcsönös bizalom.

Bár dühít az a hangnem, amelyet dr. Novák velem szemben most megüt, sikerül uralkodni magamon, és már-már tárgyilagos hangon ezt felelem neki:

– Azt hittem, hogy ezt magától is kitalálja. – Egy lélegzetvételnyi szünetet tartok, mert csak most döbbenek rá, hogy miért is vagyok itt, ami egyszerre borzaszt el és józanít ki, aztán még azt mondom, de most már teljesen nyugodtan: – Végtére is ezek miatt az új realitások miatt vagyok itt, nemdebár?

Ikarosz a Yellow-ban

Kezetben hárit. „Sosem éreztem, hogy pszichológusra lenne szükségem, alapvetően minden rendben van az életemben.” További kérdésre kifejti, úgy érzi, most sincsenek tipikus pszichés problémái; próbálja a helyzetet bagatellizálni: „Teljesen normális vagyok, nem akarok öngyilkos lenni vagy valami hasonló.” Aztán a beszélgetés előrehaladtával oldódik, és elmondja, hogy az utóbbi időben nyugtalanságot tapasztalt, amely megfogalmazása szerint hullámokban tört rá. A szorongása a jövővel kapcsolatos. „Fogalmam sincs, mi lesz velem öt, tíz vagy tizenöt év múlva.” Szorongásának okát az életmódjában jelöli meg. Ezen a ponton rendkívül önkritikus álláspontot képvisel: „Elmúltam ötven, és mégis

olyan emberek közé járok, akik akár a gyerekeim is lehetnének, és fogalmam sincs, hogy ezt meddig tehetem meg.” Egyidősek vagyunk, fut át az agyamon, amikor ehhez a részhez érek a jegyzeteimben; én ötvenöt vagyok.

– Nos – emelem fel ezen a ponton a tekintetem az ölembe fektetett füzetemből –, most arra kérem, térjünk vissza oda, ahol az előző alkalommal abbahagytuk, a péntek és szombat esteikre.

– Rendben – feleli a velem szemben, a foteljében lazán hátradőlve, keresztbe vetett lábbal ülő páciensem.

A betegemnek zöld a szeme, vastag teknőckeretes divatszemüveget visel, ami erős karaktert kölcsönöz az arcának, majd kicsattan az egészségtől,

jóval kevesebbnek látszik a koránál. Félévente feltölteti az arcát és botoxoltat is, árulta el fiatalos megjelenésének titkát, amikor az első találkozásunkkor szóba került a kora. Azonkívül, tette hozzá, rendszeresen edz, ráadásul személyi edzővel, heti három-négy alkalommal, ami szintén meglátszik rajta, az elegáns, sötétkék alapon halványkék kockás öltöny csak úgy feszül a testén. Korához képest sűrű barna hajába csak itt-ott vegyül néhány ősz hajszál; minél tovább tanulmányozom a frizuráját, annál inkább biztos vagyok benne, hogy átesett egy hajbeültetésen, de bármennyire is kíváncsi vagyok az igazságra, végül nem kérdezek rá.

Kétszer vált el, mindkét házasságából egy-egy gyermeke született; a kapcsolata jó velük, bár kissé talán felszínes, sajnálkozott, igaz, nem nagyon. Ügyvédként dolgozik, mesélt tovább magáról, saját ügyvédi irodája van, amiből gond nélkül megél. Nem, nincsenek különösebben érdekes ügyei, válaszolta, amikor a praxisa felől érdeklődtem, ám nem vettem észre, hogy ezt különösebben bánná. Nem, nem specializálódott valamilyen szakterületre, rázta a fejét újabb, a hivatásával kapcsolatos kérdésemre, „mindenevő vagyok, mint a vaddisznó”, süti el vicc gyanánt.

Az első találkozásunkkor, kiindulva a korából és mindazokból a szorongásos tünetekből, amelyeket megosztott velem, valamint a sport iránti, már-már eltűzött szenvedélyéből, amelytől az öregedés fizikai tüneteinek visszafordítását várja, arra gyanakodtam, hogy gerontofóbiával, ezzel az ötvenes éveikben járó férfiaknál nem ritka pszichés problémával van dolgom.

„Hm”, nagyjából erre futotta tőlem, amikor megtudtam, hogy sem izzadás, sem remegés, sem nehézlégzés, sem hidegrázás vagy mellkasi fájdalom nem kínozza, nem szárad ki a szája, nem küszködik hányingerrel, egyszóval egyáltalán nem produkálja az öregedéstől való, egyébként természetes félelem természetellenes fóbiává mérgesedő testi tüneteit. Nem, nevetett fel, és megrázta a fejét a következő kérdésem hallatán is, igaz ugyan, hogy egyedül él, de egyáltalán nem érzi magát magányosnak, mondta, egyben véglegesen megcáfolta a gerontofóbiára vonatkozó diagnózisomat.

– Nos – csapom össze a két tenyereimet a mellkasom előtt, hogy ezzel is mutassam tettere kész elszántságomat –, akkor, ahogy az előbb kértem, folytassuk ott, ahol a múlt héten abbahagytuk: merre is jár péntek és szombat esténként? – nógatom a páciensemét.

A következő percekben a beszélgetés egy korábban Bad Girls névre hallgató, majd néhány éve Yellow-ra átkeresztelt bár körül forog, ahová, meséli az ügyvéd csillogó szemmel, a fiatal és gyönyörű lányok mellett sok hozzá hasonló korú és sikeres férfi jár. Úgy érzem, hogy ez az új információ éppen elég hozzá, és fel is jogosít rá, hogy a gerontofóbia helyett egy másik diagnózissal próbálkozzam.

– És az önt ott ért, vágy és valóság találkozásából fakadó kudarcok, illetve a belőlük kialakuló kognitív disszonancia készítette arra, hogy elgondolkodjon az életén, és hozzám forduljon – foglalom össze az addig hallottakat, majd a jegyzeteimet az ölembe ejtve elégedetten dőlök hátra a fotelemben.

Ez az, megfejtettem a titkot, helyére raktam a kirakós utolsó darabját, di-

csérem meg magamat, és úgy érzem, nem is alaptalanul. Egyáltalán nincsenek kudarcélményei, sőt, az esetek többségében kifejezetten kellemesen érzi magát ezeken az estéken, gyakran ismerkedik meg fiatal nőekkel, meséli szinte már gyermeki lelkesedéssel a kalandjait, miközben én tehetetlenül hallgatom, ahogy romba dönti ezt az elméletemet is.

Válasz helyett csak zavart hallgatásra futja tőlem erre a nem várt vallomásra. Ki tudja, mennyi idő telik el, mire képes vagyok újra megszólalni: „Izzadás, remegés, száraz száj”, sorolom fel, mintegy elodázandó a folytatást, immár rövid ismeretségünk kezdete óta második alkalommal a gerontofóbia tüneteit, amire a páciensem ismét minden esetben „nem”-mel válaszol.

– Igazán nem szükséges – próbálok visszautasítani az ajánlatát, hogy megmutasson néhány hódításáról készült fényképet a telefonján, ám végül, rövid huzavona után, engedve az önmagam számára is meglepő kíváncsiságomnak, mégis a kezembe veszem a készüléket.

Meglepnék a fotók, a rajtuk szereplő lányok szebbek, sokkal szebbek, mint amit az ügyvéd elbeszélése alapján vártam. Szinte kényszerítenem kell magamat, hogy amikor a képek végére érek, ne lapozzak vissza, és amikor nagy sokára vonakodva visszaadom a készüléket, úgy érzem, mintha ólomból lenne.

– Nem lenne szabad hazudnom, ugye? – fordítja az ügyvéd néhány perc múlva komolyra a szót, és a folytatásban, megjátszott szégyennel a hangjában, bevallja, hogy a képeken látható lányok előtt időnként kiszínezi az irodája ügyeit, és magát gengszterek ügyvédjének állítja be. – Ha már nem

vagyok fiatal – tárja szét a karját nevetve –, akkor legalább legyenek érdekes.

Hiába veszik át szép lassan a tévé és a mozi helyét a Netflix, az HBO és más csatornák, a bírósági történetek továbbra is nagy hatással vannak az emberekre, magyarázza tovább a nem túl etikus, ám nagyon is eredményes füllentésének mozgatórugóit.

Újabb, talán még a korábbiaknál is mélyebb, szinte már dermesztő csend telepszik közénk. Képtelen vagyok a válaszomra váró, önelégülten vigyorgó ügyvéden tartani a tekintetem, helyette az ölembe ejtett ökleimet kezdem el bámulni.

Ki tudja, mennyi idő telik el ebben a néma pusztaságban, amely szinte körülölel, amikor meghallom a saját nevemet.

– Dr. Novák! – szólít meg, és én beleborzongok ebbe a váratlan emberi hangba.

– Igen? – emelem fel a fejem.

– Nem lenne szabad hazudnom, ugye? – ismétli meg az előbbi kérdését, minthogy nem kapott rá választ.

– Nem – nyögöm ki. Aztán újabb rövid hallgatás után, mint egy gép, amelynek a főkapcsolóját egy láthatatlan kéz magasabb fokozatba állította, most már meglehetősen folyékonyan adom elő a következőket: – Mindannyian szeretünk a munkánkról beszélni, hiszen életünk jelentős részét ez tölti ki, ezért erről tudunk talán a legtöbbet a világon. Talán a gyermek-szülő viszonytal tudnám leginkább érzékeltetni a munkánkhoz fűződő érzelmi kapcsolatunkat – mondom, s bár van egy pillanat, amikor felteszem magamnak a kérdést, hogy úristen, miket beszélsz itt összevissza, a vészcsengő, amilyen váratlanul megszólalt, olyan hirtelen el

is hallgat. – Ahogy egy szülő számára, sokszor a realitások ellenére is, a saját gyermeke a legszebb, a legokosabb – folytatom most már olyan nyugodtan és magabiztosan, mintha a katedrán állnék –, úgy az olyan dolgozó, alkotó ember, mint amilyen ön – itt egy pillanatra megállok és elmosolyodom, mert bevillan az egyetemi előadásban szinte már vallásos áhítattal engem hallgató tanítványaim arca, és ez a kép elégedettséggel tölt el – vagy éppen én – hunyom le a szemem –, ugyanezt érzi a munkájával kapcsolatban. Mivel az életünk része – folytatom teljes átéléssel –, úgy érezzük, mesélnünk kell róla, és éppen a mese szó a lényeg – emelem fel mindkét kezem, mint egy karmester –, mert tág teret ad a képzeletnek. De nincsen ezzel semmi gond, hiszen, mint mondtam volt, az ember történetmesélő lény. Természetesen – emelem fel jobb kezem mutatóujját, mintegy nyomatékot adva a mondanivalómnak, egyben figyelmeztetve is a feszülten figyelő ügyvédet – van egy határ, amelynek átlépése már komoly aggodalomra adhat okot, ugyanakkor – enyhülök meg, melegség és elnéző szeretet költözik a hangomba – amit eddig hallottam, abból azt veszem ki, hogy az ön esetében erről a határátlépésről talán még nem beszélhetünk.

Hosszú másodpercekig csendben emészti, amit mondtam, végül, mintegy lezárva az ülést, ezzel a tőle meglepően szofisztikáltnak tűnő hasonlattal lep meg:

– Azt hiszem, legbelül tudom, hogy vészesen fogy az időm, ezért, mint Ikarosz, én is estéről estére egyre közelebb repülök a naphoz.

– Ezzel az érdekes gondolattal folytatjuk legközelebb – mondom, miután

lejegyeztem a szavait. – Aztán ma este ne repüljön túl közel a naphoz! – figyelmeztetem még finoman, hogy péntek lévén ezúttal ne menjen le a Yellow-ba.

A délutánt a külvárosban egy régi gyárépületből átalakított stúdióban töltöm a saját televíziós műsorom legújabb részének utómunkálataival. Az *Öregedjünk szépen* azt ígéri a nézőknek, hogy „segítségükre lesz az öregedés, valamint a vele járó státusz és életmód elfogadásában, miközben szakít a társadalom kollektív tudatát fogva tartó sztereotípiákkal, amelyek idős honfitársainkat sújtják”.

A műsorban az ügyvédéhez hasonló problémákkal küszködő szereplőket arra buzdítom, hogy az életvitelükkel cáfolják meg az időskorhoz tapadó olyan ösztársadalmi előítéleteket, mint az inkompetencia, az aszexualitás, a szenilitás vagy éppen a fizikai kiszolgáltatottság, mindeközben arra is figyelmeztetem őket, hogy mindezt a méltóságuk megőrzésével tegyék.

Az egyik szereplő, egy hatvanas egykori banktisztviselő belevetette magát a sportba, ideje nagy részét egy konditeremben tölti; büszkén mutogatja a kamerának dagadó izmait, ennek ellenére nem vagyok meggyőződve róla, hogy az egészséges élet és annak megőrzése motiválja a súlyok emelgetésében, ezért őt – a kritikusok szavaival élve – „szeretve elnéző” stílusomban, de a helyzet komolyságát megőrizve ekként részesítem feddésben: „Sándor, ugye tudja, hogy a nagy izmok nem feledtetik a kort, maga hatvanhét éves, ez az élet realitása. Ezt tessék tudomásul venni!” Egy másik szereplőt, egy egykori modellt, aki anyagi okokból vállalta a szereplést, ugyancsak megrovok, mivel úgy látom, hogy rettenetesen fél

az öregedés egyik félreérthetetlen fizikai megnyilvánulásától, a ráncoktól. Az egykori modell valaha elbűvölően szép vonásait botox keményíti meg. „A természetes az örökkévalóságnak szól, míg a divat csak a jelennek”, sepremlen le a plasztikai beavatkozások mellett előadott érveit, amit az egykori modell bamba, fagyott mosollyal vesz tudomásul.

A következő blokkban már csupa pozitív példát mutatunk be a nézőknek: túrázó, kertészkedő, sétáló párokat, csoportokat, csupa olyan nyugdíjast, akik megbékéltek a korukkal, elfogadták a vele járó társadalmi és élethelyzetüket vagy, ahogy én nevezem, ezt az öregséggel együtt járó állapotot, az „új realitást”; az egész olyan, mintha egy biztosító reklámját nézném. Természetesen a szex sem maradhat ki az adásból, hiszen „mindenkinek joga van a szexuális élethez”, szögezem le, bár lelkesedésem nem teljesen őszinte, ugyanis kizárt dolognak tartom, hogy bármelyik öreglány – kivéve az egykori modellt, akinek, bár ötvenhez közelít, hála a jó doktoroknak, mint két nyílhegy merednek előre a mellbimbói testhez simuló vékony pamutfelsője alatt – képes lenne felizgatni. Ennek ellenére hosszasan ecsetelem az időskori intimitás előnyeit: „Az endorfintermelés semlegesíti a sejtek öregedéséért felelős stresszt, segít megküzdeni az ebben a korban gyakori álmatlansággal, javítja a tüdő és a szív működését, és nem utolsósorban boldoggá teszi az embert.” De miféle boldogság ez, teszem fel magamnak a kérdést, és miközben érzem, hogy nagy-nagy szomorúság önt el, kifelé rendületlenül mosolygok.

A délután hátralévő részét az edzőteremben töltöm, ahol jó egyórás súlyzós

edzés után Gergő, az edzőm ezzel a dicsérettel lep meg: „Tetszik, amit látok.” Nekem is tetszik: a tükörből rám visszanéző izmos férfialak markáns, de szinte ráncatlan arca, a sűrű gesztenyebarna hajában megcsillanó ezüstös szálak életerős, komoly férfi benyomását keltik.

A súlyzós részt minden alkalommal metabolikus gyakorlatsor követi. Ez a módszer a saját testsúlyos tréninget mérsékelt súlyemelő gyakorlatokkal és gimnasztikával együtt alkalmazza. „Ez a legjobb útja annak, hogy az ember növelje az állóképességét, felpörgesse az anyagcseréjét, és nem melleleg egy kis súlyfeleslegtől is megszabaduljon, már ha van”, avatott be első közös edzésünk alkalmával a módszer lényegébe Gergő.

– Még egy kör hátravan.

– Tessék?

– Még egy kör – feleli az edzőm tárgyilagos hangon.

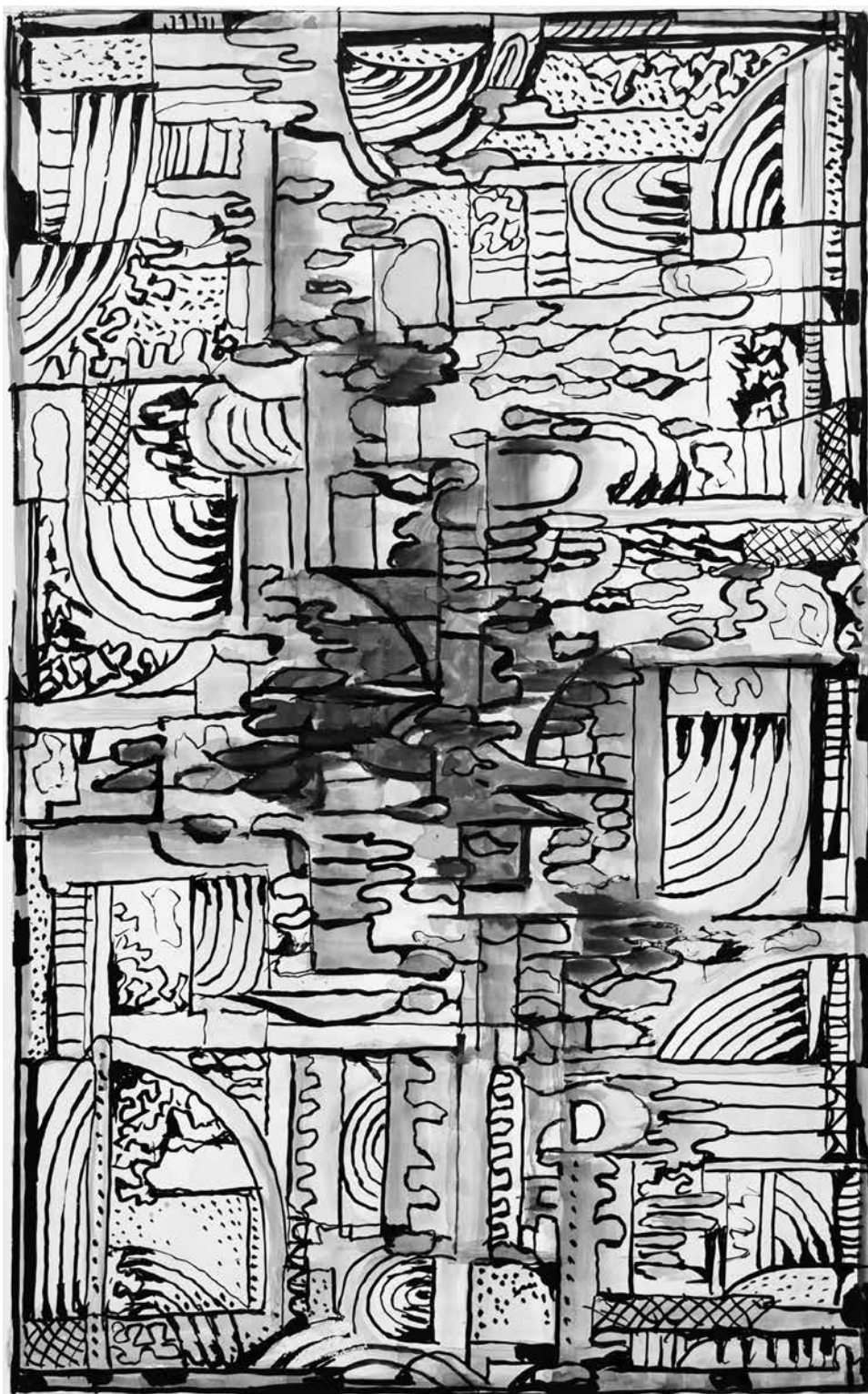
– Nem négyről volt szó? – adom a hülyét, pedig nagyon is jól emlékszem, hogy néhány perccel ezelőtt öt kört mondott.

Az edzés végén járunk, jártányi erőm sincs. Az agyam lüktet, a szívem úgy ver, hogy majd feltépi a mellkasomat, a pulzusom az egekben, a tükörben látom, hogy a nyaki verőerem szinte pulzál. Szeretnék leülni, de elég egy pillantás Gergőre, hogy megértsem, erről most szó sem lehet.

– Öt kör – ismétli, mint egy szadista kiképző őrmester.

– Muszáj? – Próbálok alkudozni, bár az arckifejezéséből előre látom, hogy nincs értelme.

Négyszáz méter futás és húsz fekvőtámasz első hallásra nem tűnik nagy dolognak, erre szokták mondani, hogy

még egy féllábú is meg tudná csinálni. Na igen, egyszer, talán, de ezt, mint kiderült, ötször kell, tízes fokozatra állított futógépen, ráadásul pihenő nélkül.

Mivel egyelőre csak reklám megy a tévében, töltök magamnak egy italt, és felhívom a fiamat.

- Szevasz, öreg!
- Szevasz – feleli kissé ridegen.
- Na, hogy mennek a dolgok?

Igyekszem bajtársias hangot megütönni vele. Gábor huszonhárom éves, egy reklámcégnél dolgozik; tízéves kora, vagyis a válásunk óta az anyja nevelte.

- Jól – feleli, ám nem árul el többet.
- Az jó – mondom jobb híján, és belekortyolok az italomba.

Mindketten hallgatunk.

– Mit hallgatsz? – kérdem, mert a készüléken át is hallom, hogy valamilyen lüktető zene szól.

- David Guetta.
- Kicsoda? – kérdem, pedig tisztán hallottam, amit mondott.

– Egy David Guetta nevű DJ.

Némi feszültséget vélek felfedezni a hangjában.

- Szóval DJ.
- Igen, DJ – ismétli sziszegve, és én jobbnak látom tovább nem erőltetni a dolgot.

- Anyád jól van?
- Miért nem kérdezed meg tőle te?!
- Kérdez vissza.

– Tudod, hogy nem áll velem szóba – nyögöm ki ezt a kellemetlen tényt, amiről persze ő is tud. – Szóval hogy van?

- Jól.
- Egyébként? – folytatom a céltalan kérdezősködést egy rövid szünet után.
- Egyébként, mi? – kérdez vissza már-már tárgyilagos hangon.

– Egyébként mi van veled?

– Semmi – feleli szinte automatikusan, majd ezt teszi még hozzá: – Nálam minden oké.

– Munka? – próbálkozom.

– Az is oké.

A mosószer után egy autóreklám következik. A hibátlanul kék ég alatt, szélben hajladozó pálmafák közt egy kocsit kapaszkodik egyre feljebb egy fehér házaktól pettyezett szerpentin, azt hiszem, a márkája BMW, de nem vagyok biztos benne, mert a figyelmeztetést teljesen leköti a sofőr, egy vadítóan szép nő, aki lehet modell, de akár színésznő is.

– Mondd csak, jártál már a Yellowban? – teszem fel magamat is meglepve a kérdést Gábornak, miután a nő elsorolja a kocsi minden lényeges tulajdonságát és előnyét, majd az autót, benne a modellel vagy színésznővel, aki szinte megbabonáz, eltűnik az egyik kanyarban.

– Aha – feleli, mintha a világ legtermészetesebb dolga lenne. – Fiatalság, öreg pasik – összegzi, amit szerinte a helyről tudni érdemes. – Miért, oda akarsz menni? – szegezi végül nekem a kérdést gúnyosan.

– Az egyik ügyfelem jár oda – felelem villámgyorsan, magam is meglepetten a feltételezésétől. – Ügyvéd – teszem hozzá mintegy magyarázatképpen, de egyben teljesen feleslegesen.

– Aha.

„Sem az alkimisták, sem a tudósok nem ismerik az örök ifjúság elixírjét. De abban a szakemberek egyetértenek, hogy megfelelő lelki munkával és tudatos életvitellel el tudjuk fogadni a korunkat, a körülmények ezzel együtt járó változását, és így idővel a

helyünket is megtaláljuk az életben. Mert amíg a lélek fiatal, a korom nem zavar.” Ezekkel a kétségkívül szép gondolatokkal búcsúzom el a nézőktől.

Kikapcsolom a tévét.

Olyan mély és átható csend és sötétség ereszkedik az üres lakásra, hogy szinte sistereg körülöttem a levegő. Kint lemenőben a nap, esteledik, ezernyi csillagként gyúlnak ki a város fényei, és úgy hívogatnak, mint egy asztronautát a felfedezésre váró galaxisok. Elfordulok a fényözöntől, és mintha radarsugár irányítaná a tekintetemet, kimeredt szemmel bámulok a lakás mélyébe, ebbe a sötét vajatba, amelybe a kinti ragyogásból szinte semmi sem jut. Üresnek érzem magamat, s bár tudom, hogy nem kerülhetem el, mégis csak nagy sokára teszem fel magamnak a kérdést: miért vagyok egyedül – de hiába is igyekszem, nem tudok megfelelni rá, ellenben valamiféle kísértés fog el tőle.

Ugyanaz a ruha van rajtam, amit a mai tévéműsorban viseltem, ám mihelyt belépek az ajtón, rögtön látom, hogy a szexi professzoros külsőt kölcsönző, méregdrága Boggi kordbársony öltöny, a szürke kasmírgarbó és a kézzel varrott cipő nem éppen ide való viselet. A férfiak, mintha összebeszéltek volna, farmert hordanak inggel, sötét zakóval vagy bőrdzsekivel, a legtöbbjük lábán valamelyik világmárka visszafogott kialakítású tornacipője. Ezt elfelejtette közölni velem, teszek szemrehányást magamban délelőtti páciensemnek, de nincs időm sokat mérgeledni, mert a tömeg, mint egy sebesen száguldó folyó a belezuhanó embert, azonnal magával ragad. Rövid hánykolódás után a bárpultnál érek partot, két szőke közvetlen közelében.

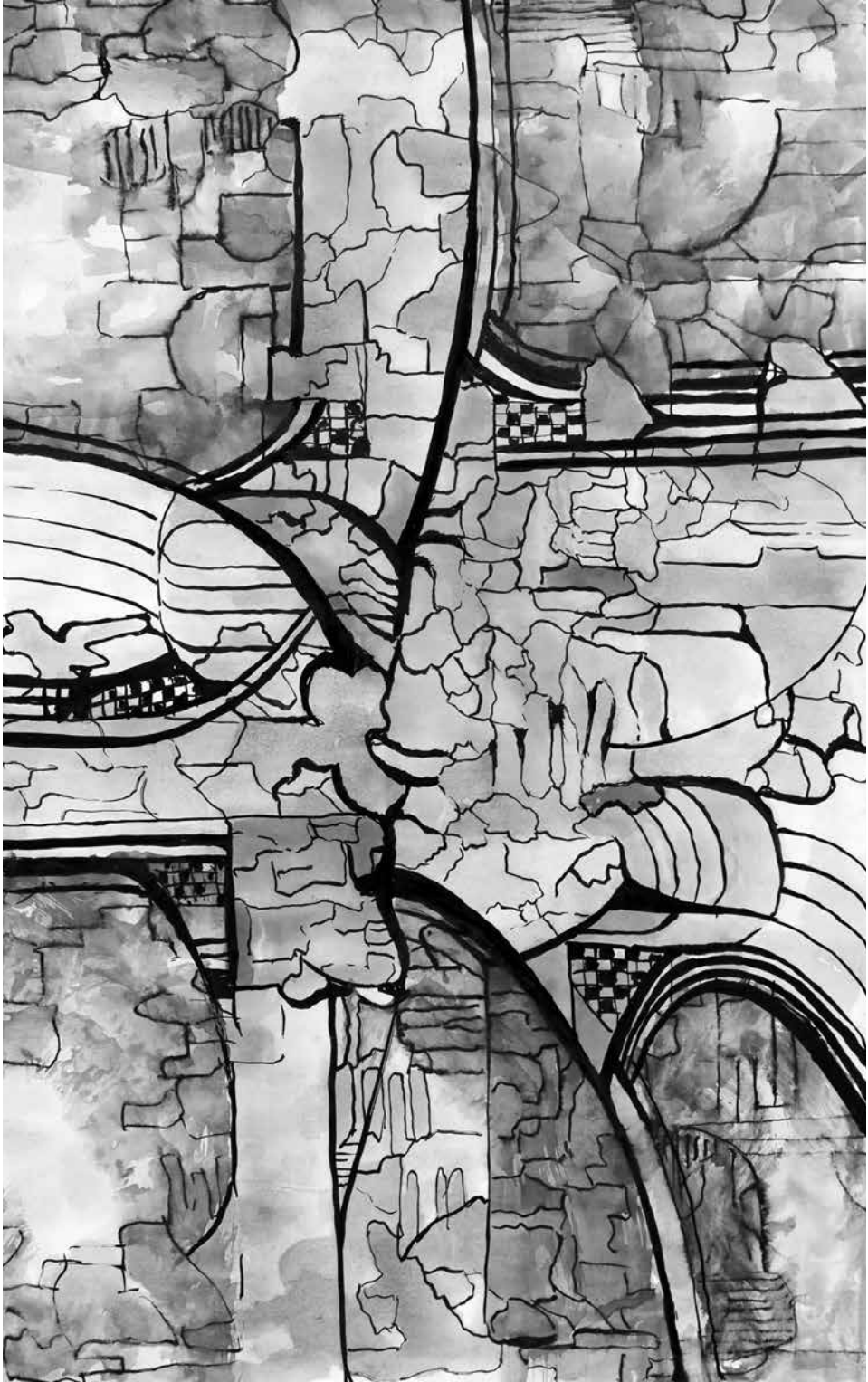
Mindkét lány, lehetnek vagy húszévesek, magas és szoláriumbarna; ruhájuk elől és hátul is, bár hátul talán még inkább, mélyen kivágott; a nyakukat nyújtogatják a tömeg felé, mintha várának valakit. Az arcuk semmiben sem különbözik a zsúfolt teremben lévő több száz másik lányétól: a tökéletes vonásokat enyhe fintor árnyékolja, ám legnagyobb meglepetésemre hajlandók szóba elegyedni velem, és elfogadnak egy italt.

– Nos – csapom össze a tenyereimet, és miközben azzal próbálok időt nyerni, hogy felajánlom, rendelék még egy koktélt, örült sebességgel azon jár az agyam, hogy mit is válaszoljak nekik.

„Te mivel is foglalkozol?” Ezzel a logikus, de engem mégis sokkoló kérdéssel lepett meg néhány másodperce Ildi vagy Petra – képtelen vagyok őket megkülönböztetni –, miután elmesélték, hogy mindketten ugyanannál a cégnél dolgoznak, asszisztensek, gyakran járnak a Yellow-ba, amit egyébként nagyon szeretnek.

– Nos – ismétlem meg, miközben, mintha én is várnék valakit, a termet pásztázom, csak hogy kerüljem a tekintetüket.

Azzal nagyon is tisztában vagyok, szó sem lehet róla, hogy szóba hozzam a munkámat, a műsoromat és vele az öregedést, viszont egyelőre nincs jobb ötletem, és a szemem sarkából felfedezem, hogy válasz híján máris kezdek elveszíteni az érdeklődésüket irántam. Ekkor pillantom meg az ügyvédet, nem messze tőlünk, egy oszlop árnyékából pásztázza a tömeget. Ennyi elég is. Mintha egy belső, láthatatlan gát szakadna át, úgy ömlik belőlem a szó, és bár néha már magamat is meglepem

azzal, amit mondok, nem kis megelégedéssel nyugtázom, hogy sikerül a két lány érdeklődését felcsigáznom; kissé bamba, ugyanakkor kíváncsi tekintettel hallgatják, ahogy a bűnügyi nyomozást segítő szakpszichológusként mutatom be magamat.

A váratlan siker, a két lány rajongó tekintete teljesen felvillanyoz, és ki tudja, mennyi ideig mesélnék még a pszichopata gyilkosok utáni nyomozás nehézségeiről, a profilozásról és sok más hasonlóról, amiről az utóbbi időben, bár nem szívesen vallottam be magamnak, álmodoztam, ha nem bukkan fel a közelünkben a pultnál az ügyvéd. Időközben megfeledkeztem ugyan róla, de a most már elkerülhetetlennek tűnő találkozás sokkolóan hat rám, szinte lemerevednek az izmaim, és úgy érzem, lebénul az idegrendszerem. Ennek ellenére annyi lélekjelenlétem még van, hogy elrikkantsam magam:

– Nyomozó, csatlakozzon hozzánk!
– Odaintek neki, bár teljesen feleslegesen, mert az ügyvéd, mielőtt szóra nyitottam volna a számat, már elindult felénk.

Noha az ő szeme meg sem rebben a nyomozó szóra, a vérnyomásom az egekben jár, a pulzusom százszorosára nő, és csak akkor nyugszom meg némiképp, amikor látom, hogy hajlandó minden fenntartás nélkül eljátszani a pszichopata gyilkosok után nyomozó detektív szerepét. Ám mindennek ellenére a felbukkanása megtöri a varázst, és hosszú idő után vagy tán az egész este folyamán először – ezt nehéz eldönteni, annyira hasonlít egymásra a két lány, még az öltözetük is olyan egyforma, mintha bizarre egyenruha lenne – megszólal Ildi:

– Nem úgy nézel ki, mint egy rendőr – mondja egyenesen nekem címezve.

– Mert nem is vagyok az – felelem erre a gyanúsításnak is beillő száraz tényközlésre, majd, miközben igyekszem megőrizni a hidegvéremet, heherészek egy sort, és így vágom ki magam a helyzetből: – Afféle pszichozsaru vagyok, aki a rendőrség munkáját segíti – magyarázom, ám ő csak néz rám ádázul, és én csüggedtem veszem tudomásul, hogyan vész kárba az elmúlt majd félóra munkája.

– A kollégám valami olyasmi, mint *A mentalistában* a Simon Baker által alakított Patrick Jane alakja – siet váratlanul a segítségemre az én jóvoltomból nyomozóvá avasztált ügyvéd.

A sorozat felemlegetése, bár szép húzás az ügyvédtől, nem éri el a várt hatást, Ildi tekintete cseppet sem enyhül, ugyanolyan vizslató, ám a váratlan közbeszólás arra mégis jó, hogy elterelje rólam a figyelmet.

Ellentétben az enyémmel, az ügyvéd ruházatát rendben lévőnek találja a két lány, legalábbis nem tesznek rá megjegyzést, őt egész mással szorítják sarokba: a nyomozói igazolványát követelik – „a rendőrök mindig magukkal hordják”, okoskodik az egyik –, s amikor az ügyvéd kissé megnyúlt ábrázattal közli velük, hogy éppen nincs nála, savanyú pofát vágnak, és sugdolózni kezdenek.

– Kimegyünk a mosdóba – közli velünk Ildi a rövid tanácskozás alatt meghozott döntést.

– Majd még visszanezünk – teszi hozzá távoztukban a barátnője, de közben ránk sem néz, és a hangja sem túl biztató.

Bár a termet majd szétfeszítő, hangos és lüktető zene miatt az ember al-

kalmasint a saját hangját sem hallja, most mégis úgy érzem, hogy hideg, szinte már fülsiketítő antarktiszi csend bűvös köre ereszkedik le körénk.

– Túl közel repültünk volna a naphoz? – töri meg a hallgatást az ügyvéd, amikor elnyeli a két lányt a tömeg.

Nem tudom eldönteni, hogy kérdezi vagy csak mondja, mert a spotlámpák-

kal telitűzdelt mennyezet szinte mágnesként vonzza a tekintetemet. A fejem felett izzó sok piros, zöld, kék és sárga színű apró naptól egyszerre úgy érzem, hogy a hely sokkal zsúfoltabb, mint valójában, és olyan forró, akár egy kemence, a levegő pedig fojtogató; veríték csurog a gerincemen, és elfog az érzés, hogy pillanatokon belül elolvadok.

Kerekes István

Az Aranyos partján

A portrén látható férfi nem Lúdas Matyi, netán Nils Holgersson leszármazottja vagy reinkarnációja, nem is meséből kilépett figura, hanem egy pásztorember, akivel az Aranyos folyó partján találkoztam a Kolozs megyei Aranyosgerend környékén. Nem magányos pásztor, van felesége s egy gyermeke, s ahogy mondta, a jobb megél-

hetésért nyáron és ősszel ügyel néhány juhra, kecskére meg libára. Nem nevezhető szószátyárnak, nem vitte túlzásba a mesélést. Annyit mondott még a lúdas ember, hogy nehéz az élet... Nem is panaszképpen, hanem csak amolyan sztoikus megállapításként. A jószágokkal és szárnyasokkal szemlélatomást jól megegyezett, s végül is ez a lényeg.

Fábián Judit

Bicsérdista 2022*

*Hatalmas kosárral fordul be a sarkon.
Izgatottan.
Papírzacskója virgoncan
zörgeti féltett kincseit.
A Nyeszlett
sietve pakol ki a panellakás félhomályában.*

Vigyázz, kész, rajt!

*Az üres kosárral együtt régi életmódját is sarokba vágja.
Cél: a satnya genetika megedzése.*

*Asztalán a klementinek
pingponglabdászerűen
pattannak ide-oda.
A gránátkeménységű kivik ambíció-bombák.
Vagdosásuk napi testedzés.*

*A férfi a szteroidos, óriásira pumpált narancsok áthatolhatatlan
bőrébe férkőzik.*

Savanyú zamatba turmixolva működik gyomorsava.

*Görbe ujjával a gigantikus káposztalevél
medúzatestét
tépegeti.
Izomépítés.
Agyonáztatott paradicsom levélvel
fröcsköli konyhája falát.*

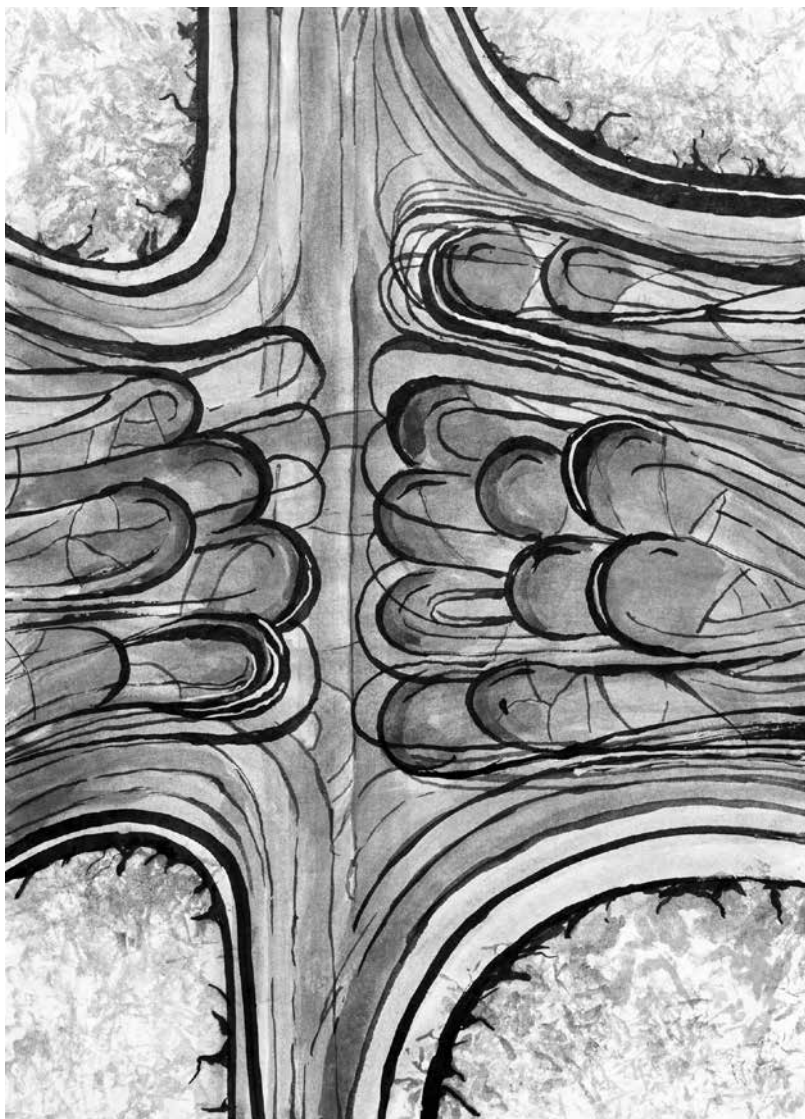
Edzés, edzés, újra és újra...

* Bicsérdy Béla (1872–1951) életreformer. A róla elnevezett bicsérdizmus táplálkozási formának, életmódnak és egyben eszmének a népszerűsítője. (Forrás: Wikipédia)

Naplójegyzete pár hónap múlva kerül elő:

„Újjászülettem! Légies lett testem!
Üdv az éterbe
egykori bicsérdista testvéreimnek az 1930-as évekből.”

*A Nyeszlett temetésére kevesen mennek.
Néhány egykori bicsérdista
sápadt-fonnyadt szelleme
állja körül a sírt.
„Mesterünk büszke rád” – motyogják halkán.*

Tóth Ágnes

Élni fogsz!

A csend rémes, nem bírom elviselni, olyan szörnyű magányt ébreszt bennem, mintha atomtámadás után egyedül én maradtam volna meg, de már nekem sem lenne sok hátra. Ha csak egy légy zümmögne, ha csak egy harang szólna, ha valaki káromkodna, rögtön jobban érezném magam. És egyszerre csepegni kezd a vízcsap: csöpp-csöpp... Igazán eredeti, emberi, közösségi gondolatok csöpögnek belőle. A fehér köd lassan letisztul, és feldereng a kórterem szögletes kontúrja.

Én nem vagyok beteg – ha csak lelkiileg nem –, itt mindenki operáció előtt vagy után van, de nekem csak egyvalaki fontos, és az a fiam.

Mindössze hétéves, és ezelőtt egy órával agyműtétje volt.

Bumm-bumm, dob-dob – rögtön kiugrik a szívem. De ki kell bírnom!

Ha eddig minden rendben volt nálam, hát ezután is úgy lesz, mert én egy abszolút optimista ember vagyok. Itt mindenkiben én tartom a lelket, na meg az ágytálat is mellé, mert egy gondozónő sem kukkantana be, ha baj van. Ezért aztán jó vagyok mindenkinek, a betegetől a takarítónőig, az asszisztensektől a főorvosig egyaránt...

Amikor a gyerek fejét beszakította a hinta, és egy köztelefon sem volt jó a környéken, akkor is szerencsém volt, mert az autóban, aminek a szélvédőjére vettem magam, egy orvos ült, és végigtépett velem a gyerekkórházig.

Csak miután leborotválták a gyerek vértől lucskos haját, akkor lettem igazán rosszul. Azóta is, minden este, ha behunyom a szememet, egy ötlejes nagyságú léket látok. A hiányzó csontdarab befúródott az agyáig, és az agyvíz minden szívdobbanásnál kilövell az átszakított agyhártyán.

– Jaj, csak életben maradjon, csak éljen, éljen, mert ha meghal, belepusztulok! Mit nekem akárki: férjem, rokonok, ismerősök. A gyermekem éljen! Neki nem szabad meghalnia!

– Operálni kell – mondja az ügyeletes orvos –, de az agysebész éppen vidéken van, várni kell.

Várni! Várni, várni, mikor minden perc drága. Amikor minden perc olyan óriásira nő bennem, mint öregapó kertjében a csodaretek – hogy milyen hülyeségek jutnak eszembe... A gyerek fején olyan a kötés, mint kis Mukk turbánja. Hatalmas. Le lehetne festeni. Festeni! Egek, hiszen a munkámat le kell adnom holnap. Százötven bihari folklorikendő hever az asztalomon festetlenül...

– Nem, asszonyom, nem jöhet fel. Oda tilos!

TILOS! TILOS!

Ezt a szót már gyerekkorom óta gyűlölöm. Ez fenyeget! Megtilt! Kitagad! Megaláz! Eltitkol valamit! Legtöbbször az igazságot. Márpedig én szeretem tudni az igazat.

– Kérem, én meg akarom tudni az igazat! Micsoda? Hogy ne rángassam,

hogy nem vagyok civilizált? De mennyire az vagyok, mert ha nem lennék, akkor...

És a liftajtó összezárul az orrom előtt, és elrabolja tőlem a gyermekeimet.

Ólomfejemet a vállamra ejtem, amikor valaki erősen átfog, és a kijárat felé vonszol. A hatalmas ketyegőn, ami fenyegetésképpen az ajtó felé van szerelve, éppen tizenegy óra negyvenöt percet mutat a rengeteg mutató. Mindjárt holnap lesz. Hűvös van, didergek. Egy sárga 1300-as Dacia felé vonszolnak. Hát persze, ezt a hapsit állítottam le valahol az isten háta mögötti lakónegyedben, ahol lakom, 1986. október 4-én este hétkor.

Az orvos betuszkol, beszáll, gázt ad, és végigrepeszt a városon. Közben beszél, kérdez, én meg mondom: igen, nem... Hadd lássa, milyen értelmes vagyok. Kitesz a lakásom előtt, azt mondja, úgy hívják, hívják... És hívjam fel az izé telefonszámon, és majd értesítem, hogy van a srác...

– Nem, nem kérek nyugtatót – mondom –, nem fogyasztom, mert túl hiú vagyok.

Nem érti, ezért elmagyarázom, hogy ha ezt most beveszem, akkor reggelre egy csokor pattanás nő az orromra. A férfi nevet, megsimogatja hosszú sörényemet, és kijelenti, hogy akinek ilyen humora van, azt nem kell félteni.

Most látom csak, hogy fekete szakálla van, és alig fiatalabb nálam. Kotorászok a táskámban, és pénzt nyújtok át hülyén, mire összeszid, bevágja magát a kocsiba, és elroboz.

A lábam, az a két lábam, ami volt, vajon hova lett? Hogy miért nem tanultam meg a kezemen járni? Fenn a negyediken ég a villany. A férjem már

hazajött a délutáni műszakból. A szomszédok biztosan elmondták, mi történt.

Fel, fel, fel a lépcsőn, fel a fejjel. Jaj, vajon a gyerek él-e még? Jaj, csak bírja ki reggelig. Reggelig még sok van, pontosan nem tudom, mennyi, mert amióta megfürödtem az órámmal, azóta nem jár, és a javítása egy új óra árába belefér, de a pénz mindig másra kell...

A torkom úgy zörög a szárazságtól, mint az érett kukorica háncsa. Még néhány lépés, és beesem az ajtón.

Ami eddig történt, az borzasztóan megrázott, de ami most következik, az sem marad el mögötte.

A férjem rám támad, hogy én vagyok a hibás, mert nem vigyáztam a gyerekekre, és ha meghal, akkor meg fog ölni engem a két pusztá kezével. És vegyem tudomásul, hogy mindent, de mindent elrontottam: a tizenhárom éves rezsót, a tízéves mosógépet, a porszívót, a vasalót, a csapokat és az egész házasságunkat, mert szétszórt vagyok, feledékeny, rendetlen, és bár festeni meg verseket írni tudok, képtelen vagyok egy gombot normálisan felvarrni, és már elhagyott volna, csak a srác miatt maradt, de most megteszi!

A lábam, az a két drága jó lábam csak ne zsibbadna, csak ne reszketne annyira, de hiába fohászokodom, felmondja a szolgálatot, és én megjátszom a vízszintest a linóleummal...

Még csoda, hogy elférek. Ez a konyha olyan keskeny, hogy ha szemben állok az ablakkal – ahonnan a kilátás belátásra nyílik –, még azt sem tudom megmutatni, hogy mekkora halat fogott nagyapám '62-ben, mert a fal miatt húsz centit mindig le kell hazudnom belőle.

A párom átlép rajtam, és becsapja maga után az ajtót.

Az igazságtalanság, a megaláztatás és a düh tökéletesen talpra állítanak. Megiszom vagy fél liter vizet, és bevágom magam a póre fürdőkádba egy plédre. A gyomrom, mint a lift, a szívem teljes gőzzel működő dugattyú, a fejem darazsak fészke, torkom akasztott emberé. A félelem és az aggodalom téglái úgy rakódnak egymásra körülöttem, mint egykor Kómíves Kelemenné köré. Ateizmusomon léket üt a bizonytalanság, mint gyermekem fején a hinta, összekulcsolom fabotocskáimat, melyek az ujjaimat helyettesítik, és Istenhez fohászkodom, akiben nem hiszek.

Semmit nem alszom. Reggel a két szemem olyan, mint a csiga szarvacskája, és a bánat úgy ül benne, mint az a két hervadt muskátli a szomszéd ablakában. Benyit hozzám a kétségbeesés és gyűlölködés a férjem személyében, és elindulunk a végtelen úton a kórház felé, ami úgy bukkan fel a láthatár mögül, mint Isten sokszintű haragja.

A gyereknél komplikáció mutatkozik, ezért elrohanok a város másik végére, a megyei kórházba. Hat órát szobrozok az idegsebészetben, míg elkapom őt, a megye egyetlen agysebészét.

Áthozatja az osztályára a gyermeket. Keményen rám néz azzal a vad szemével, és közli, hogy beutalna a fiam mellé, de a vállalatom nem fog szabadságot adni.

– Utaljon be – mondom –, szabadfoglalkozású vagyok. Festő és költő.

Így bent maradhatok, és megkezdhetem hosszú távú vívódásomat az optimizmus és a pesszimizmus között.

A természet igazán jó tulajdonságokkal ruházott fel, mert másnap már én vigasztalok mindenkit, és

szó szerint az optimizmus gatyájába rázom az elkeseredetteket. Apró, de szellemes megjegyzéseim úgy sziporkáznak, mint a beszűrődő fényben a porszemecskék, és gyógyítóbb hatásuk van, mint az éjjeliszekrényekre készített nyugtatóknak. Az étkezésért mindennap fizetek, de ágyam nincs, csak ha kiürül valamelyik. Az éjszaka nagy részét széken töltöm el, és csak azért nem esem le, mert nem merek elaludni. Őrzöm a gyermekemet, aki úgy viseli agyában a csontszilánkot, mint régi hadirokkantak testükben a repeszdarabot.

Pár napot kell várnunk, amíg elkészül az agyröntgen. Az agy átvilágításához szükséges szer ugyanis elfogyott... Mi jöhet még?

Már mindenki ismer a folyosón. Férfiak és nők jönnek a gyerekhez látogatóba. Csokit hoznak, málnaszörpöt, szőlőt. Ő pedig csendben fekszik, nagy kék szemét néha kinyitja, és látom rajta, hogy nagyon hálás.

Bátorítanak, vigasztalnak. Szörnyűbbnél szörnyűbb eseteket mesélnék nekem, amiből mindenkit kigyógyított a Doki. Ő pedig berobog minden reggel fél kilenckor és este hétkor menetrendszerűen. Olyan, mint egy pogány isten. Mindenki fél tőle, tiszteli. Amikor nem látjuk, agydaganatokat, vérrögöket halász ki emberi koponyákból, gerincsérvet műt, elszakadt idegszálakat varr össze, és ki tudja, mi mindent csinál még. A negyedik este, a vizit után megkér, hogy másnap reggel ne adjak a gyereknek enni, mert megoperálja. Megmutatja a filmet, és rábök a foltocskára, ami a csontszilánk sziluettje.

– Fel a fejjel, nem lesz semmi baj – mondja, és bátorítóan rám kacsint. Én

meg csak állok, állok, mint aki oda-
kötött, míg rám nem kiált és be nem
zavar a terembe.

Nem én fekszem az éjszakában. Az
éjszaka fekszik bennem, és olyan sötét-
séggel áraszt el, hogy megvakul tőle a
szívem, az agyam és minden idegsej-
tem. Ha lenne valaki, aki megfogná
a kezem, aki átölelné és bátorítana,
sokkal könnyebben átvészelném a söté-
tiséget...

És eljön a reggel, és eljön sok-sok
ember. Az én kórtermemből, a 441-es-
ből, a 442–43-asból, a 444-esből. Úgy
sorakoznak a műtő folyosóján, mint
fecskék a villanydróton, és fogják a ke-
zemet, átölelik a vállamat, bátorítanak,
és ez nagyon-nagyon megerősít. Most
érezem csak igazán, milyen jó közös-
ségben lenni, milyen jó, ha az embert
szeretik.

Nyílik a műtő ajtaja, és kitolják a
hatalmas kerek ágyat. Rajta a gyerek
olyan, mint egy apró halott. Beteszik
az ágyába, én meg leülök mellé, és ab-
ban a pillanatban minden, de minden
tökéletlenül összekuszálódik bennem.

A csend rémes, nem bírom elvi-
selni, olyan szörnyű magányt ébreszt
bennem, mintha atomtámadás után
egyedül én maradtam volna meg, de
már nekem sem lenne sok hátra. Ha
csak egy légy zümmögne, ha csak egy

harang szólna, ha valaki káromkodna,
rögtön jobban érezném magam.

És egyszerre csepegni kezd a víz-
csap: csöpp-csöpp-csöpp... Igazán
eredeti, emberi, közösségi gondolatok
csöpögnek belőle. A fehér köd lassan
letisztul, és feldereng előttem a kórte-
rem szögletes kontúrja.

Én nem vagyok beteg – ha csak
lelkileg nem. Itt mindenki operáció
előtt vagy után van, de nekem most
csak egyvalaki fontos, és az a fiam.
Mindössze hétéves, és ezelőtt egy órá-
val agyműtéten esett át.

Lassan kinyitja a szemét, kábul-
tan körülnéz, a fejéhez emeli a ke-
zét, nyöszörög, csattogtatja a nyelvét.
Megitatom. Megmosom az arcát, és
figyelem, figyelem minden apró rez-
dülését.

Tisztulni kezd a tekintete, megál-
lapodik rajtam, nagy-nagy szeretet ül
benne. Mozgatja az ajkát, szavakat for-
mál, és lassan, halkán, szagगतottan,
de érthetően felteszi a legfontosabb
kérdést:

– Anyu, élek?

Most sírom el magam először.
Ráhajolok forró arcocskájára, meg-
csókolom, és a fülébe súgom csupa
nagybetűkkel:

– Igen, élsz, és most már örökké élni
fogsz!

Csávossy György István

Szeptember

*Sándorunkra gondolok.
Tágult orrcimpákkal
lélegzem be a kósza szél illatát:
távoli hegyek fuvallatát,
szálló ökörnyalét,
párolgó avarét,
közeli dombokét,
érett szőlő, zöld dió szagát,
vajúdó mustét,
öreg présházét,
ősz auráját.*

*Párás a reggel. Nézem a rajzó fiatalokat,
reményekkel teli táskával indulnak hátukon.
Magamat látom sárgult képeken,
ahogy tettem valamikor:
busszal, biciklivel, gyalog.
Cserélnék veletek, ó, úgy cserélnék!
Azért is – vagy épp azért –,
mert ti még nem tudjátok,
amit én talán már tudok.
Romlatlan hittel tarisznyázva,
őszi ködben vártok bizalommal,
hogy jön majd a napfény,
mely megkoszorúz egy derűs,
régóta vágyott holnapot.*

Problémás újítások

Nagyvárad modernista épületei és értékelésük nehézségei

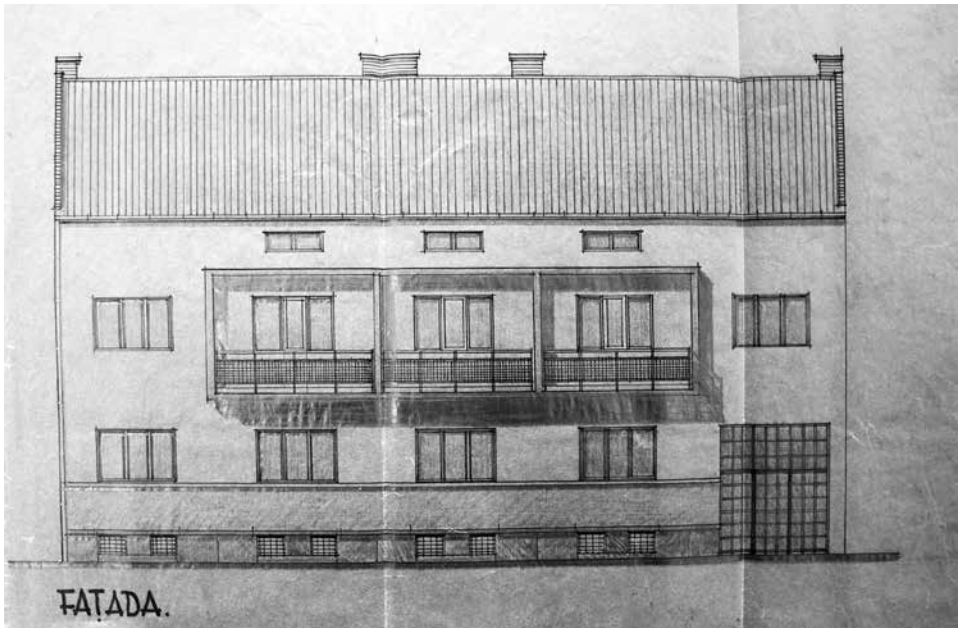
„Nagyon szeretném, ha nem értenék félre ennek a műnek a tárgyát. Az egy sajátos és véges tapasztalatot képvisel, és nem kell azt gondolni, hogy olyan irányba hatott, amelybe valójában nem akart volna. Az első előadás előtt próbáltam is jól látható figyelmeztetéssel élni, vagyis hogy én olyan darabot írtam, amely tizenhét percig tart, és azt teljes egészében egy, a zenét nélkülöző zenekari kompozíció alkotja – mindezt egy hosszú, folyamatos crescendóban. Nincsenek benne kontrasztok és tulajdonképpen invenciók sem a tervezettől és a kivitelezés módjától eltekintve. [...]

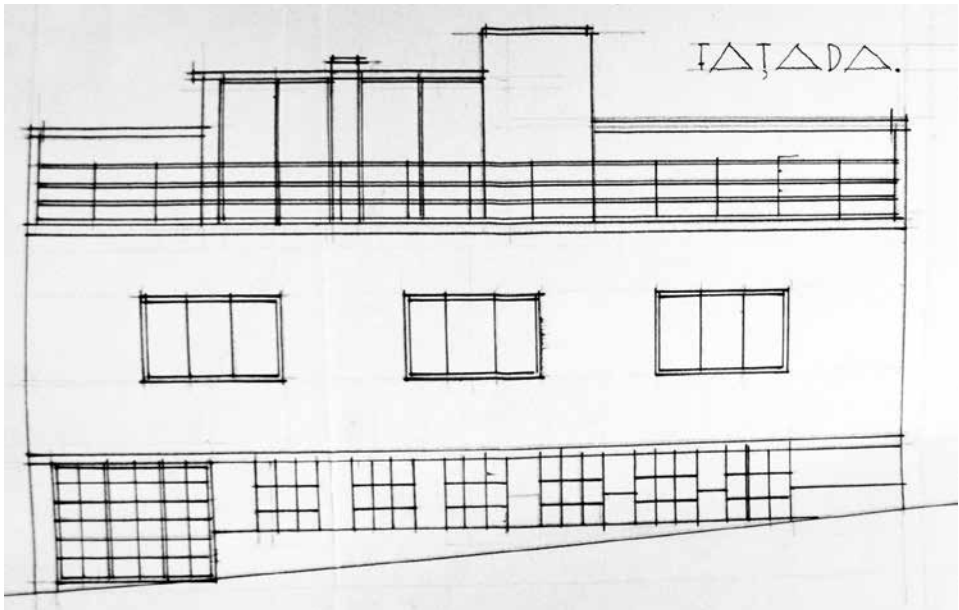
A Horea (Gr. Andrásy Gyula, a két háború között Nicolae Zigre) út 43. szám alatti ház modernista lemezkapuja. Egyszerű mondanivaló, vonzó kivitelezés © Zuh Deodáth

És (bárhogy is szeretnék az ellentétét állítani) a hangszerelés végig egyszerű és egyértelmű, a virtuozitás legkisebb szándéka nélkül.”

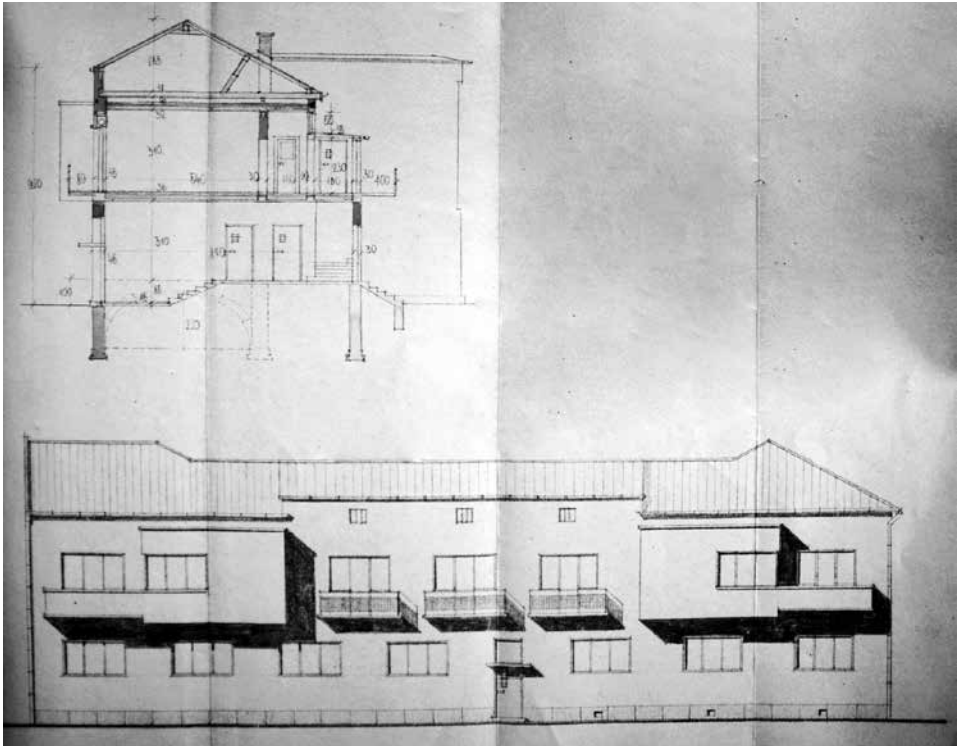
Ezeket a határozott kijelentéseket Maurice Ravel tette 1930-ban a már akkor legismertebb műve, a két évvel korábban ősbemutatóját ünneplő *Bolero* máris hatalmasra dagadt recepciójáról. A mű mondanivalója egyszerű, egyenes. Értékei pedig éppen ebben a bonyodalmakat kerülni igyekvő felépítésben és hangszerelésben keresendők. Nincs benne sem öncélú, sem hatásvadász virtuozitás. A *Bolero* az, ami: egy egyszerű dal feldolgozása a legsemlegesebb C-dúrban, két témára bontva, ugyanannak a ritmusalapnak a százhatvankilencszeri ismétlésével. A fokozatosan és egyértelműen belépő új hangszerek összhangzásának világos, repetitív előadásában csak a végső, E-dúrban modulált témalezárás okoz mérsékelt meglepetést. A letisztult forma egy hasonlóképpen letisztult tartalmat ragad meg, és ezen felül egy egyszerű jelentést közvetít. A zürzavar világában az egyszerű, de kristálytisza mondanivaló is nagyobb hasznot hajt, mint a rendrakás és az üzenetkeresés erőltetettsége. De ahogy a mű vége is mutatja: a jól felépített, nemesen egyszerű mondanivaló hasonlóképpen vezethet a teljesség élményéhez. Hiányérzet nincs, legfeljebb azon lepődünk meg, hogy miként voltunk

Molnár György terve a Moscovעי (Szilágyi Dezső; a két háború között Regele Carol al II-lea) u. 9. számú házhoz. Pintér István irodájának munkatársaként, 1937. A megvalósult épület nagyban különbözik © Román Országos Levéltár Bihar Megyei Fiókja /Zuh Deodáth

Korai nemzetközi modernista terv Nagyváradról. Molnár György homlokzati rajza Pintér István irodájának munkatársaként Barbieriu hadnagy Nicolae Titulescu (1940–44 között: Ciano gróf) utca 2. szám alatti házának engedélyezési dossziéjából, 1934-ből. Hagyományosabb formában épült meg © Román Országos Levéltár Bihar Megyei Fiókja/Zuh Deodáth

Molnár György terve az Ady Endre (Szent János; a két világháború között: Alexandru Vlahuță) u. 27. számú házhoz. Pintér István irodájának munkatársaként, 1937. A megvalósult épület a tervvel egyezik © Román Országos Levéltár Bihar Megyei Fiókja / Zuh Deodáth

képesek elteni egy műalkotás egyszerűségétől.

Ha valaki azt kérdezné, hogy miért bocsátkozik az építészeti súlypontú cikk írója zeneesztétikai eszme-futtatásokba, arra több egyszerű válasz is adható. Először azért, mert építészet és zene párhuzama nem véletlen: két olyan művészeti formáról van szó, amely nem dolgozik természeti formákkal. Erre sokan és régen rájöttek. Épületek és zeneművek, bár alapoznak a természet kutatásának eredményeire (az összhangzattan a matematikára, az építészet a fizika törvényeire és az anyagtanra), de valami teljesen emberit hoznak létre, ami ebben a formában a természetben nincs (kamaradara-

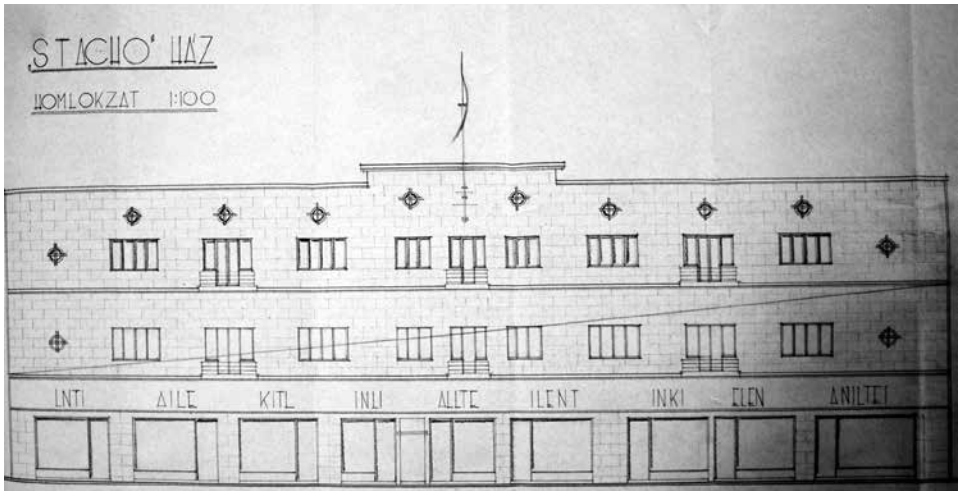
bokat, impromptuket, szimfóniákat, illetve tanács- és koncerttermeket, pinccéket, padlásokat és fürdőszobákat). Másodszor azért, mert Ravel és a má már klasszikusnak nevezett modernista építészek kortársak. Ténylegesen azok. Josef Hoffmann, a modernizmusba áthajló bécsi szecesszió egyik legemblemikusabb alakja vagy a radikális építész-teoretikus, Adolf Loos egyaránt az 1870-es év szülötte. Walter Gropius (sz. 1883), a Bauhaus-iskola alapítója akkor vált iskoláskorúvá, amikor Ravel ötödik gimnáziumi osztályát kezdte. Charles-Édouard Jeanneret-Gris, művésznevén Le Corbusier, a modernista építészeti elvek legnevezetesebb összefoglalásának (az úgyne-

vezett „öt pontnak”) a szerzője pedig csak tíz évvel fiatalabb a *Bolero* szerzőjénél. Az a társadalom, amelynek Ravel a háborús traumák feldolgozása utáni, késő húszas években írta művét, hasonló dolgokat keresett, mint a kényelmes, egészséges és költséghatékony lakás megrendelői: egyszerűséget, jó ízlést, világos mondanivalót, amit világos terekben mutatunk be, és amelynek még előadását is próbáljuk megszabadítani a sallangtól, a félreérthetelmezhető homálytól és dekorációtól. A dolog érdekessége, hogy ahogyan a *Bolero* egyszerűsége dacára hisztérikus sikert aratott szinte bárhol, ahol előadták, úgy terjedt el a modernista építészet mint a városi ember vágyának világos kifejezése: mindennapi, egyértelmű funkciókat teljesíteni, és ezeket az igényeket követve adni teret a művészi invenció kibontakozásának. Harmadszor: a modernista építés recepciójának történetét nemcsak a kor politikatörténetéből érthetjük meg, hanem a korabeli modernista embernek írt modernista zeneművek recepciójának történetéből is. Ravel *Boleróját* népszerűsége ellenére ugyanúgy nevezték a retrográd együgyűség szálláscsinálójának, ahogyan a modernista házakat is titulálták (nem is kevészer) az embertelen geometrizmus csupasz kockáinak.

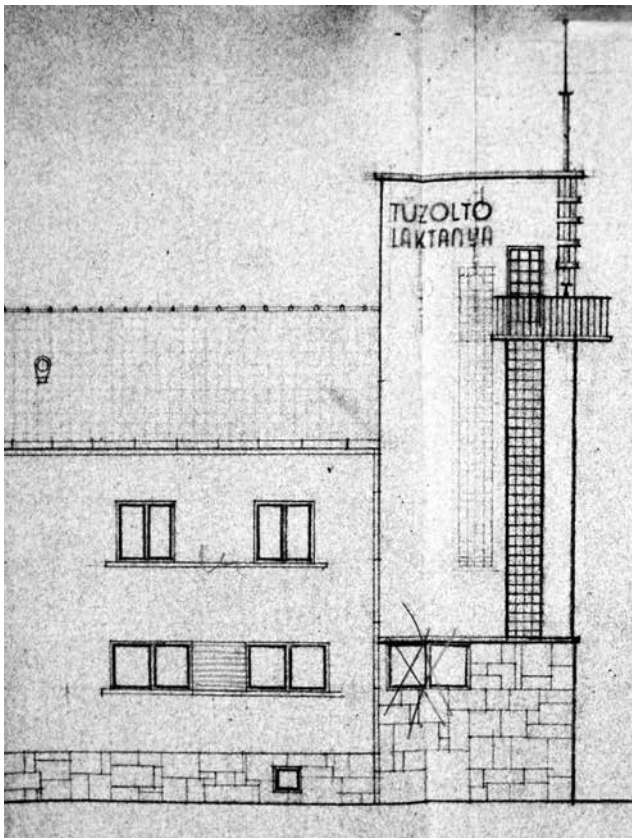
Itt érünk el a negyedik gondolat-hoz. Egy olyan tiszta és világos koncepciót, mint Ravelét, könnyen felborít egy nem inspirált előadás, a rossz „megvalósítás”. A zenekarok egy része nem volt hajlandó előadni, mert nem érezte meg a kihívást abban, hogy az egyszerűség hibátlanságát tárják a közönség elé. Hasonló veszély leselkedett és leselkedik a modernista épületekre.

Egyszerűségük, egyenességük nemcsak könnyen szül meg nem értettséget, hanem sérülékennyé is teszi a létrehozott alkotásokat. A modernista épület értékeit felismerhetővé az egyszerű és egyértelmű formák mellett az anyaghasználat és – különösen – az anyagminőség teszik. A tökéletesen kivitelezett kompozit anyag, vagyis a műkö, az egyszerű, de csak vas-, réz- és faelemet tartalmazó redőnyök, a kőporos vakolat, a teraszit eltávolításával, az egyszerű formák bonyolításával az épület elveszti eredeti jelentését, és a kevert ízlés káosza veszi át az egyszerűség helyét. A kompozit anyag például mindig bányászati termékekből áll össze, csak olyan formában, hogy az helyettesíteni tudja a jóval drágább és exkluzívabb márványt. Ha olcsóbb márványlapokra cseréljük, a hatás azonnal elmarad az eredetitől, és éppen azt nem teljesíti, amit kellené. Legfeljebb azt hirdeti, hogy az új tulajdonos a felújítás idején nem szűkölködött az anyagi javakban, és nem a megmunkálás in situ exkluzív minőségét, hanem a piacon éppen kapható márvány reprezentációs értékét választotta. Hasonló a helyzet akkor, amikor a természetes anyagok porózusságát a nemes vakolat műanyagos felületével próbáljuk helyettesíteni; amikor a lapos vagy optikailag lapos tetőkre fedélszéket, manzárdot helyezünk; amikor az ablakkeretekre előregyártott stukkózatot ragasztunk, amikor a lélegző és nemes falamellákat műanyagra cseréljük a redőnyben vagy főleg akkor, amikor az egyszerű bejárati ajtók geometrikusan felrakott furnérerezetére ráházolunk; amikor a régi vasalatokat zokszó nélkül újakra cseréljük.

Nagyvárad modernista épített öröksége sok tekintetben nem hasonlítható

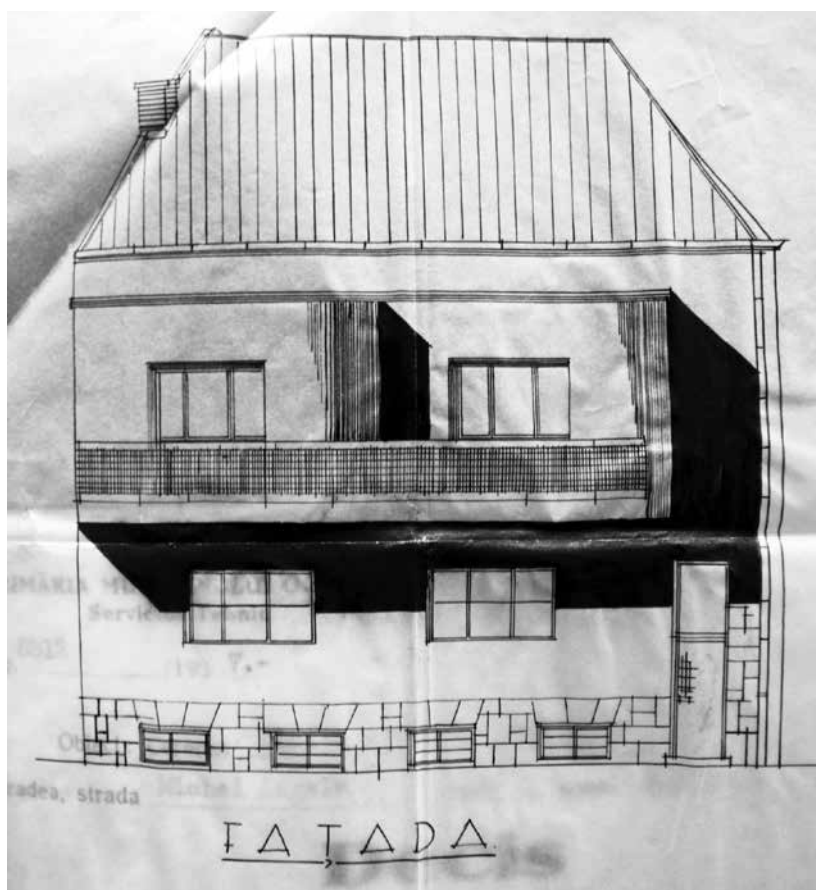
Olasz monumentalista modernizmus Nagyváradon. Pintér István terve a Ferdinand (Bémer) téri Stacho-ház átalakítására 1941-ből. Nem valósult meg © Román Országos Levéltár Bihar Megyei Fiókja/Zuh Deodáth

Pintér István terve az Avram Iancu (Kert; a két világháború között: General Moşoiu; 1940–44 között: Mezey Mihály) utcai modernista tűzoltólaktanyához, 1941-ből. Ebben a formában nem épült meg © Román Országos Levéltár Bihar Megyei Fiókja/Zuh Deodáth

tó össze a két főváros, Budapest és Bukarest korabeli épületállományával, de a régió városai mögött is elmarad a helyi modernista építkezések volumene. Kolozsvár, Arad, Temesvár modernizmusa egyértelműen más léptékű. Ott nemcsak a román állami építkezések Bukaresthez kötődő építészei választották a nemzetközi geometrikus vagy ornamentális modernizmust a reprezentáció eszközeül, hanem a magyar történelmi egyházak is előszeretettel nyúltak a kor legmodernebb irányzataihoz. Ennek ellené-

re az 1930-as évek első felétől kezdve egészen a '40-es évek elejéig terjedő időszakban Váradon is megváltozott a hely arculata. Az új lakónegyedek, különösen az úgynevezett Kommandáns rét (rátul Comandantului, cartierul Dorobanților) uralkodó stílusa a főleg anyaghasználatával és egyszerű dekoratív elemeivel, megmunkáltságuk minőségével dekoratívvá váló anyagokból felépített földszintes családi házak modernizmusa lett. Csakhogy a városközpont, illetve a központi kerületek perifériáján az érett moder-

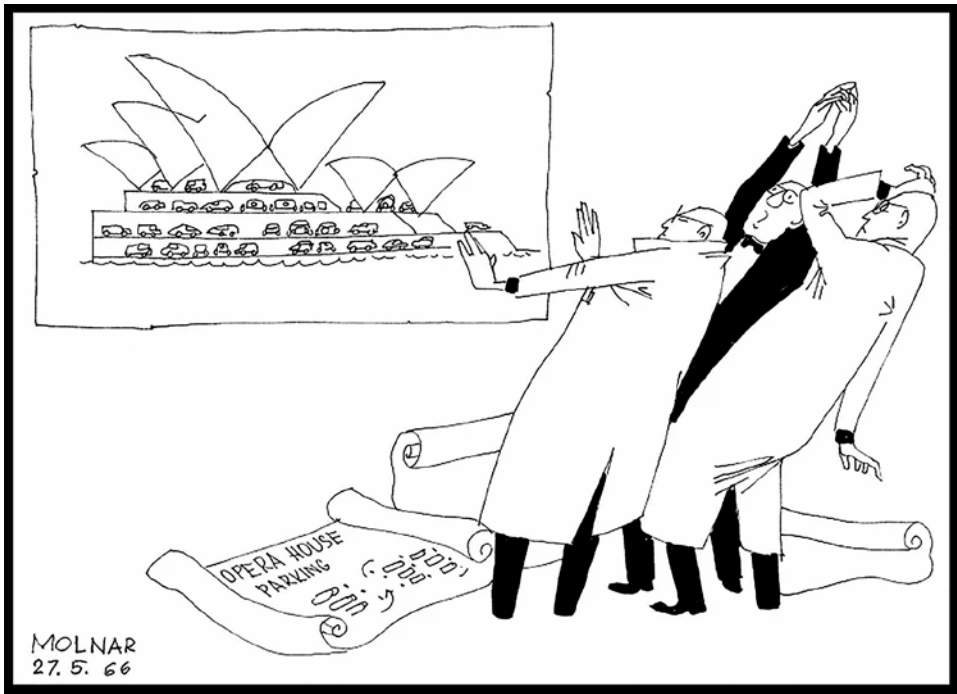

Molnár György terve a Libertății tér (Ezredévi emléktér; a két világháború között: Eminescu park) 44. számú házhoz. Pintér István irodájának munkatársaként, 1937. A megvalósult épület részben különbözik © Román Országos Levéltár Bihar Megyei Fiókja/Zuh Deodáth

nizmus néhány jellegzetes példájával találkozunk, amelyek között családi házak, társasvillák, bérházak és középületek is szép számmal vannak. A befejezetlen vagy nem kellően értékelt hagyományok újrakreálását szorgalmazó neobarokk, neorokokó, például a Fő utcai Klobusiczky-palota, valamint a mögötte nyitott parcella neohistorizmus vagy a húszas-harmincas évek építészetének román nemzeti romantikája jegyében fogant görögkatolikus bérház-iskola ekkorra már jórészt a múlté volt.

A modernizmus a közigazgatási átszervezésektől függetlenül a második világháború kezdetéig általánosan uralkodó stílussá vált és az is maradt. Ezt annál is fontosabb megérteni, mert a modernista építkezés egyszerűségét szokás az 1919-es impériumváltás utá-

ni átalakulás egyik sajátosságaként emlegetni. Bár tagadhatatlan, hogy a román urbanizációs törekvések nagyban támaszkodtak az elsősorban francia modern építészeti képzettséggel hazatérő új építészgeneráció tehetségére, de a modernista alkotásmód elterjedése nem az Osztrák–Magyar Monarchia utódállamainak specifikuma, hanem átfogó korjelenség. Ugyanakkor az idős Otto Wagner és tanítványai, Max Fabiani és Jože Plečnik, a két világháború közötti időszakban aktív Medgyaszay István, illetve Hoffmann vagy Loos a bécsi, Lajta Béla, Málnai Béla vagy Vágó József pedig a budapesti érett modernizmust előlegezték meg már az 1910-es évek több, meglepően modern épületével. De nem kell ilyen messzire menni: Vágó József nagyváradi csendőriskola-tervei 1910–14-ből

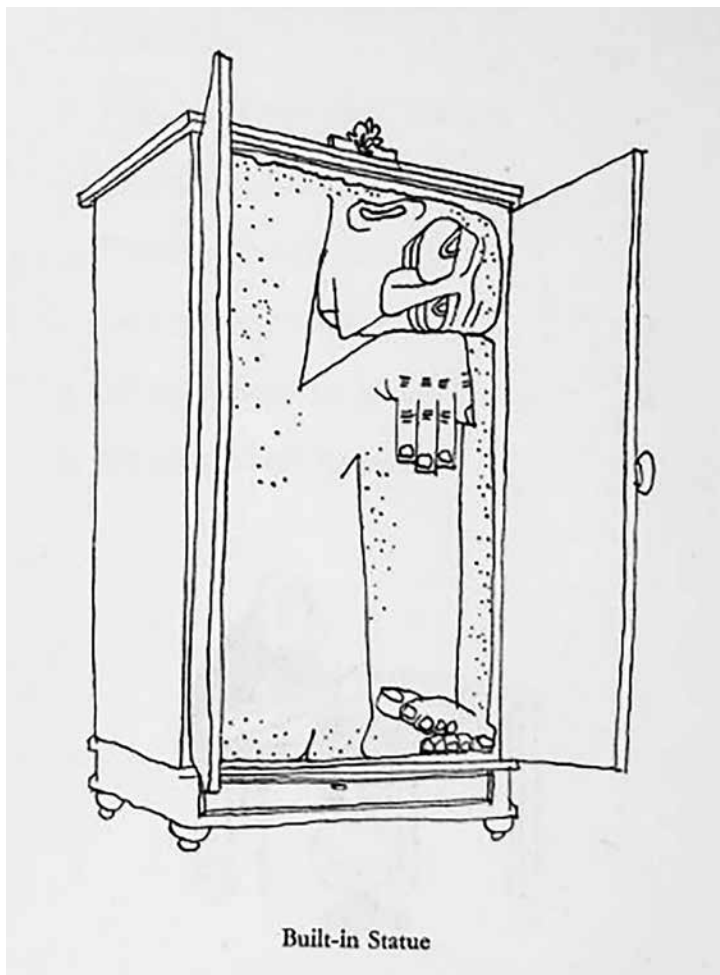

Túlhajtott modernizmus. Molnár György karikatúrája a *Sydney Morning Herald* 1966. május 25-i számából a sydney-i operaház mélygarázsának tervéről

egy olyan modern oktatási intézmény campusának felépültét eredményezték, amely a korai modernizmus legszébb autochton formái közé tartozik: észszerűség, napfényes és egészséges terek, költséghatékonyság, modern anyagok, a dekoráció visszaszorítása jellemzi ezt a máig gyakran elfeledett kvalitású épületegyüttest. Ráadásul a nagyvárad modernista építészek a két világháború között jórészt még mindig a bécsi hatásoktól elválaszthatatlan budapesti iskolákból érkeztek, és ezt a generációt éppen a város periférikus voltából kifolyólag nem is váltotta le

egy, elsősorban a bukaresti oktatási rendszer felől érkező új hullám.

A várad modern építészek a kor tendenciáit követték, és nem egyik vagy másik főváros aktuális szellemiségét másolták, majd ezeket a tendenciákat igazították a város megrendelőihez és – elsősorban – léptékéhez. A „lépték” itt különösen fontos, de erről kicsivel később. Elég azt megjegyezni, hogy bizonyos építészirodák Nagyváradon a korai '30-as évektől a '40-es évek elejéig terveztek nagyon hasonló szellemiségű modern polgári épületeket attól függetlenül, hogy ki volt a megrendelő:

Molnár György
Statues (1954)
című szatirikus
könyvének
8. oldala:
A beépített szobor

lehetett az román katonatiszt, magyar újságíró, a román ortodox egyház vagy éppen a magyar belügyminisztérium helyi tűzoltóparancsnoka az 1940-es években.

A nagyváradi modernista építészet kutatása azért is nehéz, mert miközben a reklasszicizáló épületeket, bár ha modern is a szerkezetük, nem nevezzük modernistának, ezek építői gyakran voltak ugyanazok, mint a kubusos modern házak tervezői (a Pintér István irodája által jegyzett

Klobusiczky-palota ennek megint kiváló példája). Ráadásul az egyébként tervezői joggal rendelkező mérnökök – mint Pintér István – irodája gyakran dolgoztatott olyan fiatalokkal, akik rányomták ugyan bélyegüket a városi lakhatás minőségére, de néha még aláírásukat sem őrizték meg a tervek, legfeljebb tervezői stílusukból vagy rajztudásukból lehet levonni következtetéseket.

Ennek tipikus példája Molnár György (1910–1998), aki egy váradi

Megőrzött modernizmus. A kolozsvári unitárius lelkészi hivatal a Brassai utca 6. szám alatt (Deák Ferenc irodája, 1938–39) rehabilitált kőporos (teraszit) vakolata © Zuh Deodáth

család sarjaként vált a korszak egyik legszínvonalasabb építészévé. Molnár egyik legszembevetőbb tulajdonsága rajz tehetsége volt. A fennmaradt levéltári anyag autográf aláírással is ellátott tervein, amelyek engedélyezési okiratain sokszor csak Pintér vagy más építészek neve szerepel tervezőként, annyival jobb minőségű a homlokzatok szabadkézi rajza, hogy olyan terveken is kikövetkeztethető a kontribúciója, amelyeknél nem volt aláírással dokumentált szerepe, de volt fény-árnyék viszonyokat is jelző művészi ábrázolás a homlokzatról. Molnár rendkívüli ütemérzékkel 1939 áprilisában hagyta el véglegesen Nagyváradot és Közép-Európát. A háború után sydney-i egyetemi oktatóként az „emberi lépték” (human scale) fogalmának egyik hirdetőjévé vált. Karikaturistaként is látványosan sokat ostromozta a viktoriánus gyökerű ausztráliai városközpontok és az ebben még ott rejlő hagyományos műveltségi ideálnak a modern civilizáció jegyében elkövetett rombolását. Az üveg-beton-acél villák és a felhőkarcolók helyett alacsony, de lakható, észszerű és befogadható ingatlanfejlesztést képzelt el. Valami hasonlót ahhoz, ami a második háború előtt Nagyvárad mindennapjait is uralta. A modernista építészet egyik jeles nagyváradi képviselője tehát éppen a modernizmus túlkapásai ellen tiltakozva alakította ki saját értelmiség arculatát.

Molnárnak saját bevallása szerint egyéb épületek mellett két Ezredévi emléktéri épülethez (a két világháború között: Eminescu park, ma Libertății tér) is volt köze: a 3. szám alatti Kunda-villához, illetve a 44. szám alatti, Friedmann Hermann özvegyének megbízásából épült házhoz.

A Kunda-villa eredeti állapotában Nagyvárad egyik legkülönlegesebb modernista épülete volt. A Sebes-Körösre kifutó telken a házat a szomszéd épület falához zárták, és mind az áramvonalas erkélyekkel, mind pedig a kőkerítés optikai elnyújtásával egy vízre bocsátott modern hajó sziluettjét idézték meg építészeti eszközökkel. Ezen a házon látható legjobban, hogy mit tesz a hozzá nem értő kéz az építmény finom arányaival már csak az eredeti burkolóanyagok eltávolításával. A kiinduló koncepció szerint a finomszemcsés sima, fehér-szürke teraszt kontrasztot képzett a kerítésen is végigfuttatott lábazati terméskövel, illetve a teraszok konzolos, pillér nélküli kiképzése hozzájárult egy sima, aerodinamikus hajótest képzetéhez, amely az eredetileg a folyóra leérő telek miatt közvetlenül értelmet is nyert. A telek ma nem ér le a folyóig, a teraszt egy kazettás kaotikus stukkózat váltotta, a terméskő burkolat eltűnt a lábazatról, és a teraszokat beépítették vagy befedték, a házhoz ráadásul egy gyenge minőségű új szárnyat is tapasztottak. Az esetleg ebben érdekelt új tulajdonosok viszont ezeket a parazita építményeket legalább olyan könnyen el tudják távolítani, mint amilyen nagy szerepük volt azoknak abban, hogy az épület mai formájában teljesen érthetetlen legyen. A járókelők csak akkor fognak gyanút az épület építészeti minőségét illetően, amikor a földszinti kerti terasz különleges, art deco kovácsoltvas rácszatát kifigyelik az eredeti kerítés elnyújtott vízszinteségét megbontó, agresszív garázsépület oldalának repedésein keresztül.

A Friedmann-ház sorsa ennél kevésbé szomorú. Itt (csak) egy nem a

Sérülékeny modernizmus. A Friedmann-ház eredeti műkő lábazata, fölötte a fal síkjából kiugró hőszigetelő réteg a műanyag nemes vakolattal, 2022 elején © Zuh Deodáth

legjobban sikerült manzárdbeépítés, az eredeti kapu cseréje, illetve az eredeti vakolat fölé ragasztott hőszigetelés és annak újfajta nemes vakolattal való finisze borzolja a kedélyeket. A két, 45 fokban nyugatra tájolt nappaliablak és az ennek átlója által kijelölt két háromszögű terasz, az egyszerű vízszintes vasmunkák, az eredeti ablakok és redőnyök, valamint a meglévő kompozit (műkő) lábazat annak finom kannelúráival együtt hirdeti, hogy mennyire fontosak a minőségi, de látszólag nem feltűnő részletek.

Jelenleg ennek a két háznak az esetében van remény a részleges helyreállításra. Kivételes módon e két családi hajlék műemlékké nyilvánításával indult el az a folyamat, amely megszeretné nyitni a két világháború közötti időszak nehézkes, de felettebb szükséges újraértékelésének fejezetét. A városszövet elengedhetetlen része-

iként és egy sajátos korszak fontos helytörténeti dokumentumaiként ezek a házak mutathatnak utat azon jelentősebb építmények értékelésének, amelyek 1945-ig lezárták a város fejlődésének markáns történeti periódusát. Ezzel együtt kijelölték az alacsony vagy legfeljebb négyemeletes épületek hagyományát, sok esetben pedig a belvárosban kezdődő kertvárosi negyedek, vagyis egy provinciális, de élhető Nagyvárad legfontosabb urbanisztikai elveit és sajátosságait. E sajátosságok megerősítésének pedig kétségtelenül a modernizmus épületei adták az utolsó fontosabb állomását. Ezért lenne szükség arra, hogy megőrzésükkel ne csak a lokálpatriotizmusnak engedjünk teret, hanem biztosítsuk az emberi lépték építészeti elvének további nagyváradai jelenlétét is.

Zuh Deodáth

Introspekció

Az önvizsgálat katarzisa

Az érzékeny lélek rezdüléseinek, a gondolatok és érzések megfigyelésének párlatából csodaszép kiállítás jött létre. A nagyváradi születésű, ez idő tájt Budapesten élő és alkotó P. Emődi Etelka festő, grafikus, keramikus alkotásaiból *Introspekció* címmel nyílt tárlat a nagyváradi római katolikus püspöki palota második emeleti folyosóján. Az absztrakt képeket kifinomultság jellemzi, csodálatos színeket láthat a szemlélő az ametisztlilától a nárciszsárgáig, és magával ragadó a formák, vonalak, ragyogó fények és árnyékok játéka. A tárlat november 23-ig láto-gatható a barokk palotában.

Az *Introspekció* ismertető anyagából kiderül: „A nagyváradi művészvilágból immár harminc éve hiányzó képzőművész, aki a kerámiaégető kemencében életre kelő groteszk figurái, az antikvitást idéző agyag amulettjei és középkori feszületei, a minden-kori hatalom által dróton rángatott emberről mesélő kisplasztikai mellől régente is előszeretettel tévedt az erdélyi tájat és lakóit megjelenítő festészet és a grafika útjára, megvillantva rajztudását és kifinomult színérzékét, most legújabb arcát, absztrakcióit tárja elénk. Legfőbb partnere ebben az ecset, a vízfesték és a tus. Rajzos múltja és keramikusi tervező énje tudatosan rendezi műalkotássá érzeteit, folytonos introspekciójának színpompás rezdüléseit, alkotójuk százféle lelkiállapotát.”

Forrás: Nagyváradi Római Katolikus Egyházmegye

P. Emődi Etelka

P. Emődi Etelka ahhoz a szerencsés művészgenerációhoz tartozik, amelynek a legnagyobbaktól volt alkalma tanulni: Nagyváradon Tompa Mihály festőművész irányításával bontogatta szárnyait, 1959-től Tasso Marchini szerelme, a különösen finom szín- és formavilággal bíró festőművész, Letiția Muntean és Márkos András szobrász tanítványa a kolozsvári képzőművészeti középiskolában, majd 1964-től Balaskó Nándor és Mircea Spătaru a mentora a Ion Andreescu Főiskola kerámia sza-

A tárlatnyitó pillanata

kán. Egyedi forma- és színvilága ebből a tele batyuból táplálkozik, fejlődik, formálódik, megtanította hűnek lenni gyökereihez egy olyan világban, amely a szülőföldön maradását ellehetetlenítette; 1990-től Magyarországon tanít, dolgozik és rendszeresen kiállít, tagja az Egyetemes Magyar Képzőművészeti Egyesületnek.

A művész új sorozata az élet nehézségein, betegségeken, bánatokon és örömeikön át vezető belső vívódás eredménye, amelyet csak elmélyült lélek képes aranytartalékká konvertálni egy felszabadító, boldog alkotói folyamat katarziséban. Rendhagyó módon képei nem kaptak címet, hogy mindenki saját jelentéstartalommal töltsse fel a bennük feszülő mondanivalót.

A vernisszáson Böcskei László váradi római katolikus megyés püspök hangsúlyozta: „A gyűjtemény Isten világát és a bennünk rejlő szépet csodálatosan csokorba fonja, illetve segít megközelíteni mindezt Emődi Etelka

tehetsége által. Ez a tér olyan része az épületnek, ahová érdemes eljönni. Az alkotásokban a fény és sötétség, az árnyalatok sok mindent kifejeznek. Remélem, minden látogatónak örömet és lelki töltekezést jelent ez a szép kiállítás.”

Balla Tünde, a tárlat kurátora ekként fogalmazott: „Mióta öntudatra ébredt ember él a Földön, a traumák feldolgozása, feloldása, a békéhez vezető és az újrakezdéshez szükséges egyensúly megteremtése mindig is művészek feladata volt. Rajzolták, festették, vészték, írták, rímekbe szedték, hangjegyekbe rendezték a Szeretet igazságait, életük árán is. P. Emődi Etelka azon művészek közé tartozik, akik 2019 végén, amikor a koronavírus-járvány miatt megállt és sóhajtott egyet a lestrapált Föld, a bezártságot alkotómunkára váltották. És mindannyiunk szeretett Tusija, akinek kerámiáit, erdélyi tájakat ábrázoló rajzait és festményeit jól ismerjük, bár már oly sok éve nem

láttuk Nagyváradon, lelkének absztrakcióit, örömeit, gondjait, fájdalmait kezdte el vegyes technikával papírra vetni, s alkotott egy olyan vibrálón energikus introspekció-sorozatot, ami napról napra a világhálóra feltéve hirdette fennhangon az élet értelmét. Tus, vízfesték és ecsetvonások kanyarognak, mázolódnak, kiabálnak, finto-rognak, jajgatnak és örömködnék a papíron. Egyszerű és bátor módját választotta az önkifejezésnek, a terhektől roskadozó lélek okosan megtervezett, koloritgazdag felszabadítását látjuk. A megállított időnek köszönhetően az elmélyült belső tűzből több száz alkotás született. Ezekből válogattunk és nyújtunk át egy százas csokrot a római katolikus püspöki palotabeli kiállításunkon, mert úgy véljük, hogy – küszöbünkön a bizonytalan jövővel – időszerű a művészi szépet segítségül hívni az elmúlt esztendő okozta sebek gyógyítására, a veszteségek feldolgozására. Az *Introspekció* képei, mint a

napi ima, futnak falainkon körbe, cím nélkül, hogy ki-ki belső igazára leljen az önvizsgálat, a feloldozás katarzisa által.”

Jakobovits Márta kerámiaművész a kiállító P. Emődi Etelka pályatársaként méltatta a művészt és a tárlat anyagát. Fölelevenítette a közös kolozsvári egyetemi évek szép emlékeit. „Egyszerre voltunk fiatalok. Együtt jártunk egyetemre ’65-től ’71-ig. Nagyszerű kollégáink voltak. És remek tanáraink, mint például Mircea Spătaru, Bretter György, Földes László, Balaskó Nándor, Ana Lupaș. Inspiráltak minket, azt szuggerálva, hogy az élet értelme lehet a művészi pálya, ám csak akkor, ha következetesen, kellő alázattal műveljük. Reggeltől estig dolgoztunk a műtermekben. Fáradhatatlanok voltunk. Jó minderre visszaemlékezni. Akadt olyan festőművész, aki rendszeresen látogatott minket, volt, aki a falakon kialakult formák játékára hívta föl a figyelmünket. Ráérezünk arra is, hogy

Mindenki maga döntheti el, miről mesélnek neki az alkotások

az absztrakció és a realitás testvérek. Átjárás van közöttük. E kapcsolat, ezen átjárhatóság lelhető fel most is Emódi Etelka alkotásain. E képek szemlélés-kor kicsit el kell csendesedni, akárha zenét hallgatnánk. És hagyjuk, hogy áthassa lelkünket a színek, formák gazdagsága.”

P. Emódi Etelka szólt arról: járvány idején kihasználta a magányos órákat,

napokat, az érzéseire, gondolataira figyelve alkotott. Arról is említést tett: Nagyváradtól soha nem szakadt el, a város mindig az otthona marad.

A kiállítás képei a szemlélőnek hangulatokat, érzelmeket, gondolatokat sugallnak. A tárlat megtekintése egyúttal kaland, fölfedezés is.

Tóth Hajnal

P. EMÓDI ETELKA: Festő, grafikus, keramikus. Felsőfokú tanulmányait a kolozsvári Ion Andreescu Képzőművészeti Főiskola kerámia szakán végezte 1970-ben. Mesterei Balaskó Nándor és Márkos András voltak. 1970-től 1990-ig a nagyvárad Arta Crișana kisipari szövetkezet tervezője volt. 1990-től Magyarországon él. 1970–1989 között rendszeresen részt vett a nagyvárad őszi és tavaszi képzőművészeti tárlatokon. 1990-től a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége, 1997-től az Egyetemes Magyar Képzőművészeti Szövetség tagja. Egyéni és csoportos kiállításon mutatkozott be Magyarországon és erdélyi, valamint partiumi városokban, ezekből a fontosabbak: Nagyvárad, Nagykanizsa, Szolnok, Gödöllő. Alkotásait Németországban és Stockholmban is megismerhették már a művészetkedvelők.

Papp Magda, a primadonnaság és a mosolygós szeretet

Kiből válik igazi, a szó jó értelmében vett primadonna? Mi az a plusz vonz- és varázserő, karizma, báj, ami a tehetség mellett valakit primadonnává tesz a sors különös akaratából? Erről is szó esett egyebek mellett azon *Az örök primadonna* című Papp Magda-emlékestén, amelyet a nagyváradi színeszmúzeumban, azaz a Varga Vilmos és Művésztsársai – Partiumi Színházi Gyűjtemény székhelyén tartott meg a Kiss Stúdió Színház. A találkozón

jelen volt az Erdély- és Partium-szerte ismert hangverseny-énekesnő, operett-primadonna, sanzonénekesnő, magán-énektanár Papp Magda (1921–1992) családja: lánya, veje, két unokája és az egyik dédunokája is.

Emlékidézés volt ez a javából. Sokan gyűltek össze a színeszmúzeumban. Néhány Papp Magda-rajongó manapság is örömteli szívvel gondol vissza a művésznőre, csodaszép hangjára, az egykori előadásokban nyújtott játéka-

Papp Magda családja a váradi színeszmúzeumban: Banner Zoltán, Bannerné Papp Mária, Banner Géza, Szabóné Banner Zsófia és leánykája, Papp Magda dédunokája, Zselyke

ra. Az est háziasszonya, a színeszmúzeum létrehozója, Kiss Törék Ildikó köszöntötte a résztvevőket, szólván arról, hogy 2021-ben, Papp Magda születésének századik évfordulóján szeretnék volna megnyitni a gyűjteményt, ám ez a járvány miatt halasztódott; majd Tavasz Hajnal bibliográfus, aki hathatós szakmai segítséget nyújtott a múzeum létrejöttékor, beszélt a gyűjtemény Papp Magdát bemutató anyagáról.

Az éneklés volt a játéka

Papp Magda leánya, Banner Papp Mária először a primadonnaság mi-benlétéről értekezett, majd arra tért rá megemlékező írásában, hogy édesanyja miként vált primadonnává. „Énekesnőnek, primadonnának született. Nagymamám szerint már a bölcsőben énekelt. Szüleinek állandó bérletük volt a kolozsvári sétatéri színházba. Hároméves lehetett, amikor először magukkal vitték. Anyám egy 1988-ban készült interjúban elmesélte, hogy gyermekként mennyire rajongott a színházért, a primadonnáért, és név szerint sorolta az egykori kolozsvári sztárokat. Még nem járt iskolába, amikor otthon játékszínpadot rendezett be, és előadta például az *Egy kis cigaretta, valódi finom* kezdetű dalt a *Lili bárónőből*. Az éneklés volt a játéka. Kisiskolásként kezdett zongoraóra járni. Biztos zongoratudásra tett szert. A gimnáziumi évek alatt a szép hangú, bájos kislány állandó szereplője lett az iskolai ünnepélyeknek. Még nem volt 16 éves, amikor a konzervatórium kiváló magánénektanára elkezdte az énekesi pályára méltó hang képzését. Énektanulmányait, a felkészülést az

Horváth Imre-est 1966-ban

operaénekesi pályára a kolozsvári konzervatóriumban folytatta. A kolozsvári opera akkori főigazgatója meghallgatta a diplomakoncertjét, és szólista állásra kínált szerződést. Ám az akkor már a nagyváradi városházán végleges állást betöltő apám (dr. Papp Tibor jogász – szerk. megj.) válaszút elé állította anyámat: ő vagy az opera! Anyám őt választotta. 1944 decemberétől Nagyvárad zeneiskolájának tanára lett. Kollégái rendszeresen koncertező művész-tanárok voltak. Anyám is állandó, ünnepelt fellépője lett a dal- és áriaesteknek, a filharmonikus, egyházzenei és tanári hangversenyeknek, irodalmi műsoroknak – akkor is, amikor a primadonna-pályája már véget ért. Anyám felkészült operaénekesként érkezett Váradra. Lemondott az operaszínpadról, de a város zenei életében való állandó jelenlét sem tudta kioltani az opera utáni vágyakozását. 1954-ben sikeresen

szerepelt a kolozsvári opera által meghirdetett próbaéneklésen, az opera szólistája lett. Ám az opera nem tudott lakást biztosítani a családnak. Apám egyre súlyosbodó betegséggel küzdött. Anyámnak meg kellett válnia az operától. A Nagyváradai Állami Magyar Színház akkori igazgatója és művészeti vezetője, az ország egyik legkiválóbb operettrendezője, dr. Gróf László hívására 1955 májusában a váradi társulathoz szerződött. Kapcsolata az operával sokáig élő maradt, rendszeresen hívták vendégszereplésre. A Váradra visszatérő Papp Magda első szerepe Szilvia volt a *Csárdáskirálynőben*. Volt egy korábbi szereplése a váradi színházban, még mint tanár, a *János vitézben* ő volt a francia királykisasszony. Ám most szembesült azzal a ténnyel, hogy az operettszínész munkája mennyire összetett. Bajlódott a prózai részekkel, énekelve beszélt. Gróf László végtelen

Rosalinda szerepében a Denevér című Strauss-operettben 1954-ben

A cigánybáró című előadásban Papp Magda partnerei: Kovács Apollónia és Belényi Ferenc

türelemmel segítette a színpadi beszéd elsajátításában. 5, 10, 25 banit fizetett egy-egy sikerült mondatért... Nyaranta az előadások a váradi nyári színházban voltak, azt sajnos már évtizedekkel ezelőtt lebontották. Számomra ma is kedves emlék a kőszínházunk szomszédságában elterülő, kétezer nézőt befogadni képes nézőtér, két oldalán a suhogó jegenyefákkal. A hold és a csillagok is a díszletek részeivé váltak. A kőszínházban persze jobban érvényesültek az előadás pazar díszletei, a *Csárdáskirálynőben* például a nézőtér páholsora a színpadon folytatódott, az aranyozott stukkókkal együtt.”

Papp Magda húsz esztendő alatt húsz operettfőszerepet játszott el. Húsz év múltán ekként vallott egy interjújában: „Sohasem készültem operett-énekesnőnek, imádtam az operát. Valahogy úgy éreztem, hogy amiért operettet énekelek, azért nekem igényesnek kell maradnom.” Szerepformálásában érvényesült a szándék, hogy a szerepekről

lehámozza az érzelgős, szirupos stílust. Nemlaha György egy kritikájában ezt írta: „Papp Magda művészete olykor elfogadtatja a drámát az operettben.” E törekvésekben egyetértett a Papp Magda, Belényi Ferenc, Cseke Sándor, Tóth Kovács Ilona négyes és a rendező, Gábor József.

A pályatárs Mogyoróssy István színművész Papp Magda hamvainak újratemetésekor ekként fogalmazott 2007 májusában: „(...) akik régen, a kezdetektől láttak téged, dolgoztak veled, csak ámultak-bámultak, milyen más primadonna vagy te, mint a többiek! Szerénységed párosulva a kollégák szeretetével avatott téged mindenki segítőjévé. (...) A színházban mi magunk között csak úgy hívtunk: »ellenprimadonna«, hiszen neked nem voltak allűrjeid, sem hisztiid, téged mindig a mosolygós szeretet vezérelt.”

Meleg Vilmos színművész is megosztotta a hallgatósággal Papp

Magdával kapcsolatos néhány emlékét és gondolatát. Mint megjegyezte: a varadi teátrumnál remek színészekről lehetett ellesni a szakmát. Banner Zoltán művészettörténész, író, előadóművész, Papp Magda veje előadásában néhány verset hallgathatott meg a közönség. Az emlékesten Nagy Kinga Nikoletta, a Partiumi Keresztény Egyetem magánének szakának hallgatója énekelt, zongorán kísérte Bogdán Bódis Ádám, a PKE oktatója. Aki nem ismerte Papp Magdát, néhány hangfelvétel, illetve egy videóbejátszás jóvoltából hallhatta, láthatta őt a megemlékezésen.

A csodás művész nagy

Papp Magda unokája, Banner Géza, a Magyar Televízió ismert műsorvezetője arról mesélt, milyen jó érzés egy művész nagy unokájának lenni. Amikor augusztus végén kezdődtek

Papp Magda-ereklyék a színházmúzeumban

a próbák a színházban, be-belopakodott egy-egy alkalomra, például amikor a *Csárdáskirálynőt* próbálták. Volt olyan produkció, amit nem Váradon, hanem Kolozsváron látott, hiszen akkoriban nagyon sokat tájolt a társulat. „Izgalmas élmény volt a nagymamát látni akár a zsöllyéből, akár a kulisszák mögül. Ahogyan kilépett az öltözőből, ahogy ment a sminkeshez, hogy még az utolsó simításokat elvégezzék. Vagy ahogyan elkezdett skálázni hal-kan, magában. Ha rekedt volt a hangja, mézből, citromléből és tojássárgájából kevert magának amúgy elég pocsek ízű »koktélt«. Ezzel bársonyosította a hangját. Ritkán volt baj egyébként, mert vigyázott a hangjára. Rengeteget tanított otthon is. Emlékszem, ahogy jöttek hozzá órára a magántanítványok, hallgattuk az éneklést.” Banner Géza arra is visszaemlékezett, hogy sokat segített neki a nagymamája, amikor például felvételizni készült a színművészetire. Az ő instrukcióinak jó néhányszor hasznát vette a televíziónál is. Sokat köszönhet neki ilyen szempontból is.

Megvoltak a családi szeánszok. A hetvenes években nemegyszer a Dacia szálló strandjára vitte az unokáit a művésznő. A cukrászda melletti plázson napoztak. Sokan ismerték, szerették őt. Az is a kedvenc vakációs programok

közé tartozott, hogy együtt nézték a tévében az esti tornát.

Papp Magda másik unokája, Szabóné Banner Zsófia mesélt az egyik kedvenc tésztaról, amit a nagy süített, ez volt a kakaós kocka kristálycukorba hempergetve. Irtó finom padlizsánkrémeket kavart ki a nagy. Illatok, ízek, emlékek. Feledhetetlen élmények. A nagymama mindig roppant csinosan, ízlésesen öltözködött. Kiváló érzéke volt ahhoz is, hogyan válogassa össze a ruháit, kiegészítőit. Az unokák mindig nagyon izgultak a nagymamáért, ha színpadra lépett. Papp Magda mondta is többször: kicsit mindig meghal a színpadon.

Végezetül Varga Vilmos egy 1985-ben a *Fáklyában* megjelent írásából, az egyik *Színházi noteszlapból* idéznénk. Ő ekként emlékezett Papp Magdára: „Arcán az izgalmas szépasszonyok vonásai jól olvashatók; meleg tekintetű, mélybarna szemében egyfajta művészi kitarulkozás vitatkozik kifinomult szeméremérzetével. Hangjában meleg színek muzsikálnak, mikor beszél vagy énekel. Egész lényében a választékosság a visszafogottsággal párosul, ahogyan az októberi nap fényében a nyár végi virágok mutatják meg nemes árnyalataikat.”

Tóth Hajnal

Terítéken a lélek

Szaktudását, hivatását a magyar szaktól, világnézetét pedig a néprajztól kapta – vallotta egyebek mellett Czilli Aranka költő, író, tanár. Ő volt lapunk legutóbbi író-olvasó találkozásának vendége a Gheorghe Șincai Bihar Megyei Könyvtár amfiteátrumában.

Az olvasás szeretete irányította az irodalmi pálya felé, mesélte Czilli Aranka a *Várad* folyóirat október végi rendezvényén Tóth Hajnal szerkesztő kérdéseire válaszolva. Mint mondta, már kis korában is „mesefaló” volt, aztán kamaszként, amikor a könyvekben társaságot, menedéket talált, csak megerősödött ez az elköteleződés. Aztán

Sárváron a diákirók és -költők táborában rájött, hogy ezzel nincs egyedül, nem „csodabogár” ő. Itt volt alkalma találkozni a hozzá hasonlóan érző és gondolkodó fiatalok mellett kortárs irodalmárokkal is, mint például Térey János, Veres István, Papp Márió, Mezei Katalin – utóbbi később mentora is lett. A nagyok közül Ady, József Attila, Radnóti, Hervay Gizella versei voltak rá a legmélyebb hatással. És szerencsésnek mondhatja magát, hogy diákként a magyartanárától is mindig biztatást kapott, később pedig az egyetem magyarnéprajz szakán is kiváló tanárai lettek, igazi vezetők – ahogy fogalmazott.

Fotók: Alin Maghiar/Gheorghe Șincai Bihar Megyei Könyvtár

Czilli Arankát (jobboldalt) Tóth Hajnal kérdezte

Az idén megjelent, *Késsel és villával című* verseskötete részletesebb elemzésére is sor került a meghitt hangulatú, őszinte megmutakozást hozó, veszteségeket, nehéz pillanatokot is felvállaló beszélgetésben. A négy részre tagolt versgyűjteményről lapunk szeptemberi számában olvashattak elemzést. Czilli Arankától megtudtuk, a kötet vezérgondolatát jelentő, címadó költeményt szándékosan szerkesztették a legvégére, hogy annak ismeretében az olvasók – immár más szemszögből – újra fellapozzák a kötetet. A szerző értelmezése szerint ugyanis nem mi ülünk a terített asztal körül, hanem mi vagyunk a felszolgált éték – s fogyunk, amint az idő, a betegségek, a bántások, a nehéz helyzetek falatoznak belőlünk. Az emberpróbáló időszakokban pedig kapaszkodók lehetnek az ünnepek.

Az idő egyébként Czilli Aranka többféle minőségében is jelentős szerepet játszik: zsonglörködik vele, mondta, hogy mind alkotóként, mind tanárként, mind háromgyermekes családayaként megállja a helyét. Ezek a szerepek viszont számára egységet alkotnak, összefüggenek, nem akarja elkülöníteni őket egymástól. Így jelennek például ihletforrást a gyerekek. Mint megtudtuk, *A varázslatos szekrény* című mese- és gyermekverskötete azokból a történetekből született, amelyeket legkisebb lánya határozott kérésére kellett kitalálnia, a kislány által kívánt szereplőkkel és cselekménnyel. Most is egy meseregényt ír, a címe *Pipacs és az erdőlakók*. A rengetegbe keveredett kicsi tündér kalandjaiból is kapott ízelítőt a hallgatóság, illetve verseiből is felolvasott a költő. Elárulta

még, hogy új verseskötete is készül, *Euridiké* lesz a címe, és az elengedés a fő témája.

Végezetül magyartanári tapasztalatairól is beszélt, arról, hogy – meghívott kortárs írókkal, költőkkel tartott rendkívüli óráin – diákjai is ügyesen írnak, verselnek, vannak, akik alkotá-

saikat bemutatják neki, de csak titokban, mert úgy vélik, ma „ciki” ezzel foglalkozni. Tanácsként Czilli Aranka csak annyit adna át a fiataloknak: olvassanak, olvassanak, olvassanak, s csak aztán írjanak.

Máté Zsófia

CZILLI ARANKA (szül. 1982. május 14-én Kovásznán): költő, író, magyartanár, három gyermek édesanyja. Elemi és középiskolába szülővárosában, Kovásznán járt. 2005-ben fejezte be egyetemi tanulmányait a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem néprajz–magyar szakán. 2007 óta magyartanárként dolgozik a kovásznai Kőrösi Csoma Sándor Líceumban. A Kőrösi Csoma Sándor Közművelődési Egyesület égisze alatt működő Ignác Rózsa Irodalmi Körben író-olvasó találkozók, rendhagyó irodalomórákat szervez. Neki ítelték a Magyar Művészeti Akadémia Irodalmi Tagozatának Fiatal Alkotók ösztöndíját 2018-ban, illetve a Térey János alkotói ösztöndíjat 2020-ban.

Kötetei: *Nyitott ablak* (versek), Széphalom Könyvműhely, Budapest, 2018; *A varázslatos szekrény* (versek és mesék gyerekeknek és felnőtteknek), Széphalom Könyvműhely, Budapest, 2020; *Késsel és villával* (verseskötet), Irodalmi Jelen Könyvek, Budapest, 2022.

Czilli Aranka

Sebek a falon

*Azzal az egy mondattal
behajítottál engem
saját kérdéseim
csattogó állkapcsai közé
és rám zártad a csendet.*

*Magamat rágom cafatokra
amíg a válaszokat megtalálom.
Jó lett volna használati utasítást
adnod magamhoz –
elvárások és kudarcok
anyátlan csavarjai között
nem látom hogy végül majd
fel- vagy leépülök.*

*Azzal az emberszabású hiánnyal
ami ott lógott a legbelső falon
egy soha el nem készült családi fotón
belenyomtól a bizonytalanság
iszapos ragadós hullámaiba
és eszedbe se jutott hogy megtaníts úszni.*

*Nem tudtam hogy nincsenek cápák
ebben a vízben – csak a cápák állandó
fenyegetését féltem s így lett belőlem
önmagam torkába kapaszkodó
rettegő ragadozó.*

*Piros patakok a vízben
sebek a falon.*

Tanítsd meg ölelni a karom!

November peremén

*A beforratlan sebek csendben kinyílnak,
ahogy közeledik tágra nyílt szájával november.
Tudom, éjjelente csillogóra fagynak
hófehér csontjaik a rög alatt,
s a betonlapra hordott virágok és gyertyák
kevesek ahhoz, hogy felolvadjanak.*

*Megvilágítom a hiányukat,
hogy a sötétben is lássam,
a kőlapok mozdulatlanok.
Két oldalához tapadunk,
világok elárvult maradványai.*

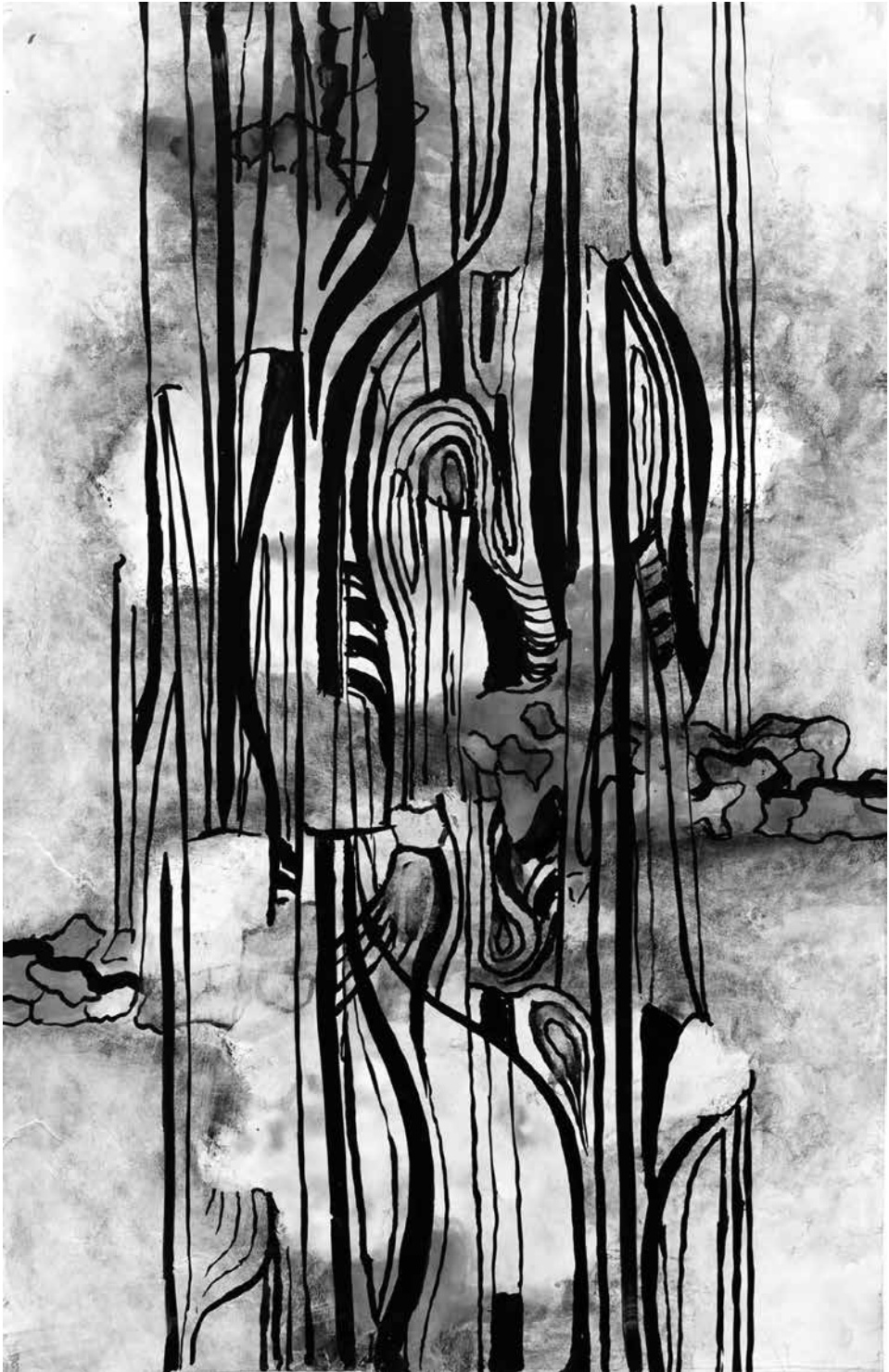
*Nincs hová menekülnöm, hogy felejtsem
egyméternyi mélyben
összekulcsolt ujjaitokat.
Tátott szájjal jön november:
örvénylik a piros lángok alatt,
és tüdőmbe szivárog a földszag.*

Csontjaim között

*Egy tájat hordok a csontjaim között.
Bordáim közé költözött.
Küszöbén levetem gönceit a gondnak,
s a pillanat zuhatagába dobom.*

*Egy világot hordok csontjaim között.
Ha hontalanná leszek, beleköltözöm.
Résznyire nyitom magam, várok védtelen,
nem moccanok, amikor mellém ül az isten.*

*Rám hajtja fejét, beleszuszog a csendbe,
S én megtartom őt: vállamra omlik a béke.
Megszámlálom szeplőit – felnézek az égre.*

A címzett: Arany

Márciusban hirdetett pályázatot V–VIII. osztályos diákok számára a Gheorghe Şincai Bihar Megyei Könyvtár Arany János születésének 205. és halálának 140. évfordulója alkalmából. A feladat az volt, hogy a diákok írjanak levelet a költőnek. Október közepén online hirdettek eredményt, a díjkiosztót 21-én tartották a könyvtárban. Ígéretünkhöz híven a nyertes pályaművet és lapunk különdíjasainak leveleit is közreadjuk alább.

Örömteli feladatnak tehetünk eleget a *Várad* szerkesztőiként: értékelhettük az Arany Jánosnak írt leveleket, amelyek a megyei könyvtár gyermekrészlegén kihelyezett „arany-dobozba”, postán és e-mailben érkeztek. És érkezett jó sok, s illesse külön elismerés minden levélíró, aki kézírással vetette papírra a költőnek címzett sorokat. Ők voltak többségben, főként a nagyváradi Szacs vay Imre Általános Iskola VI. A és C osztályosai. Hasonlóképpen példaértékű magyartanáruk, Pásztor Gabriella munkája, hiszen felismerve a pályázatban rejlő lehetőséget, elvitte diákjait Nagyszalontára, hogy az Arany-portát, illetve az emlékműzeumot meglátogatva „személyesen” is megismerjék Arany Jánost. A levelekből ki is tűnt, eredményes volt az ismerkedés. Volt, aki annyira megbárátkozott a költővel, hogy meghívta magához. Dicséretes a Szent László Római Katolikus Teológiai Líceum, a bihari Gáspár András Általános Iskola és természetesen a nagyszalontai Arany János Elméleti Líceum irodalomkedve-

Fotó: Florin Cheregi/Gheorghe Şincai Bihar Megyei Könyvtár

Az első helyezett Kovács Ilona Anna felolvasta levelét a díjátadón

lő és levélírással vállalkozó tanulóinak és tanáraiknak a munkája is.

Őszinte érdeklődésről – nemkülönben tárgyi tudásról – árulkodtak a levelek a költő pályája, a költői „mesterség”, Arany egyéb munkái iránt, de volt olyan is, aki tanácsot kért saját versírói készségeinek tökéletesítése érdekében. Többen igyekeztek tájékoztatni a címzettet, hogy mi minden változott a világban az ő kora óta, volt, aki dióhéjban a történelmi-politikai változásokat foglalta össze, és sokan beszámoltak Aranyról az életműve halhatatlanságáról.

Minden levélíró kapott emléklapot, a díjazottakat könyvajándékokkal jutalmazták

Formailag is igényes, zömmel példás helyesírású levelek születtek, egyik-másik kisdíák maga is megpróbálkozott rímbe szedni mondanivalóját. A zsűritagok – a *Várad* szerkesztői mellett Kormányos László történelemtanár, Schönberg Éva könyvtáros, író és Racsav Nikolett XI.-es diák – külön-külön értékelték, s az összesítésből kialakult a végeredmény, amit a díjátadón Majoros Enikő könyvtáros, főszerző ismertetett.

Eszerint 1. díjat nyert Kovács Ilona Anna (Szent László Római Katolikus Teológiai Líceum); 2. díjas: Boross Péter, Jámbor Olivér, Nagy Viktória és Lukács Nikolett (mindannyian a Szacs vay Imre Általános Iskolából); 3. díjas Bimbó Boglárka (Szacs vay iskola), Nemes Zsófia (nagyszalontai Arany János Elméleti Líceum) és Kele Báborka Tünde (Szent László Római Katolikus Teológiai Líceum); 4. díjas Kiss Tímea (Arany János Elméleti

Líceum), Gyöngyi Rebeka és Haizer Henrietta (mindketten a Szent László középiskolából); különdíjat kapott Létai Krisztián (bihari Gáspár András Általános Iskola), Sziráczki Tamás (Szent László középiskola), Vajna Csongor és Jakab Bálint (a Szacs vay iskolából); a *Várad* folyóirat különdíját Lukács Nikolett és Kiss Tímea érdemelte ki; dicséretben részesült a szacs vays Andrei Ádám, Camerzon Sonya, Csorba Katinka, Csuka-Pázmán Miriam, Fazekas Dávid, Handlery Viktor, Kiss Botond, Kuruţ Márk, Petri Hanna Jázmin, Szabó Dominik és Vajna Hanna, továbbá a Szent László-s Asztalos Regina és Jánosy Lívía.

Reméljük, irodalomszeretetük, a költészet iránti érdeklődésük tartós lesz, a könyvtár állandó olvasóinak köre bővül velük, s idővel lapunk olvasótáborra is.

Máté Zsófia

Nagyvárad, 2022. IX. 27.

Kedves Arany János!

A nevem Kovács Ilona Anna, VIII. osztályos tanuló. Azért írom ezt a levelet, mert az egyik magyaróra során a tanárnő felhívta a figyelmünket arra, hogy végre lehetőségünk nyílt levelet írni Önnek, így hát az alkalmat megragadva feltennék néhány kérdést.

Megnyugtató volt látni, hogy velünk, mai fiatalokkal sincs baj, mivel régen is lázadtak az emberek, még az ilyen híres emberek is, mint Ön vagy jó barátja, Petőfi Sándor, vágytak a szabadságra, a függetlenségre és az új dolgok kipróbálására. Hány éves korában született meg ez az ötlet, hogy vándorszínházhoz társul, és hogy fogadták a szülei a hírt? Mert ha én ilyen-nel állnék elő tizenöt évesen, biztos vagyok benne, hogy nem borulnának a nyakamba sok sikert kívánva.

Sajnálatos, hogy fiatalságának e szakaszát édesanyja halála zárta, kérem, fogadja őszinte részvétem. Azonban ha nem hagy fel a vándorlással, talán sosem találkozik élete szerelmével, talán sosem kezd el hivatalnoki munkát, versírást, nem ismerkedik meg Petőfivel, és akkor szegényebbek lennénk egy Arany Lacinak írt verssel is. Akkor talán nem tanít tíz éven keresztül gyerekeket a magyar nyelvre és irodalomra. De minék a múltba révedni! Ami megtörtént, az megtörtént. Legyen szíves, árulja el, hogyan sikerült ennyi mindent véghez vinni ilyen rövid időn belül! Na és az a sok vers, ballada, elbeszélő költemény, eposz! Mikor volt ideje megírni ennyi teendő mellett? Meg szabad kérdeznem, hogy ki vagy mi volt a fő inspirációja?

Akárhányszor olvasom valamelyik művét, mindig ledöbbenek, hogy milyen gazdag a magyar nyelv, és hogy valaki ilyen gazdag szókinccsel rendelkezhet, amit szerencsére kamatoztatni is tud. Ki tanította meg Önt így írni és beszélni?

Köszönöm, hogy időt szánt erre a levélre, és kérem, bocsásson meg, hogy ezzel is raboltam a drága idejét, ami alatt akár egy verset is írhatott volna.

Előre is köszönöm a válaszokat!

Őszinte csodálója,

Kovács Ilona Anna,

Szent László Római Katolikus Teológiai Líceum, VIII. A

Kedves Arany János!

Magyarszalonta
2022.05.14.

Amint írom ennek ezt a levelet, hogy elmondhassam mennyire szeretem az munkásságát. Amióta megtanultam egy versét a Rege a csodaszarvas című verséből rájöttem, hogy ön a valaha ált magyar költők közül, az egyik legjobb.

Tudom, hogy tanári munkássága is nagyon fontos, de sajnos erről nem tudok olyan sokat mint költeményeiről. Ami felkeltette az érdeklődésemet iránt, az a Fülemlés című verse volt, ezt az Erdélyem adta elő, és a vers teljesen lenyűgözött.

Ha nagyobb lehet, még többet szeretnék megtudni munkásságáról. Meg szeretném kérdezni öntől, hogy: Milyen családi életet él?

Petőfi Sándorral barátságuk, hogy alakul?

Milyen egy híres költőként élni a mindennapokat?

Ha meghérem szeretem, írma számára verset?

Tudom, hogy ön szerkeszti a Figyelő című folyóiratot. Válaszlevelével né ma számára egyet?

Mert ha nem hagyományos meséllek egy kicsit magamról is. A verseim I mea, 11 éves vagyok és imádom költeményeit olvasni. Munkásságát kutatom, én is híres szeretnék lenni. Kutatva a családját rádöbbentem, hogy rebora vagyunk, de sajnos én nem vagyok olyan jó költő mint ön. A versekkel is próbálkoztam, híre nincs hozzá tehetségem. Remélem idővel majd ez is alakul.

Következő mű amit el akarok olvasni öntől, az a Földi, nagyon jól hallott róla és kincsmosónia tett. Emellett el szeretném olvasni a Vasvári Bardok a

A nagyszalontai Kiss Tímea levele

Nagyszalonta, 2022. 05. 14.
Kedves Arany János!

Azért írom önnek ezt a levelet, hogy elmondhassam, mennyire szeretem a munkásságát. Amióta megtanultam egy részletet a Rege a csodaszarvasról című verséből, rájöttem, hogy ön a valaha élt magyar költők közül az egyik legjobb.

Tudom, hogy tanári munkássága is nagyon fontos, de sajnos erről nem tudok olyan sokat, mint költeményeiről. Ami felkeltette az érdeklődésemet ez iránt, az a Fülemile című verse volt, ezt az osztályom adta elő, és a vers teljesen lenyűgözött.

Ha nagyobb leszek, még többet szeretnék megtudni munkásságáról. Meg szeretném kérdezni öntől, hogy: milyen családi életet él?

Petőfi Sándorral barátságuk hogy alakul?

Milyen egy híres költőként élni a mindennapokat?

Ha megkérem szépen, írna számomra verset?

Tudom, hogy ön szerkeszti a Figyelő című folyóiratot. Válaszlevelével postázna számomra egyet?

Most, ha nem haragszik, mesélek egy kicsit magamról is. A nevem Kiss Tímea, 11 éves vagyok, és imádom a költeményeit olvasni. Munkásságát kutatom, én is híres szeretnék lenni. Kutatva a családfát rádöbentem, hogy rokonok vagyunk, de sajnos én nem vagyok olyan jó költő, mint ön. A versekkel nem is próbálkozom, hisz nincs hozzá tehetségem. Remélem, idővel majd ez is alakul.

A következő mű, amit el akarok olvasni öntől, az a Toldi, nagyon jót hallottam róla, és kíváncsivá tett. Emellett el szeretném olvasni A walesi bárdok című versét is, és meg szeretném tanulni a Családi kör című versét.

Családi életét is kutatom, és gondolom, nem könnyű megállnia a helyét kisgyermekes apukaként, viszont felesége, Juliánna is biztos sokat segít. Tudtommal gyermekei nagyon jó gyerekek. Felesége pedig gyönyörű.

Igaz az, hogy ön a Kisfaludy Társaság igazgatója? Ha igen, akkor mivel jár ez?

Mint mindenki tudja, ön és Petőfi barátsága nagyon erős és kitartó. Ez az évek során is megmaradt?

Nagyon remélem, hogy egyszer találkozhatunk, és megismerhetem gyönyörű feleségét és csodás családját.

Kellemes napot!

Kiss Tímea
V. B osztályos tanuló,
Arany János Elméleti Líceum, Nagyszalonta

Nagyvárad, 2022. szeptember 26.
Kedves Arany János!

Tavaly, hatodik osztályban, tanultuk a Toldi című elbeszélő költeményedet. Azelőtt csak néhány verset hallottam tőled, amiket még a tanító nénivel tanultunk az iskolában. Akkor is szerettem az irodalmat, a verseket, így amikor megtudtam, hogy újra olvasunk tőled valamit, nagyon izgattott lettem.

Tetszett a Toldi stílusa, kifejezésmódja. Sokszor együttéreztiünk a szereplőkkel, és türelmetlenül vártuk a következő fejezetet. Toldi Miklós igazán bátor és vakmerő ember, az egész osztály hamar megszerette. Szerintem a lányoknak még jobban elnyerte volna a tetszését, ha Miklósnak lett volna egy örök életen át tartó szerelme, bár nekem így is megfelelt a történet. Toldi György után, megmondom őszintén, senki sem rajongott annyira. Nem volt így nekem, bár ő olyan szereplő, akit senki sem kedvel. Önző és kapzsi módon viselkedett mindig, s ezzel nem szerettette meg magát senkivel.

Ahogy nőttem, észrevettem, hogy érdeklődöm a versek iránt. Legyen az idegen vagy magyar nyelvű. Így ismertelek meg jobban téged is. Az egyik kedvenc versem tőled a Meddő órán, viszont tudom magamról, hogy majd, ha nagyobb leszek, a másik kedvencem lesz tőled a Csók című versed. Sokat inspirálsz és motiválsz, hogy én is írjak verset, épp úgy, mint a többi magyar költő.

Egy másik érdekesség, ami mindkettőnket érint, az, hogy még alsó osztályban voltunk a szülőházadnál. Mivel ez már nem most volt, annyira jól nem tudom felidézni, viszont egy aranyos, takaros házhoz mentünk, ahol volt egy bácsi, aki bemutatta az egészet, azt tudom. Nem laktál távol tőlünk, ameddig el nem költöztél Budapestre, amikor a Kisfaludy Társaság igazgatója voltál. Továbbá, én is szeretnék egy olyan hervadhatatlan barátságot valakivel, amilyen neked volt Petőfi Sándorral.

Haláloed 140. évfordulója alkalmából elmondanám neked, hogy rengeteg gyerek olvassa a műveid, számos iskola és emlékház névadója vagy. Bár láthattad volna ezt, bár megélhetted volna! Viszont így is egy csodálatos életet éltél, és rengetegen felnéznek rád. Nyugodj békében!

Szeretettel,
Niki
Lukács Nikolett,
Nagyvárad Szacsvey Imre Általános Iskola,
VII. A osztály

Iványi Ödön síremléke

Még két esztendő sem telt el Iványi Ödön újságíró, író és lapszerkesztő temetése óta, és az Olaszi temetőben, annak is majdnem a középpontjában álló hant fölött 1895. szeptember 13-án már állt, bár még letakarva, az impozáns síremlék, előtte pedig ott volt az egyszerű fakereszt, amely fekete betűkkel hirdette: „ITT NYUGSZIK IVÁNYI ÖDÖN / ÉLT 39 ÉVET / MEGHALT 1893. október 19-én”. A felavatandó síremléket közadakozásból, a hírlapíró kollégák és a Szigligeti Társaság tagjainak adományaiból állították.

Az 1895. esztendőben a Szigligeti Társaság vezetősége több gyűjtőívet bocsátott útjára Nagyváradon: pénz-

adományt kértek egy majdani síremlék felállítására egykori jeles tagjuk, Iványi Ödön számára. A város társadalma, az egykori kollégák és az egyszerű olvasók is érezték az elhunyt hiányát, így aztán mi sem volt természetesebb, mint hogy lelkes mozgalom induljon azért, hogy a sírt ne csak egyszerű fakereszt jelölje, hanem díszes márvány síremlék öröködjön az egykori lapszerkesztő örök álma fölött.

„Az emberi szív legnemesebb érzelmének ünnepélyes megnyilatkozása az a mozgalom, mely lelkesen indult meg, mert csoda ember volt ő, ha meggondoljuk, hogy ellensége nem volt senki sehol. Mindenki iparkodik hát

A szerző felvételei

Iványi Ödön síremlékének középső darabja

leróni a jó emlékezés, az igazi barátság adóját, és mihamarább meg fog valósulni a baráti szeretet jelszava: »Fényes síremléket Iványi Ödönnek!« – írta a *Nagyvárad* című napilap egyik száma 1895 márciusában. Ez a lapszám egy gyűjtőívet is közölt, amelyet a szerkesztőség kapott. Ezen több városi polgár neve és adománya mellett ott állt a szerkesztőség, az egykori kollégák neve és az általuk adományozott összegek is. Az érdekesség kedvéért soroljunk itt pár ismert nevet erről a listáról: Stern Márton fakereskedő 5 forint, Adorján Ármin 2 forint, Sonnenfeld Adolf 2 forint, dr. Edelman Menyhért 2 forint, valamint a *Nagyvárad* szerkesztőségének tagjai, Sas Ede 20 forint, Fehér Dezső 10 forint, Láng Győző 10 forint, dr. Némethy József 10 forint, Vidosits Gyula 10 forint.

Összegyűlt tehát a pénz, elkészült a síremlék is, a Szigligeti Társaság pedig meghívót jelentetett meg a sajtóban:

„Meghívás

A Szigligeti-Társaság elhunyt jeles tagja, Iványi Ödön síremlékének felállítása alkalmából f. évi szeptember hó 15-én délelőtt 11 órakor az olasz temetőben emlékünnepelet tart, melyre t. Tagtárs urat ezennel tisztelettel meghívjuk és kérjük, hogy a megjelölt napon délelőtt fél 11 órakor a színikörnél megállapított találkozási helyen pontosan megjelenni sziveskedjék.

Az emlékünnepelet műsora

1. Gyászdal. Előadja a nagyváradai szintársulat énekara.

2. Emlékbeszéd

3. Alkalmi költemény. Irta Fehér Dezső rendes tag, előadja Gál Gyula, a nagyváradai szintársulat tagja.

4. Gyászdal. Előadja az énekara.

Nagyvárad, 1895. szeptember

K. Nagy Sándor társ. főtítkár

Rádl Ödön társ. elnök

Az emlékbeszédet Lovassy Andor, a *Szabadság* szerkesztője fogja tartani, a ki Iványi Ödönnek ifjúkori barátja, sok időn át buzgó munkatársa volt. Az emlékünnepeleten több vidéki hírlapíró is résztvesz; a *Debreczeni Hírlap* szerkesztősége babérkoszorút helyez a síremlékre, és az ünnepélyen ifj. Gily Ede felelős szerkesztő fogja a lapot képviselni.”

A *Nagyvárad*, Iványi Ödön egykori lapja a síremlék állítását követő második napon jelentette meg a tudósítást az eseményről. Az *Iványi Ödön síremléke – A Szigligeti-Társaság emlékünnepele* című cikket feltehetőleg Rádl Ödön írta, aki a társaság elnöke volt. A hosszú, majdnem kétoldalas tudósítás első részéből megtudhatjuk, hogy mind a nagyváradai újságírásból, mind a város társadalmi életéből két év elteltével is hiányzik a hírlapíró és az ember. Elsősorban a néhai hírlapírót méltatta a cikk, aki „tollával dicsőséget szerzett nevének, ami fennmarad a síron túl is, hogy becsülést, elismerést szerzett a hírlapírás keserves mesterségének, és hogy nincs okunk csüggedni nekünk, az ő tanítványainak, míg az ő dicsőségének fénye aranyozza be számunkra azt a rögzös utat, a melyen az ő utmutatása felé haladnunk kell egy szent cél felé”.

Ezután a cikkíró felsorolja azokat a hátráltató dolgokat, amiket a vidéki újságírónak akadályként kell legyőznie nap mint nap, hiszen „a gúny, a gáncs és a maradi szellem utunkba áll és szitja ellenünk a gyűlölség tüzét. A vidéki társadalom félszeg alakjai, az oktalan gög és az indokolatlan túlértékénykedés megnehezítik a munkát,

A tört tetejű gránitoszlop egy része is megmaradt

sokszor elcsüggesztik a vidéki sajtó napszámosságait, – azért van szükségünk arra, hogy emlékezzünk a mi korán elhunyt vezérünkre, Iványi Ödönre, a ki a vidéki újságírók mintaképe volt”.

És lám, a kollégák és az a közönség, amelyet szolgált, ha rövid ideig is, megemlékezett érdemeiről, és díszes síremléssel köszönte meg azokat.

A tudósítást olvasva megtudjuk, hogy a színikör udvarára szombat délelőtt fél 11-re meghirdetett találkozó gyülekeztek a barátok, kollégák, a tisztelők, a Szigligeti Társaság tagjai, a színészek és a színházi énekkar, majd zuhogó esőben mentek ki a temetőbe, ahol a „csatakos idő daczára nagyszámú közönség volt jelen. Szürke volt az egész világ. Az órák előtt még naptól fényes égbolt felhős, mintha drapériát terítették volna szét a magasban, gyászosat aminő a nagy író tragikumára való visszaemlékezés”.

Iványi sírja a „halottak főutcáján” volt, a második kereszteződésnél. Magas, három méternél nagyobb gránitoszlop, „a teteje tört, mint az alatta nyugvónak bűvös tolla, elől az író jól sikerült bronz-portréjával, mely Tóth István szobrász mintája után készült. A széles alapzatba arany betűkkel vésve: Iványi Ödön 1864–1893. A síremlék, amely Löwy Márton műhelyében készült, a becsületére válik mesterének, impozáns arányai daczára gondos, művészi reliefmunka”.

Pontban 11 órakor a gyászdallal, amelyet a színházi énekkar adott elő Barna Izsó vezetésével, megkezdődött a sírkőavató ünnepség. A dal előadása után Lovassy Andor, a régi barát tartott emlékbeszédet. Felelevenítette az ifjúság közös éveit, a küzdelmes időket, amiket együtt éltek át, és megemléltette a súlyos betegséget is, amely lassan sorvasztotta el a kiváló férfiút. A

A síremléket egykor díszítő bronzportrénak nyoma sem maradt

beszéd után Gál Gyula, a szintársulat vezető színésze, aki szintén jó barátságban volt Iványival, elszavalta Fehér Dezső ez alkalomra írt költeményét, majd a színház dalkara adott elő egy gyászdal.

A rövid zenei intermezzo után a koszorúkat helyezték el a síron. A legnagyobb koszorúkat a Szigligeti Társaság, a *Nagyvárad*, a *Tiszántúl*, a *Debreczeni Hírlap* és a fővárosi írók küldték. Ezután következtek a magánszemélyek – Adorján Sándor, Lukács Gyula, Murai Károly, Szathmári Mór, dr. Lázár Béla, dr. Kovács Dénes és Márkus József – koszorúi. A sírkő avatásán Rádl Ödön és Sipos Orbán nem vehetett részt, mert épp Budapesten tartózkodtak, de a Szigligeti Társaság tagjai testületileg jelen voltak. Lovassy Andor, Nagy Márton, Fehér Dezső, Adorján Ármin, Beleznay Antal karnagy is lerótta kegyeletét. A közönség soraiban ott volt Ditrói Mór Kolozsvárról, ifj. Gily

Ede Debrecenből, Leszky András, Nadányi Jenő, Darvassy Lajos, Gábel Jakab, Vidosits Gyula. A szintársulatot az énekkar, valamint Rónaszéky Gusztáv, Csatár Győző, Balassa Jenő, Tompa Kálmán és Szendrey Mihály képviselte. Végül, de nem utolsósorban említsük meg, hogy az akkoriban városunkban dolgozó újságírók és nyomdászok is mind egy szálig jelen voltak a síremlékavatáson.

A régen felszámolt Olaszi temető sírköveinek kis része szerencsére előkerült az ott folyó építkezés befejeztével, és megtalálták az Iványi-síremlék darabjait is. A középső rész a névvel és a két dátummal, valamint a „teteje tört” gránitoszlop megvan, valószínűleg az alsó rész is, de hiányzik a bronzból készült portré. A még meglévő darabokat remélhetőleg újra felállíthatják a közeljövőben egy létesítendő kőtárban.

Farkas László

A HÓNAP ZENESZERZŐJE

A csillagász-zeneszerző, William Herschel

Hannoverben született 1738. november 15-én William Herschel, az Uránusz bolygó felfedezője, az infravörös sugárzás első vizsgálója, civilben eredetileg oboista, hegedűs, orgonista, csembalista, zeneszerző, zenetanár. Kereken kétszáz esztendeje, 1822. augusztus 25-én hunyt el Angliában, a király megbecsült, világhírű csillagászként.

Megesik, hogy olyan nagyságokról-hírességekről, akiket zenén kívüli területeken elért eredményeikről ismerünk – legyen az akár híres író, feltaláló, színész stb. –, előbb-utóbb kiderül, hogy közülük volt a muzsikához, esetleg hangszeren játszottak, netán még komponáltak is. Itt van nekünk például Arany János, aki nemcsak gyűjtött dalokat (gyűjteményét Kodály is alaposan kivesézte), de maga is gitározott és írt is muzsikát, s hogy mennyire sajátot, arról (is) szellemes önkritikával fogalmaz a *Tamburás öreg úr* című versében. Kicsit távolabbra ugorva, a sokoldalú Dimitrie Cantemir moldvai fejedelmet korának oszmán zenéje ihlette meg, amiről komoly zeneelméleti tanulmányt is írt. Tőlünk nyugatabbra Friedrich Nietzsche filozofált zenében is, hiszen kiválóan „beszélte” a német romantika zenei nyelvét dalaiban, zongoraműveiben, de keletebbre például Lev Tolsztoj keringőt írt zongorára.

Leonardo da Vinci polihisztorságához hozzátartozott a zeneköltés, poémáit kedvelt lira da bracciojában maga kísérte. Jean-Jacques Rousseau (akire zenekedvelő nagynénje volt hatással) zenealkotóként és zeneteoretikusként is jegyzett alak, már Denis Diderot *Enciklopédiája* óta. De mindenki tudja, hogy a zene és a matematika jó barátok, rokon lelkek, jótékonyan termékenyítik meg egymást és a szürkeállomány működését. Azt is tudjuk, hogy Albert Einstein hegedült, és egy vele párhuzamos univerzumban Sherlock Holmes is... Vegyünk a mozi világából is néhány aktuálisabb példát. Itt van mindjárt Charlie Chaplin, aki filmzenéket is komponált – nemrég egy multimédiás szabadtéri koncerten elevenítették meg itt, Nagyváradon is ezeket. Sir Anthony Hopkins 2012-ben lemezt adott ki szerzeményeivel, a Birminghami Szimfonikusokkal. Aztán itt volt *A gyűrűk ura* Sarumanja, Christopher Lee, aki nemcsak operát énekelt, de kilencven-egynéhány évesen még szimfonikus metálban is „utazott”. Végül, de nem utolsósorban említsünk hazai politikai tájakra is valakit, Adrian Iorgulescu egykori kultuszminisztert, aki eredeti foglalkozását tekintve is diplomás zeneszerző, s akinek itt Váradon is több művét (köztük néhány egész elmészet) játszották már a filharmóniában – remélhető-

leg magáért a zenéjéért, és nem más okokból.

De térjünk is rá a mi zeneszerzőnkre, William Herschelre. Talán nem véletlen, hogy a hét szabad művészet (avagy tudomány/mesterség) quadriviumából az asztronómia mellett a zene is foglalkoztatta Herschelt, jobban mondva éppen fordítva, hiszen bár az Uránusz felfedezéséről ismerjük őt, az ennek nyomán kialakult jólét és elismertség előtt a mindennapi kenyeréért bizony hivatásos zenészként és hangszertanárként tengette életét a vidéki Angliában.

Eredeti nevén Friedrich Wilhelm Herschel Hannoverben született tízgyermekes családban (a testvérek közül öten érték meg a felnőttkort). Zenei érdeklődését apja, Isaak révén örökölte, aki katonazenekari hegedűs és oboista volt. Wilhelm három másik bátyjával együtt, apjuk szándékának megfelelően, katonaiskolai oktatást, nevelést kapott. Húgáról, Carolinéről később ejtünk szót. 1752-ben a 14 esztendőes Wilhelm már a helyőrség zenekarában hegedült és oboázott, követve apja nyomdokait, de már ekkor érdeklődött a matematika és más reáltudományok iránt, különös tekintettel a csillagászatra. A hétéves háború kitörésével, 1756-ban a helyőrség állományosaként a szövetséges Angliába vezényelték bátyjával, Jacobbal együtt. Apja, aki amellet, hogy katona volt, mégiscsak féltő szülőnek bizonyult, még azon az őszön gondoskodott fiai hivatalos leszereltetéséről. Ez kizárja azt a városi legendát, ami sokáig tapadt a későbbi nagy tudós csillagász romantizált korai életrajzához, miszerint Herschel dezertált volna a seregből. Kettejük közül Jacob, aki egyébként orgonista és zeneszerző volt, nem látott perspek-

William Herschel

tívát az angliai vidéki zenei életben, ezért hazaköltözött Hannoverbe 1759-ben. Friedrich Wilhelm azonban – aki mindeközben Frederick Williamre angolosított és autodidakta módon kiválóan megtanult angolul, pl. John Locke filozófiáját olvasgatva – úgy döntött, marad, nyilván szintén vidéken, mert a londoni zenei életben képtelenségnek látta az esélyt az érvényesülésre. 1759-től először a durhami milícia zenekarát igazgatta, két évvel később sikertelenül pályázott az edinburghi koncertek zeneigazgatóságára. Ekkor költözött Newcastle-ba, s impreszárióként a helyi szabadtéri úgynevezett szórakoztató zenei koncertek szervezője lett. 1763-ban Pontefract kisvárosban telepedett le, és a leedszi „bérletes” (előjegyzéses) koncerteket

igazgatta. 1766-ban orgonista állást kapott Halifaxban a Keresztelő Szent János-templomban, de vitába keveredett a helyiekkel egy új orgona építése és a helyi koncertélet átszervezése kapcsán, ezért három hónap után innen is továbbállt. Végül is Bath városában állapodott meg, ahol 1767. január 1-től kezdődően az Octagon Chapel orgonistája lett, egészen 1776-ig, egyben a híres id. Thomas Linley konkurense, aki 1774-ben Londonba költözött, így voltaképp ettől kezdve igazgatta még két évig a bathi zenei életet Herschel, s itt időközben zenész növendékei is bővebben kerültek, ami nem volt mellékes a jövedelem szempontjából sem.

Herschel Bathban kezdte bemutatni saját kompozícióit is, köztük csembalószonátákat (hat darab még 1769-ben megjelent Londonban nyomtatásban), de versenyműveinek (oboa-, brácsaversenyek) szólóit is maga játszotta a helyi zenekar vezetőjeként. 1771-ben (más források szerint '72-ben) még egyszer hazatért Hannoverbe, hogy magával vigye Angliába hűgát, Carolinét, akit voltaképp meg akart menteni a háziasszonysorstól. Caroline állítólag jó autodidakta szopránénekes volt, így először zeneileg foglalkoztatta a bátyja, de később tudományos asszisztense lett Williamnek, és Caroline maga is jeleskedik majd a csillagászati felfedezések, főként az üstökösök megfigyelése terén (ezekből ő maga is nyolcat fedezett fel).

Herschel 1777-ben kezdett lemondani a zenei életben való részvételről, és egyre inkább a tudomány felé fordult, saját teleszkópjainak készítésére, tökéletesítésére helyezte a hangsúlyt olyannyira eredményesen, hogy 1781. március 13-án felfedezte a Naprendszer hetedik bolygóját. Ennek tudományos

jelentőségét mutatja, hogy az ókor óta nem történt e tekintetben előrelépés. Először III. György király tiszteletére Georgium Sidusnak, azaz voltaképp „csillagnak” nevezte el a planétát, de nemzetközileg az angol uralkodó nevének nem volt jó fogadtatása, később aztán Uránusként állandósult ez a kereszttség, követve a hagyományos mitológiai bolygó-nómenklatúrát. Herschel a felfedezéssel egy csapásra híressé vált, és nem melleleg jómódúvá, közvetlenül a király lett a patrónusa, így aztán minden előző megélhetési zenei munkája a múlté lett.

Bár sok kompozíciója a zenekutatás mai állása szerint elveszett, azért tudunk 24 szimfóniájáról – ezek többnyire rövid, háromtételű alkotások, a tematikusan hegedűszólam-centrikus vonózenekart néhol continuo (fagott, csembaló) és páros fúvósok (fuvola, oboa, kürt), ritkán üstdobok egészítik ki. Továbbá tudunk concertóiról (hegedűre, brácsára legalább három, oboára három vagy négy), kamarazenéjéről (hegedű- és csembalószonáták), orgonadarabjairól (pl. prelúdiumok és fűgák, de alkotott a kor kedvelt voluntary műfajában is, legkevesebb harminckettőt). Emellett egyházi kórusmuzsikája is van, himnuszok s egy töredékes Te Deuma, ez utóbbiak többnyire az Octagon Chapel-beli időszakból. Szimfóniái kéziratát Herschel mindig gondosan datálta, így tudjuk keletkezésük pontos helyét és idejét. Zömmel 1760–64 között íródtak, és a helyszíni szignók kifejezetten vándorzenész sorsot tükröznek: Richmond, Sunderland, Pontefract, Leeds stb. A kéziratokat egyébként Herschel örökösei a British Museumnak adogatták el az idők folyamán.

A London Mozart Players együttese lelkesen felkarolta a harmadik évezred elején Herschel zenéjét (számos más Mozart-kortárséval együtt), hogy az utókor is megismerhesse ezeket a kultúrtörténeti kuriózumokat, mert Herschel e művei sajnos inkább csak azok. Szerkezetileg egyszerű szonátaformák vagy még egyszerűbb strófikusak, tartalmilag sematikus modulációk és/vagy modulációs szekvenciák, repetitív motivika, gyakran skála- és harmóniaváz alapú töltelék-dallamfantáziátlanság, néha egy-egy jobb ötlet a lassú tételekben, de olykor itt is végtelenül unalmas, lapos dallamívek. Mindazonáltal néhol egy másik angollá lett németre (Händel) is emlékeztető, kiegyensúlyozottságra törekvő fénykeresés is jellemzi. Ha zeneileg kifogásolhatók is ezek a művek, matematikailag azonban teljesen kifogástalanok, pl. lineáris frázisépítésben vagy vertikális harmóniastruktúrában. A London Mozart Players 2003-as lemezfelvételén Herschelnek összesen hat szimfóniája, a no. 2., 8., 12–14. és 17. szerepel. Stanley Sadie-nak a híres és nagy befolyású brit *Gramophone* magazinban közölt kritikája erről az albumról jogos, de angolságában mégis túl udvariasan, hazabeszélve szólja le Herschel zenéjét, amikor inkább csak röviden négyszögletesnek titulálja, csupa előre látható fordulattal. Belehallgatva a lemez zenei anyagába, valóban nem sokat veszített a zenetörténet azzal, hogy Herschel végül is csillagász lett. Sadie-t érdemes itt is idézni, szerinte az eget kémlelő tudós Herschel zenéje sajnos megmaradt földhözragadtnak.

Ha hihetünk Hugh Morrisnak (ezúttal nem angol magazin a forrás, hanem a *New York Times*), aki Herschel egyik

kortársát, egy bizonyos dr. Edward Millert idézi, akkor Herschel amellett, hogy zenetanár, koncertimpreszárió és komponista volt, korának jó kiállítású hangszerjátékosa lehetett, pl. Corelli, Geminiani és Haydn műveit is a szerzők szándékaihoz a lehető legközelebb állóan tolmácsolta.

Herschel az Uránusz felfedezésével tett óriási lépése mellett számos fontos eredményt ért még el. Eleinte a Hold hegyeinek magasságmérésével és a kettőscsillagokat (az egymással nemcsak látszólagosan, hanem valóban kölcsönhatásban lévőket) tartalmazó katalógus összeállításával foglalkozott, mintegy két és fél ezer mélyég-objektumot fedezett fel. Később mindezek igen hasznos alapot szolgáltak az NGC-katalógus megalkotásához. Az infravörös sugárzást is elsőként észlelte, igaz, véletlenül vette észre, hogy a Nap által kibocsátott vörös alatti, nem látható tartomány „melegebb” a többinél a színek spektrumában. De kiszámolta például a Nap hozzávetőleges felszíni hőmérsékletét is. Mintegy 400 távcsövet készített élete során, és tőle származtatják a híres mondást: „Távolabba tekinttem az űrben, mint előttem valaha bármelyik emberi lény.” Elsőként észlelte az Uránusz két holdját (Titánia és Oberon), valamint a Szaturnuszét (Mimas, Enceladus). Egyetlen fia, a természettudományokban szintén jártassá lett John Herschel is követte apja csillagász nyomdokait.

Zeng egy legenda arról, hogy Haydn és Herschel találkozott 1792. június 15-én, amikor Haydn első angliai útján ellátogatott Slough-ba megtekinteni Herschel híres, 40 láb hosszú és 5 láb átmérőjű távcsövét. A történet arról is szól, hogy a két zseni milyen mélyreha-

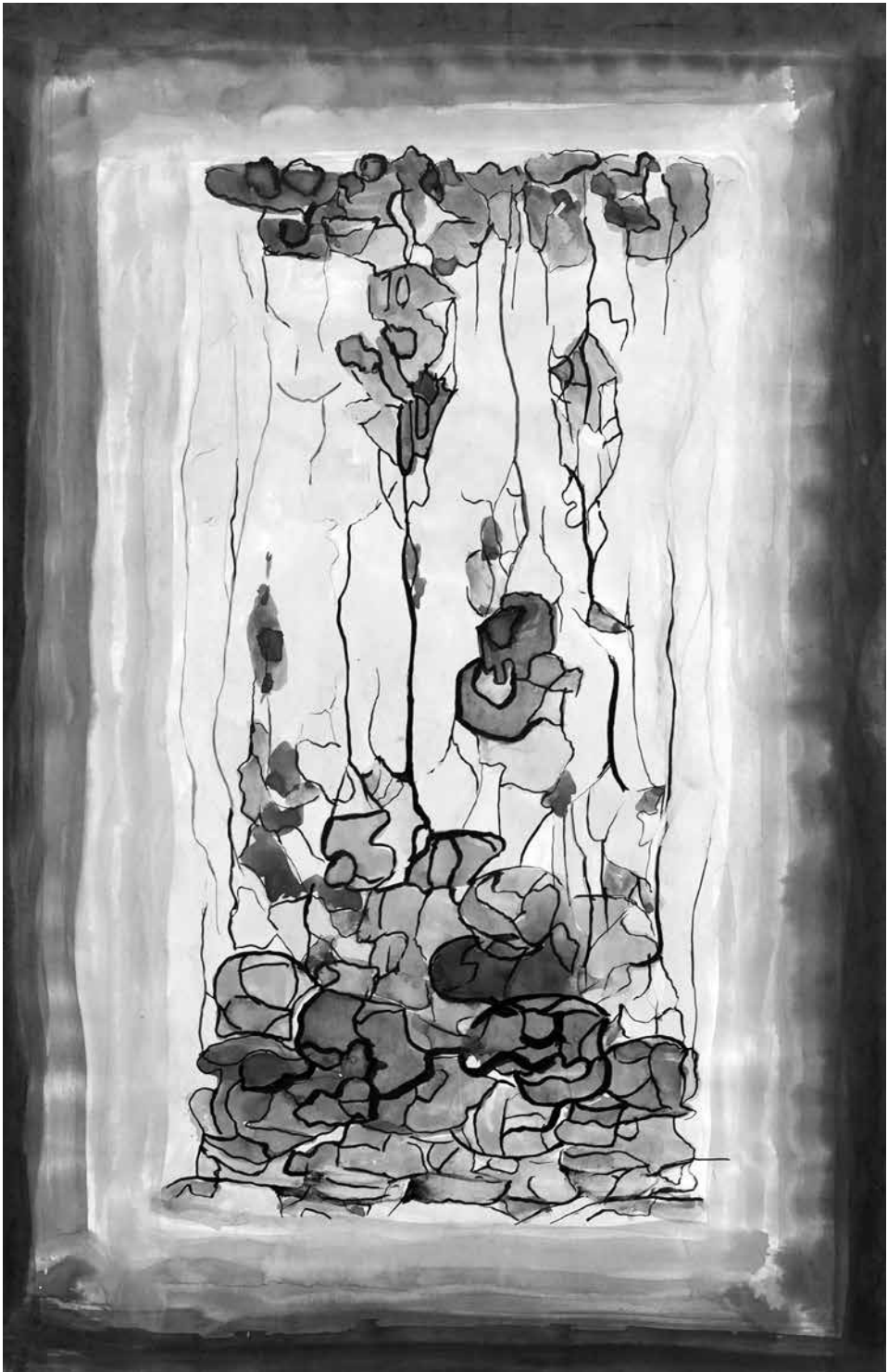
tó beszélgetést folytatott tudományról és muzsikáról, de még humorosan tán az is elhangzott Haydn részéről, hogy ekkora teleszkópban egy egész zenekart elvezényelne, mire Herschel válasza talán az volt: „De Maestro, gondoljon a visszhangokra...” Van még tovább is, azaz hogy Haydn beletekintve a nagy teleszkópba megpillantotta a végtelen univerzumot, és ez ihlette évekkel később *A teremtés* című oratóriumának nyitótételét, mely az őskáoszt festi meg. Mindezekkel sajnos az a gond, hogy Haydn valószínűleg délutáni időpontban tekintette meg Herschel távcsövét, és a csillagász éppen nem tartózkodott otthon, mert május 29. és július 19. között el volt utazva. Charles Petzold *Haydn and Herschel in the Clair de Lune* című írásában (2019) kiválóan dokumentálja ezt az egész meg nem történt esetet, nagyjából másfél tucat Haydn-, ill. Herschel-életrajzírót is megcáfolva. De Haydn ide vonatkozó angliai naplófeljegyzéseiből is következtethetünk arra, hogy nem volt túlságosan meghatódva a látottaktól. Angliai útjáról általában is a rá jellemző pragmatikus megfigyeléseken alapulnak és lakonikus észrevételekből állnak feljegyzései; itt konkrétan arról ír, hogy a teleszkóp mekkora, s hogy ennek ellenére hogyan képes egyetlen ember mozgatni, kezelni, majd röviden kitér rá, hogy Herschel özvegyen maradt bejárónője beleszeretett a csillagászbba, és nem melleleg 100 ezer font hozományt tett hozzá létrejött házasságukhoz, valamint hogy dr. Herschel,

aki öt-hat órát tölt el éjszakánként az eget kémelve, ezért élete végéig évi 500 font penzumot kap a királytól.

Bármilyen rövid is volt Herschel kompozíciós munkássága (1759-től a hetvenes évekig), érdekesség, hogy a Grove nagynevű zenei lexikona ezen belül is stilisztikai különbségeket, korszakokat határoz meg. Így az 1760-as évek eleji alkotásokban (1759–62) az 1730-as évek német, úgynevezett empfindsamer stílusát, illetve a későbbi Sturm und Drang vonásait említi (ez utóbbi némileg anakronisztikus, hiszen az áramlat az 1770-es években divott), de másutt olvashatunk Herschel zenéjével kapcsolatban Carl Philipp Emanuel Bach hatásáról is. 1762 után a Grove szerint igazi fordulat áll be Herschel zenéjében, mégpedig egy nyitás az itáliai, úgynevezett gálans stílus irányába, ebből is egyfajta kellemes felületesség és mélységhiány felé.

Nyilván körültekintően kezelendő, hogy mi értékes valójában, művészi- leg és intellektuálisan is abból, amit esetenként nem zeneszerzőként ismert hírességek kompozícióként ránk hagyományoznak. Herschel esetében sajnos egyértelmű, hogy a kuriózumfaktor a nagyobb, mint a művészeti érték, ez utóbbi tekintetben zenéje tehát megmarad pusztán kultúrtörténeti érdekességnek, hiszen százával akadnak kortársai, akik magasan az övé fölött álló fantáziájú, minőségű zenekari muzsikát komponáltak.

Tóth Gábor

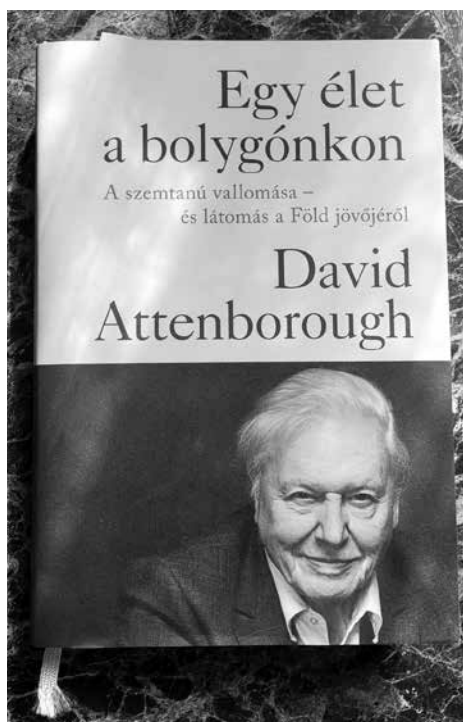
Amiért az unokáink hálásak lesznek

Egy élet a bolygónkon

Egy ős hajú titán letűnt korokra jellemző precizitással megírt könyve kellett ahhoz, hogy friss szemléletet és új reményt hozzon a negatívumok fásultságában közel másfél évtizede hibernáló természetvédelmi mozgalomba – világszerte. David Attenborough *Egy élet a bolygónkon. A szemtanú vallomása – és látomás a Föld jövőjéről* című kötete nemcsak rámutat az emberi társadalmat és a vadvilágot érintő legégetőbb problémákra, hanem konkrét cselekvési tervet is javasol a természeti világ visszaállítására.

Függetlenül attól, hogy az emberiség megfogadja-e a könyvben foglalt tanácsokat, ezzel megmentve önmagát egy lehetséges nagyon sötét jövőtől, az utókor nagy eséllyel évszázadunk egyik legfontosabb kiadványaként fogja számontartani ezt a kötetet.

Akit egy kicsit is foglalkoztat a környezetvédelem, az utóbbi tizenöt évben nemigen tehetett mást, mint hogy rémülten kapkodta a fejét, amint a megjelenő tanulmányok sorra tárták fel az emberi tevékenység káros hatásainak újabb és újabb, rémisztő szeleteit: fajkihálások, olvadó jégsapka az Északi-sarkon, lenyelt műanyag daraboktól elpusztult vándormadarak, csontig lesóványodott jegesmedvék, higannyal szennyezett tengeri halak, az ipari állattenyésztés borzalmai, a

A figyelemfelkeltő kötet

műtrágyázás nyomán terméketlenülé vált termőföld, ózonlyuk, klímaváltozás, bulldózereket pusztá kézzel csapkodó orangutánok a kiirtott esőerdők helyén, és még sorolhatnánk. Bár eddig is léteztek elképzelések arról, hogy min kellene változtatni, ezek többnyire elméleti lehetőségek voltak, és akkora nemzetközi összefogást igényeltek, hogy egyetlen realista ember sem tartotta megvalósíthatónak őket.

Ez a kilátástalanság lehetett az egyik oka annak, hogy a környezetvédők jellemzően szomorúak is voltak az utóbbi évtizedben. És talán ez magyarázza meg azt is, hogy miért kapták fel milliók lelkesen a fejüket, amikor az emberiség nagy természettudományi tanítója, a veterán természetfilmes David Attenborough új könyvének beharangozó videójában öreg szemével egyenesen a kamerába nézett és azt ígérte: „Elmondom önöknek, hogy mi a gond a világgunkkal, és elmondom azt is, hogy ha azonnal cselekszünk, hogyan hozhatunk helyre mindent.”

A könyv három fejezetre oszlik. Az első részben a kilencvenes évei derekán járó Attenborough a saját életpályáján keresztül azt írja le, hogyan változott meg a természeti világ az elmúlt száz év alatt. A második részben tudományos becslések alapján előrevetíti a következő évszázad társadalmi és természeti eseményeit, vagyis hogy milyen jövő vár a világra, ha mindent a most megszokott ütemben és módszerekkel folytat az emberiség. Mondanunk sem kell: tragikus eseményekről, kataklizmákról van szó, melyeket mégsem a fantázia segítségével, hanem az ok-okozati összefüggések tudományos feltárásával, valamint statisztikai adatokkal jelez előre a szerző. A könyv harmadik és talán legjelentősebb részében a beharangozóban ígértékhez híven leírja, hogy egyéni és társadalmi szinten milyen változásokat kell végbevinni ahhoz, hogy a nem kívánt eseményeket megelőzhesse az emberiség. Ezt a részt az teszi kiemelkedővé, hogy nem elméleti megoldásokat tárgyal benne, hanem olyan jó gyakorlati példákat mutat be, amelyeket a világ egyes országaiban már sikeresen alkalmaznak,

és amelyeknek tudományosan mérhető, számszerűsíthető eredményeik vannak. Kistérségi megoldásokat, melyeket nemzetközi szinten is gyakorlatba lehet ültetni.

A kötet három része közül talán az első a „legattenboroughsabb”. Ebben korábbi könyveiből ismert sajátos stílusában rácsodálkoztatja az olvasót a természeti világ szépségeire, rámutatva a különböző fajok együttélésének rejtett összefüggéseire és arra a fejlődési folyamatra, mely lehetővé tette a biodiverzitás páratlan burjánzását a Földön – vagyis a holocénként ismert földtörténeti kor kialakulására, melynek ő maga és mi, az olvasók is részesei és haszonélvezői vagyunk. Rámutat arra is, hogy ez az áldásos földtörténeti állapot sokkal sérülékenyebb, mint ahogy azt a tudósok korábban gondolták – a légköri szén-dioxid-szint változása, az átlaghőmérséklet 1,5 fokkal való növekedése könnyen kibillentheti, már ki is billentette a rendszert az egyensúlyából.

Ha ez a tendencia folytatódik, akkor az a könyv második fejezetében taglalt, rémképszerű eseményekhez vezet: a 2030-as évekre kiszárad az Amazonas-medence, a '40-es évekre a jégsapkák és a permafroszt felolvadása visszafordíthatatlanul felgyorsítja a folyamatot, az '50-es évekre az elsavasodott óceánokban összeomlik a kereskedelmi halászat, a '80-as évekre a szárazföldi élelmiszer-termelés válságba kerül, a XXII. század elején pedig globális válság jelentkezik kényszerű népvándorlással és a még élhető területekért folytatott háborúkkal.

Mindez azonban még koránt sincs kőbe vésve – a folyamat nemcsak megállítható, hanem vissza is fordítható.

Saját életpályáját végigtekintve mutatja fel a szerző a környezetben végbement változást

A sötét második fejezet után hihetetlenül pozitív befejező rész következik, melyből kiderül: kisebb közösségek a világ különböző pontjain már elképesztő eredményeket értek el a köztudatban kevésbé ismert módszerekkel, s ezek nemzetközi szinten is foganatosíthatók. Részletesen az olvasók elé is tárja őket új könyvében Attenborough, reményt és cselekvési tervet adva az emberiségnek.

A könyv nagyságát az is jelzi, hogy a megjelenése óta eltelt rövid idő alatt új természetvédelmi trendek tucatjait inspirálta, és hatására Vilmos angol

herceg megalapította minden idők legambiciózusabb természetvédelmi díját, az Earthshot-díjat. Ez évente egymillió fonttal jutalmazza azokat a kezdeményezéseket, melyek kulcsfontosságú javulást érnek el a Föld tűrőképességét jelző tudományos diagram felosztásának megfelelő területeken. S bár ez önmagában nem váltja meg a világot, az *Egy élet a bolygónkon* olyan könyv, amit minden embernek el kellene olvasnia, és szaktól függetlenül helyet érdemelne az iskolák, egyetemek tananyagában.

Szombati-Gille Tamás

Mágneses rezonancia

Képkotás a közép-európai néplélekről

Nagyváradon is bemutatták Cristian Mungiu *R. M. N.* című legújabb, az idei, 75. Cannes-i Filmfesztiválon debütáló filmjét. Az alkotást a nagyvárad-i Szigligeti Színházban tekinthették meg az érdeklődők. A vetítés utáni közönségtalálkozón a film rendezőjével, Cristian Mungiuval és ifj. Kovács Levente színművésszel, az egyik szereplővel lehetett beszélgetni. Utóbbi megvallotta, kíváncsi a filmre, ugyanis még nem volt alkalma látni a végeredményt.

Tizenöt évvel a 2007-es Arany Pálma díjat megnyerő *4 hónap, 3 hét, 2 nap* című filmje után ismét Cannesban mutattak be egy Cristian Mungiu által rendezett, rá jellemzően érzékeny

témaválasztású filmet. A rendező ezúttal egy olyan dicstelen eseményből épített országhatárokon túlnyúlva is ismerős, kegyetlen és fantasztikummal fűszerezett társadalmi körképet, mely a koronavírus-járvány kitörését éppen csak megelőzte, és talán emiatt el is feledték.

2020 elején az erdélyi Ditrói Pékség néhány Srí Lanka-i vendégmunkást kezdett foglalkoztatni. A lakosság körében ez nem maradt visszhang nélkül, hamar szavakba öntötték érzéseiket Ditró polgárai. Felléptek a vendégmunkások jelenléte ellen, és szóvá tették az üzemeltető által teremtett körülményeket is.

A filmben vendégmunkások érkeznek, hogy a pékség a harmincnál több embert foglalkoztató cégekre vonatkozó EU-s pályázatokat is megcélozhassa. A helybeliek azonban rossz szemmel nézik a sötét bőrű Srí Lanka-iak megjelenését, és az ellenszenvet megpróbálják a munkáltató nyújtotta fizetés csekély mivoltával palástolni. Mármint azok, akik a községben maradtak, hiszen a környék lakosságának nagy része már Németországban és más nyugat-európai országokban dolgozik.

„Innen el lehet menni, de idejönni nem engedünk senkit” – hangzik el a filmben az akár mottóként is használható mondat. Bár román filmről van szó, nem csak románul beszélnek benne. A cselekmény egy soknemzeti-ségű településen játszódik, ahol kava-

A film plakátja

rog a román, magyar, német népesség és nyelv, de még angolul és franciául is megszólalnak benne egy francia EU-s megbízottnak köszönhetően, aki medvéket számol a vidéken. Az R. M. N. szerint magyart és románt közös nevezőre hoz az idegengyűlölet. Cristian Mungiu a tőle megismert módon beszél xenofóbiáról, migrációról és Erdély lelkiületéről – realistán, mégis egyetemes módon.

A vetítés végén felcsendülő taps intenzitása és minősége tökéletesen tükrözte, hogy a nézőknek mennyire sikerült megérteniük a film mondanivalóját. Zárásképpen a látottakkal egyenértékű kérdések és meglátások hangzottak el a nézőtérrel a filmmel kapcsolatban, s ezekre Cristian Mungiu igyekezett válaszolni.

Lencar Péter

Ne legyen áldozat!

November 25. a nők elleni erőszak megszüntetésének világnapja. Kinek-kinek más juthat eszébe a kifejezés hallatán: a háborús nemi erőszak, az iráni Mahsza Amini erőszakos halála, Molnár Beáta meggyilkolása vagy éppen az ütésnyomokat sminkkel rejtegető szomszédasszony, egy bántalmazott barátnő, esetleg az áldozatokat hibáztató közhelyek – egy biztos: nagyon sok még a tennivaló.

Minerva, Patria és Teresa Mirabal – három nővér, akiket 1960. november 25-én agyonverték Rafael Leónidas Trujillo dominikai diktátor parancsára. A Pillangóknak is nevezett nővérek testét egy dzsipbe rakták, s azt Salcedóban, a szigetország északkeleti részén elsüllyesztették, hogy balesetnek álcázzák a történeteket. A nővérek feminista aktivisták és Trujillo politikai ellenfelei voltak, negyedik nővérük, Dedé Mirabal, aki óvatosan tartotta a távolságot az ellenállástól, túlélte a Trujillo-rezsimet, és sajátjai mellett felnevelte testvérei gyermekeit is. Minerva lánya, Minou Távarez Mirabal kongresszusi képviselő, majd külügyminiszter-helyettes lett, Dedé fia, Jaime David Fernández Mirabal pedig 1996 és 2000 között az ország alelnöke volt. Dedé Mirabal azzal is gondoskodott nővérei emlékének fennmaradásáról, hogy múzeumot alapított gyermekkori otthonukban, s azt 2014-ben, 88 éves korában bekövetkezett haláláig maga vezette. A Mirabal nővérek meggyilkolása után 39 évvel, 1999-ben, haláluk évfordulóját a nők elleni erőszak megszüntetésének világ-

napjává avatta az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ), de november 25-ét már 1981-ben, a latin-amerikai és kари-bi térség első feminista konferenciáján a nőket érő erőszak elleni világnappá nyilvánították.

A nők elleni erőszak számtalan formát ölthet világszerte, a már említett háborús nemi erőszaktól az öltözködési tilalmak megszegőit sújtó büntetése-
kig. Mát több tíz hallottja van Iránban azoknak a zavargásoknak, melyeket a kurd származású 22 éves Mahsza Amini halála váltott ki. Teheránban az iszlám erkölcsrendészet úgy ítélte meg, hogy Mahsza nem megfelelően viseli a hidzsábját – a fejkendő nem fedte eléggé a haját –, ezzel pedig megsértette az ország erkölcsi törvénye által a nők számára előírt konzervatív öltözködési szabályokat. A fiatal lányt letartóztatták. A szemtanúk elmondása és a család beszámolóí szerint Mahsza Aminít a rendőrök berángatták egy furgonba, majd kegyetlenül megverték a fogdába vezető úton. A történetekről videó is készült, ennek végén Mahsza kórházi ágyon fekvé látható. Az iszlám erkölcsrendészet tagadja a bántalmazást, és azt állítja, hogy a lány szíve azonnal megállt. Más beszámolók szerint Amini már agyhalottan került a kórházba. A lány három napig kómában volt; szeptember 16-án elhunyt.

Nem kell azonban ilyen messzire mennünk, hiszen valószínűleg mindenki találkozott már a családon belüli erőszak fogalmával – vagy éppen áldozataival. Bihar megyében dobtá

Képünk illusztráció

ki Molnár Beáta szemeteszsákba csavart holttestét Bóné Ferenc. Őt végül Nagyváradon fogták el idén májusban. A volt egyetemi oktatónak az első halálos áldozata volt a szintén egyetemi oktatóként dolgozó nő. Előző barátnőjét 2020 júliusában Kolozsváron nyílt utcán ököllel ütlegelte, majd rugdosta az összeesett nőt. A bántalmazást térfigyelő kamerák rögzítették. A férfi ezért a tettéért egy év három hónap felfüggesztett börtönbüntetést kapott.

Családban marad

A családon belüli erőszak ellen már a hatóságok és civil szervezetek is próbálnak fellépni – változó hatékonysággal. A legfrissebb fejlemény, hogy

idén október 1. óta nyomkövető lábbilincset kapnak a családon belüli erőszak elkövetői. A megfigyelőrendszer Bukarestben, valamint Iași, Maros és Vrancea megyében használják. Mihai Venea, a Román Rendőrség közrendvédelmi osztályának vezetője október 10-én azt nyilatkozta, hogy addig 17 személyre szereltek fel nyomkövető lábbilincset. Őük esetében feloldották az intézkedést, tízüknél bűncselekményt állapítottak meg az eszköz használatával kapcsolatban: egy megfigyelt személy megrongálta a lábbilincset, egy másik bántalmazó megszegte a távoltartási végzést, nyolcan az ideiglenes távoltartási végzést szegték meg. Közülük két személyt őrizetbe vettek, egyiküket előzetes letartóztatásba is helyezték.

Az elektronikus nyomkövető rendszer használata lehetővé teszi a védelem alá helyezett személyek jogainak biztosítását úgy, hogy automatikusan ellenőrzi a bírósági eljárásokból eredő intézkedések betartását. Mind a védelmezett, mind az elektronikus nyomkövetőt viselő bántalmazó identitása szigorúan bizalmas. Csupán riasztás – pl. a távoltartási végzés megszegése – esetén válik lehetővé a személyes adatok összekapcsolása a lábtilincs azonosító adataival, hogy a rendvédelmi erők intézkedni tudjanak – magyarázta Mihai Venea.

Mobilalkalmazás is az áldozatoknak

Nemcsak román, hanem magyar és angol nyelven is elérhető és használható a Bright Sky RO nevű ingyenes mobilalkalmazás, mellyel segítséget kérhetnek az agresszió áldozatai. Az applikáció a megnyitása után időjárás-jelentő alkalmazásként jelenik meg, azonban lehetőséget ad akár a 112-es sürgősségi hívószám közvetlen elérésére.

Az alkalmazás nemcsak az áldozatoknak, hanem azoknak is tanácsokkal, lehetőségekkel szolgál, akiket aggaszt egy ismerősük helyzete, s azok is használhatják, akik munkájuk révén kerülnek kapcsolatba családon belüli erőszakkal. Nemcsak segítség kérhető az alkalmazáson keresztül, hanem tájékoztatás is akár a távolságtartási végzészről vagy arról, hogyan vigyázhatunk saját biztonságunkra az online térben. A fejlesztők arra is gondoltak, hogy esettanulmányokon keresztül mutassák be a kapcsolati visszaélések formáit.

A Bright Sky magyarul is használható

A rendőrség, a Necuvinte Egyesület, a Vodafone és a Code for Romania Egyesület partnerségében kifejlesztett és 2020 májusa óta elérhető alkalmazás révén az áldozatok vagy akár a nekik segíteni akarók tájékozódhatnak arról, milyen lehetőségeik vannak arra, hogy fellépjenek az erőszak ellen.

Többen kérnek segítséget

Magyarul is lehet tájékozódni egyébként a témáról a Román Rendőrség honlapján, az oldal aljára görgetve (<https://www.politiaromana.ro/ro/prevenire/violenta-domestica>). Itt a többi között a családon belüli erőszak

formáiról (verbális, testi, gazdasági stb.) olvashatnak az érdeklődők, és arról, hogy ezeknek milyen hatásuk van a gyermekekre. Megtudható azt is, hogy az úgynevezett „ideiglenes védelmi rendelet” (közismert nevén ideiglenes távollattási végzés), amelyet a rendőrség bocsát ki, legfeljebb öt napig érvényes, de ennek alapján is eltávolítható a bántalmazó a lakásból. Részletezve vannak azok az eljárások is, amelyek révén az ügyészség távollattási rendeletet bocsáthat ki; ez legfeljebb hat hónapig érvényes.

A tájékoztatásra, segítségre pedig szükség van: a rendőrség adatai szerint idén az első nyolc hónapban 36 921 családon belüli erőszaknak minősülő bűncselekmény történt, 13,3 százalékkal több, mint 2021 hasonló idő-

szakában. A már említett rendőrségi osztályvezető szerint egyre nő azoknak a száma, akik merik jelenteni a bántalmazást.

Idén 7331 távollattási végzést adtak ki a bíróságok, s ezek áthágása miatt több mint kétezer bünvádi eljárást indítottak. A rendőrség idén januártól augusztusig 8765 ideiglenes távollattási rendeletet bocsátott ki, 1644-gyel többet, mint tavaly. Ezek közül 3469-et erősített meg a bíróság távollattási végzéssel. Az ideiglenes végzés megszegése miatt 579 eljárás indult.

(Felhasznált források: Román Rendőrség honlapja, Agerpres hírügynökség, vilagterkep.atlatszo.hu, mult-kor.hu)

Fried Noémi Lujza

Látogatóban a Csicsóka tájházban

A Tájházzövetség 2009-ben határozta el, hogy Az év tájháza kitüntető cím mellett a példamutató tájházvezetői munka elismerésére megalapítja Az év tájházvezetője díjat. Az elnökség 2021-ben a Biharkeresztesen élő Marosán család: György, a felesége, Gréta és lányuk, Judit hagyományőrző munkáját ismerte el ilyen módon.

A Marosán család 2013-ban vásárolta meg azt a jellegzetes bihari portát Biharkeresztesen, amelyben ma is működtetik a tájházat. Lépésről lépésre, a helyi idős emberek tapasztalatát segítségül hívva, hagyományos módon újíttatták meg a porta épületeit a lakóháztól a pincén és a gémeskúton át az ólakig. A házat 2017-ben az önkormányzat helyi védelem alá helyezte. Én is abban az évben jártam náluk először. Már akkor megfogott a hely szelleme. Hogy miért jutott most eszembe? Beszéltem a fiatal művelődésszervezővel, Marosán Grétával a debreceni Kölcsey Központban, és olyan jó volt hallani, milyen szeretettel beszél Biharkeresztesről, ahol a bölcsője ringott. Felkerekedtem hát, hogy felkeressem a Csicsóka tájházat Biharkeresztesen az Arany János utcában. Marosán György és felesége, Judit fogadott.

A tornácon a virágok piros zománcozott edényekben sorjáznak, megvidámítják a betérő lelkét, akárcsak a szívélyes fogadtatás. Mielőtt leülnék a

konyhában beszélgetni, körbejárjuk a portát még világosban. A verécén át jutunk az udvarra, ahol a baromfik – tyúk, kakas, pulyka, fodros lúd, liba – kedvükre csipegetik az esőtől kiszökött füvet. Az istállóban mangalica heverész, és kecskék vizslatnak minket az ólból kíváncsian kikandikálva. A hátsó udvaron a karámban egy számár, örömittasan hányja-veti magát, mikor meglátja, hogy lucernát fog kapni. Aztán a fotózás után leülünk a melléképületben, s a kezdetekről kérdezem a családfőt.

– Nem családi örökség ez a ház, de a szívünkhöz nőtt az évek alatt. Előszeretettel látogattunk előtte is tájházakat, helytörténeti gyűjteményeket szabadidőnkben, és szívesen vettünk részt hagyományőrző programokon is. Rengeteg régi tárgyat halmoztunk fel, de nem voltak rendszerezve. Örök helyhiánnyal küszködtünk otthon. Kinéztük magunknak ezt a portát. Egyszer szemközt tanyáztam Vánca Karcsi bácsinál, éppen busóálcot készítettünk, amikor láttam, hogy eladó a ház. Mondta az öreg, ez lenne jó neked... Szemügyre vette a család a portát, és úgy döntöttünk, megmentjük, legalább a házrészét. Láttuk, hogy a többi rész is hasznosítható, mert állattartásra alkalmassá lehet tenni az épületeket. A házzal kezdtük. Visszacseréltük a héjazatot nádtetőre. A kemence megvolt, ez volt a kiindu-

A szülőkre, nagyszülőkre emlékeztetnek a berendezési, használati tárgyak

lópont. Nem volt gáz, víz bevezetve, csak a kerti csap volt. Vettünk egy házat Bojton, azt lebontottuk, és az építőanyagot beépítettük itt az istállóba... A gémeskutat is rendbe raktuk. Még most is ad vizet a nagy szárazság ellenére is, mert bizony napi 150-200 liter víz kell az állatoknak. 2020–2021-ben a Teleki Alapítvány jóvoltából is folytatódott a tájházon a munka: felújított nádtetőt kapott az épület, elkészült az elektromos hálózat korszerűsítése, a falazat javítása és meszelése.

– *Keresztesen nőtt fel?*

– Bedői gyerek vagyok. Az iskolánkban az előző osztályba csak négyen jártak, mi már tizenegyen voltunk... A szüleim még Barabás Feri mellett citeráztak, de mi Pelle Jánosnál tanultunk. Görögkatolikus a falu, és kötelességemnek érzem, hogy ezt az egyházközséget erősítsem ma is. Tudtam a román nyelvtudásomat hasznosítani a nyugati határátkelőnél is, de még jobban Ártádon, ahol 18 évet szolgáltam. Sőt!

Amikor Románia uniós csatlakozása után együtt dolgoztunk a román kollégákkal, akkor gyakrabban használtuk a nyelvet, mint az általános iskolában, ahol csak bemagoltuk a leckét. A nagyszüleim egymás közt a bedői románt beszéltek, főleg akkor, ha nem akarták, hogy mi, gyerekek is értsük. Jó lenne összeszedni ezeket a tájszavakat, amiket csak itt használtak, Pocsajban és Bedőben... Központifűtés-szerelőnek tanultam Debrecenben, aztán levelezőn érettségiztem. 2011-ben befejeztem a munkát a határon, ezért jutott több időm a tájházra. Most a vonatpótló buszokat vezetem, így gyakran járok Nagyváradra is.

Judit asszony elmosolyodik, mikor neki is felteszem a származását firtató kérdést.

– Azon kevesek közé tartozom, akik tősgyökeres keresztesiek és katolikusok. A nagyszülők örökségével kezdődött minden. Szokás volt falun, hogy tavasszal minden vásznat kivittünk a

napra, megszellőztettük. Velük élt a nagyapám nagynénje, aki paralízises lett. Bár a betegsége miatt soha nem ment férjhez, elkészítette a stafírungot... Amikor a nagyszülők háza eladásra került, a mórings az enyém lett. A másik nagyapám vajdasági. A II. világháború után 11 hadifoglyot közvetítettek Debrecenből Biharkeresztesre, ő is köztük volt. Bácskatopolyai nagyapának az '50-es években sokszor kellett jelentkeznie a rendőrségen, mert Jugoszlávia – abban az időben – nem számított baráti országnak. Papa volt az utolsó, 90 évesen, aki meghalt közülük, de az egykori hadifoglyok leszármazottait sikerült összehívni egy megemlékezésre. Még egy tamburazenekart is kerítettünk az ünnepségre. Úgy gondolom, méltó megemlékezés volt azokra, akiknek nem volt egyebük, csak a rajtuk levő ruhájuk, amikor ide kerültek, és hajlott korukra minde-

Egyedi faragású Mária-szobor a bejáratnál

gyikük komoly gazdaságot épített ki. Körülvesznek itt minket a régi tárgyak, ezek nem fértek már el a házunkban. A szüleinkre, nagyszüleinkre emlékeztetnek itt, és olyan, mintha mindig itt lennének közöttünk...

– Nem a nagyközönségnek szántuk kezdetben – meséli tovább a történetüket a házigazda. – Valamikor mindenkinek volt egy víkendtelke. Mi is annak szántuk, hogy hódolunk a szenvedélyünknek: állatokat tartunk, és elhelyezzük itt az egyre gyarapodó gyűjteményünket. Nagyon sokat segített a lányunk az indulásnál, de már Debrecenben dolgozik, így elsősorban a marketing részt irányítja. 2015-ben csatlakoztunk a Tájházak Napja rendezvénysorozathoz, és kitértük kapuinkat az érdeklődők előtt. Ezzel hagyományt teremtettünk, de az idén elmaradt a tavaszi kapunyitás. Voltak nekünk olyan deficites megmozdulásaink, hogy ihaj-csuhaj! Kitelepültünk egyszer a váradi várba is egy háromnapos rendezvényre. Három napon keresztül mindig jöttek hozzánk kóstolni, játszani a családok, rengeteg szórólapot osztottunk szét, de egyetlenegy ember se keresett fel minket utána, hogy megnézze a tájházunkat. Voltak jól sikerült rendezvényeink is, és amiben lehetett, partnerek voltunk. 20-25 kézműves is megfordult nálunk egy-egy rendezvényen. Szinte a nulláról indultunk. Judit szörpöket, lekvárokat készített, a szervezés is lelkesített minket kezdetben, de aztán több volt a bántás, amibe aztán belefásultunk. A Csicsóka tájház termékei felirattal árusítottuk a különlegességeket. Húsvéti, adventi kézművesvásárokat szerveztünk. Tavaly szeretnénk volna bevezetni, hogy kéthetenként legyen, de arra már nem voltunk

A Fehér Mályva Hagyományőrző Közhasznú Egyesület Műsora 2017-ben a tájház udvarán. Citerázik Tóth Gyula művészeti vezető és a házigazda, Marosán György

elegen. Nem üzleti céllal hoztuk létre a tájházat, de két éve keressük annak a módját, hogyan tudnánk gazdaságosan működni, mert igény van rá.

– Már be volt rendezve a ház – folytatja Judit asszony –, mikor elhívtam

Dénes atyát, s ő szakmai útmutatást adott arra vonatkozólag, hogy mit hol helyezünk el. Azt beszéltük, hogy majd kipakoljuk az egész házat, és az atya a néprajzos tanítványokkal szakszerűen berendezzi, de sajnos erre

Fotó: Nyilas Béla Tibor

Marosánék szívesen látják a tájház iránt érdeklődőket

már nem kerülhetett sor a korai halála miatt.

– Ő mutatta be nekünk Flóra bácsit – veszi vissza a szót a férj –, az öreg diószegi juhászt, akitől ellestem, hogyan kell birkagulyást készíteni, mert felénk ez nem ismert. Gyakran be-benézett hozzánk az atya. Ő javasolta, hogy helyezünk el a bejáratnál egy Szűz Mária-szobrot. Úgy alakítottuk ki a kegyhelyet, hogy a szobor feletti résen látszik a katolikus templom keresztje is. Voltak javaslatok, hogy milyen szobor legyen, de amikor az egyik kőfaragónál láttam négy egyforma szűzanyát, inkább úgy döntöttem, felkeresek egy erdélyi fafaragót, aki a lányom bölcsőjét

is faragta, hogy készítsen egy egyedit. A farkaslakai Jakab Antal azt mondta, már nem farag, de nekünk még ezt elkészítette. A kegyhelyet – amely a Szent László-zarándoklat egyik állomása – Gyümölcstó Boldogasszony napján szentelte meg dr. Dénes Zoltán katolikus lelkész 2019-ben.

Mielőtt elmegyek, még gyűjtünk egy mécsest a Szűz Mária-szobornál. Lassan sötétedik, de a Szűzanya feletti résen még látszik a katolikus templom keresztje. Beszállok az autóba, és a visszapillantó tükörben látom, hogy imbolyog a mécsvilág...

Kocsis Csaba

Jules Renard mondta

A francia regény- és drámaíró (1864–1910) egyik gondolatát idézzük a rejtvényben a vízszintes 1. és a függőleges 55. alatt.

VÍZSZINTES: 13. Virágtartó. 14. Munkaközösség Izraelben. 15. Francia köszönés (fonetikusan). 16. Körülveszi. 18. Tekézik. 20. Egyenes része! 21. Víziállat. 22. Keserű anyagok (latinul). 24. A -re párja. 26. Ismételt tiltás. 27. Strázsa. 28. Tenger, angolul. 29. Kossuth-díjas táncművész, koreográfus (Yvette). 31. A szarv anyaga. 33.

Bűnhődik. 34. Masa jelzője a mesében. 36. Műsorszóró. 37. Érzékel. 38. Erdei vad. 39. Művészet, latinul. 40. Mesterséges nyelv. 41. Kuroszava filmje. 42. Herélt kos. 43. A lantán vegyjele. 44. Én – a lélektanban. 45. Hibázik. 46. Ravasz ötlet (pl. sportban). 47. Az oxigén régi neve. 48. Mozdonyt helyére állít. 50. Gleccser szállította közettörmelék. 53. Latin tagadás. 54. Vasút határai! 55. Deciliter (röv.). 56. A germánium vegyjele. 57. Kék színű drágakő. 59. Őn. 60. Tokió régi neve. 62. ... Weimarban – Thomas Mann re-

1	2	3	4	B	5	6	7	8	9	G	10	11	12	L
13					14						15			
16				17		18				19		20		
21				22	23					24	25		26	
27			28						29			30		
		31				32		33						S
34	35				36				37				38	
39				40				41				42		
43			44				45				46			
		47						48		49				E
50	51						52		53				54	
55			56			57		58				59		
60		61		62	63					64	65			
66			67		68				69		70			
Á				P						M				K

génye. 64. Ékessége. 66. Kukorica (táj.). 68. Leltári rovat. 70. A szilícium, a jó d és a kálium vegyjele.

FÜGGŐLEGES: 1. Molnár Ferenc drámája (1923). 2. Kézi tűzfegyver része. 3. Az itt levők. 4. Halmaz része! 5. E, e, e. 6. A lett főváros. 7. ... fakó! – szólás. 8. Orvosi kezelés (ék. h.). 9. Lecitinben van! 10. Napilap Spanyolországban. 11. Határozatlan névelő. 12. Lemetszi. 17. Nemzetközi Atomenergia-ügynökség – angol betűszó (IAEA). 19. Junior Prima díjas (2015) magyar színésznő (Nóra). 23. Világbajnok argentin labdarúgó (1960–2020). 25. A nitrogén román neve. 28. Beszédünk egysége. 29. A „magyar tengerrel” kapcsolatos. 30. Svédország és Luxemburg autójele. 31. Azonos betűk. 32. Német férfinév. 35. Mérőszerkezet (ék. h.). 38. Északi aprópénz. 40. Helyesel. 41. Mező. 42. Nagy edény. 44. Megfelelő mennyiségű. 46. Kanada NOB-jele. 47. Kis folyóvíz. 49. Angol főnemesi cím. 51. ... és kötés – Jancsó Miklós filmje (1963).

52. Régimódi kocsi. 54. Látomás. 57. Szétcibál páros betűi. 58. ... az ernyő, nincsen kas – Szigligeti Ede színműve. 59. Pintyféle énekesmadár. 61. Tolna a közepén! 63. Az elektromos ellenállás mértékegysége. 65. Bizony – ősi szóval. 67. A Föld és a földi vizek ura Mezopotámiában. 69. Hegyes rész!

Barabás Zsuzsa

A helyes megfejtést beküldők között 3 hónapos Várad-előfizetést sorsolunk ki! A megfejtést postán vagy e-mailben juttathatják el szerkesztőségünk címére: Várad folyóirat, 410087 Oradea, str. Armatei Române nr. 1/A, corp C; biharmegye@gmail.com. Kérjük, tüntessék fel a nevüket és a pontos lakcímüket!

Beküldési határidő: **november 30.** Októberi rejtvényünk (Antal Imre véleménye) helyes megfejtése: „Csak üres fejet lehet nagyon magasan hordani, mert az könnyű.”

FIZESSEN ELŐ FOLYÓIRATUNKRA!

A VÁRAD előfizetési díja: 3 hónapra 25 lej, 6 hónapra 50 lej, 1 évre 100 lej. A lap előfizethető a Gheorghe Șincai Megyei Könyvtár pénztárában készpénzzel vagy postán pénzesutalvánnyal (mandat postal) az „Abonament Várad” megjegyzésnek a feltüntetésével: Biblioteca Județeană „Gheorghe Șincai” Oradea; CUI 4687188; Cod IBAN: RO66TREZ07621G330800XXXX, Trezoreria Oradea. Az előfizetők a lapot postán kapják meg, ezért kérjük, a nevet és a pontos lakcímet tudassák szerkesztőségünkkel személyesen, telefonon vagy elektronikus postán a következő elérhetőségeken: Nagyvárad, Armatei Române utca 1/A, C épület, II. em. 7. ajtó; telefon: 0259/431–257, 116-os mellék; 0725/944–958; postacím: 410087 Oradea, str. Armatei Române nr. 1/A, corp C; e-mail: biharmegye@gmail.com; bibliobihor@yahoo.com.

Lapszámunk szerzői

CSÁKY ZOLTÁN (Sümege, 1945) író, újságíró, televíziós műsorszerkesztő, forgatókönyvíró, a Román Televízió magyar adásának, a Kossuth Rádió, a Magyar Televízió és a Duna Televízió volt munkatársa. Legutóbbi kötete: *Kérdezni (még) szabad? Interjúk, riportok, esszék* (Tortoma, Barót, 2021).

CSÁVOSSY GYÖRGY ISTVÁN (Kolozsvár, 1953) apja, Csávossy György (1925–2015) ismert borász, szakíró, költő, színpadi szerző szakmai nyomdokain haladva közel két évtizedig a borászatban dolgozott. Verseskötete: *Apám könyve* (2020), *Múlt nyár bora* (2022).

FÁBIÁN JUDIT (Nagyvárad, 1978) német–angol szakon végezte egyetemi tanulmányait. Versei és prózái váradi napilapban, váradi és egri irodalmi folyóiratban, antológiában jelentek meg. Önálló kötete: *Edzés kábelen* (Éden Művészeti Hálózat – Lícium-Art, 2015).

KEREKES ISTVÁN (Marosvásárhely, 1977) fotográfus, fotóművész, Mosonmagyaróváron él. A Nemzetközi Fotóművész Szövetség háromgyémánt-diplomás kiváló művésze. A mobiltelefon-fotózás Oscarjának tartott IPP AWARDS nemzetközi iPhone fotópályázat „Az év fotója 2021” nagydíjasa. A Magyar Újságírók Romániai Egyesülete Brassai sajtófotó-pályázatának többszörös díjazottja.

KÖTTER TAMÁS (Csorna, 1970) magyar író, ügyvéd, jelenleg Budapesten él. A kortárs magyar irodalmi életben 2012 júniusa óta jegyzik a nevét, számos folyóiratkieljárása mellett tucatnyi könyve jelent meg, az ismertebbek: *Rablóhalak* (2013), *Dögkeselyűk* (2014), *A harcból nincs elbocsátás* (2015), *Ikea, vasárnap* (2017), *Nem kijárat – Apró hazugságok egy férfi életéből* (2019), *Vikingek* (2022).

OLÁH JÓZSEF (Micske, 1966) költő, állatorvos, bihari szülőfalujában él. Kötetei: *Fekete-kék virág* (Nufarul Kiadó, 2009); *Bolond élet* (Europrint Kiadó, 2010); *Sodrásban* (Europrint Kiadó, 2016).

TÓTH ÁGNES (Nagyvárad, 1946) újságíró, prózairó, költő. 1990-től a *Bihari Napló* riportere, szerkesztője. 1994-től 2002-ig a Duna Televízió váradi tudósítója. Több gyermekvers- és prózakötete jelent meg, *Csupabohócok* című bohózatát 1995-ben mutatta be a váradi bábszínház. Legújabb kötete: *Tündérrálm* (gyermekversek, Holnap Kulturális Egyesület, RMDSZ és Partium Alapítvány, 2020).

ZUH DEODÁTH (1982, Nagyszalonta), filozófia- és eszmetörténész, az egri Eszterházy Károly Katolikus Egyetem docense. Legutóbbi kötetei: *Jovián* (MMA Kiadó, Budapest, 2021); *Szociológizáló hagyományok a magyar építészetelméletben* (szerk.; Martin Opitz, Budapest, 2021).

RÉGEN ÉS A KÖZELMÚLTBAN ● A két képet ugyanonnan készíthette két korfotósa, mégpedig a Rimanóczy Szálló és Gőzfürdő sarokerkélyéről. A felső felvétel valószínűleg a '40-es évek elején készült az 1893. augusztus 20-án, Szent István napra átadott, Kishídnak elnevezett vashídról. A második képen már a vasbeton hidat látjuk, ezt 1949-ben adták át. A felső fotón még látható a Szent László téri Dunkel-ház egy része, amely 1944 októberében megsérült, és emiatt lebontották

Kép és szöveg: Farkas László

9 771583 061009

Ára 10 lej